Regional
Hunedoara-Deva

„De pe aceste meleaguri, unde cu veacuri în urmă s-au pus bazele Ţării Româneşti, de unde Argeşul a adus, de-a lungul secolelor, o părticică de bunăstare pentru cîmpiile ţării, vor porni acum milioane de kilowaţi-ore care vor aduce energie, lumină, contribuind la ridicarea României Socialiste pe noi culmi de civilizaţie şi progres".

(din cuvintul rostit de tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU cu prilejul intrării in funcţiune a Hidrocentralei de pe Argeş)

PROLETARI DIN TOATE ŢARILE, UNIŢI-VĂ !

gazeta literară

Anul XIII ● Nr. 50 (737) ● Joi 15 decembrie 1966 ● ORGAN SAPTĂMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTA ROMANIA ● 8 pagini: 1 leu

LECTURI INTERMITENTE

(XVI)

Bibliografia maghiară a literaturii române (A román irodalom magyar bibliográfiája), 1831—1960 (1961—1965) de S. Domokos, „Editura pentru literatură", 1966 ; **Bibliografia analitică a periodicelor româneşti**, I, 1790—1850, partea I, întocmită de Ioan Lupu, Nestor Camariano şi Ovidiu Papadima, „Editura Academiei R.S.R.", 1966 şi **Vocabular de bibliologie**, redactor responsabil N. Georgescu-Tistu, Centrul de documentare ştiinţifică al Academiei R.S.R. şi Biblioteca Academiei R.S.R., 1965 — iată cele trei titluri cu care Bibliografia, această puţin amabilă, în aparenţă, şi nelegitimă soră a Muzelor, a XI-a, dacă, precum se spune, a X-a e a Criticei, ne îmbie pe ziua de azi. Căci dacă nu posedă nimic din graţiile vocale ale surorilor ei din Olimp sau de pe Helion, poate că, totuşi, Bibliografia nu e străină de gravitatea şi de talentele inginereşti ale Uraniei, ce va fi prezidat, poate, la construirea misterioaselor canale din Marte. O astfel de ipoteză nu ţine, fireşte, de Theogonia lui Hesiod. Ea e mai curînd un ricoşet al „libertăţii de a trage cu puşca", pentru a vorbi în stilul poetului Geo Dumitrescu, fantezist şi om de spirit, cum vom vedea, de înaltă clasă. Sau : într-un limbaj de toate zilele, am voi, adică, să spunem că bibliografia e o disciplină dintre cele mai riguroase, că ea reclamă, în egală măsură, pricepere şi răbdare, eforturi, pe cît de nebănuite, tot pe atîta şi de heracleene, continuate ani şi ani de-a rîndul, aşa cum înseşi aceste trei titluri ale cronicei de astăzi atestă.

Iniţiat încă din 1954 şi trecut în planul de lucru al Bibliotecii Academiei, la **„Vocabular-ul de bibliologie"** au conlucrat, după cum informează redactorul-responsabil, prof. N. Georgescu-Tistu, o serie de specialişti, şi lungul răstimp în care el a fost încheiat, în această primă redacţie, provizorie, arată dificultăţile unei atari întreprinderi, elaborată în colectiv. Într-un anume fel, i-a fost mai uşor lui Goblot să-şi întocmească „vocabularul filozofic" (Edmond Goblot, **Le vocabulaire philosophique**, 6-ème édition revue et corrigée, „Armand Colin", 1924), decît lui Georgescu-Tistu vocabularul său de bibliologie. Şi pentru că filozofia numără milenii de existenţă, în timp ce bibliologia nu şi-a serbat nici centenarul, şi pentru că sînt lucrări ce pretind o concepţie unitară şi o execuţie aşişderea (vezi basmul cu cocoşul roşu al tratatului de istoria literaturii române, împotmolit la întîiul volum). Fostul bibliograf, clujan, de la „Dacia-România" şi fostul titular al cursului de bibliologie de la şcoala superioară de arhivistică şi, după aceea, de la facultatea de litere din Bucureşti, va fi resimţit, în desc rînduri, nevoia să întocmească un astfel de vocabular de bibliologie, care să elimine improvizaţiile şi definiţiile arbitrare, într-un domeniu ca cel al cărţii şi al bibliotecii, unde atîta vreme a domnit haosul, însă impulsul decisiv i-a venit odată cu adoptarea, de către UNESCO, în 1953, a unui „Vocabularium bibliothecarii", început de H. Lemaître, amplificat de A. Thomson şi urmărind să fixeze şi să universalizeze, întîi în trei limbi, la a doua ediţie din 1962, în cinci limbi (English, French, German, Spanish, Russian), terminologia bibliotecară. Cum prezentul „Vocabular de bibliologie", ne spune, N. Georgescu-Tistu, este doar macheta-provizorie, supusă discuţiei publice, şi în primul rînd unităţilor de specialitate (biblioteci, centrele documentare, etc.), ce-şi vor trimite observaţiile şi sugestiile, după care numai se va trece la redactarea definitivă a vocabularului, ne îngăduim două-trei, fugare deziderate. Cum forma definitivă a vocabularului va aborda şi cea de a doua etapă a lucrării : traducerea termenilor şi subtermenilor bibliotecăreşti în limbile : franceză, engleză, germană, rusă şi ungară, lăsînd deoparte spaniola, deşi ea e dialectul comun al Americii latine, motiv pentru care UNESCO o adoptase, nu văd pentru ce spaniola n-ar fi inclusă şi în vocabularul nostru ; cu atît mai mult cu cît Pipies Zoltán a tipărit la Budapesta, în 1961, cum aflu din substanţiala bibliografie a lui Georgescu-Tistu, un dicţionar internaţional pentru uzul a douăzeci de ţări („Dictionnarium bibliothecarii practicum. Ad usum internationalem in XX linguis). N-ar fi rău, după aceea, să se repună în toate drepturile, verbul **a bibliografia** (bibliografiere, recomandat de vocabular, e substantiv), mai ales că însuşi „vocabularul" oferă precedentul lui **a cataloga**, şi cu cît şi el şi „Bibliografia analitică a periodicelor" vorbesc de scrieri **bibliografiate**. Vocabularul pledează pentru **abrevieri**, găsind că **abreviaţii** e mai rar, deşi impresia contrară predomină. Etimologiile termenilor străini, arhaici sau neologici, trebuiesc introduse peste tot. De ce să nu ştie tot insul ce înseamnă **Agendă ?** (în schimb la Addendă se indică obîrşia). **Antet** în fond e francezul **entête**, cum stă scris, şi cum se şi cuvine şi în recentul „Dicţionar de neologisme". La fel şi cu **vinietă**. Etimologia e de rigoare ; altfel, cine ar putea bănui că ea vine din părţile Sequanei ? De vreme ce e definit antifonarul, s-ar cuveni definite toate speciile de tipărituri bisericeşti (şi „Bibliografia veche românească" a lui Bianu şi Hodoş e o sursă inepuizabilă), precum **aghiazmatarul, penticostarul**, care l-au nenorocit, cum s-a văzut, pe Quasimodo, mineele, etc. **Semn** pentru carte ce-şi are explicaţia trimite şi la **zăloaga**, dar acesta lipseşte. Cum lipseşte şi **sif**-ul, la care se trimite, cînd se defineşte **galion**-ul, **culegarul, vingalacul**. Dar **galionul** apare şi în balada Chirei Chiralina, evident cu alt sens. Un rînd mai mult pentru omonime n-ar strica. **Vade-mecum**-ul ingineresc al lui Ion Ghica n-ar trebui inclus ? (Între erorile de tipar, la anagramă, nu G. Chanoi, ci Chainoi, pentru Ion Ghica). Un termen nou, familiar tiparului şi editorului de azi e **semnal**. El se cere adoptat. Etc., Etc. O excelentă definiţie e aceea a clasificării zecimale, a lui Melvil Dewey, despre care aflu că e din 1876. Cînd acum jumătate de veac o aplicam în forma ei, evoluată, bruxelleză, n-aş fi bănuit-o atît de bătrînă. În orice caz, graţie „vocabularului de bibliologie", am reurcat, în anii juneţii mele de bibliograf, în mica sală a „noului catalog", din vechiul local al bibliotecii academice, sub ochii neadormiţi ai bunului Al. Sadi-Ionescu...

PERPESSICIUS

(Continuare în pagina 7)

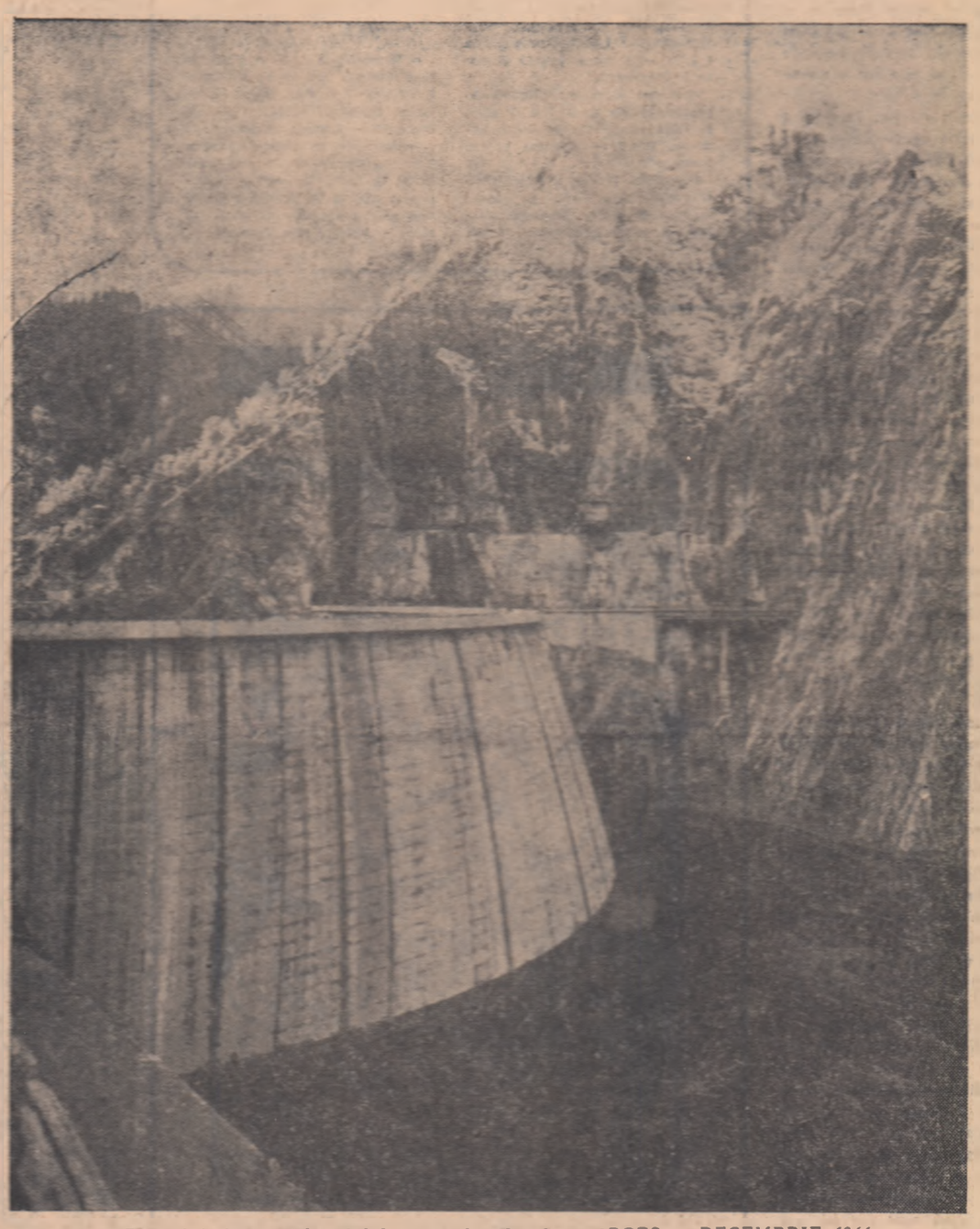

„Pieptul de beton al barajului crescut în stîncă" — ARGEŞ — DECEMBRIE 1966
Fotografia : GH. VINŢILA

OMAGIU CONSTRUCTORILOR DE PE ARGEŞ

Există amintiri care se grevează atît de profund în memorie, încît timpul nu le poate acoperi niciodată cu vălul său albăstriu, nu le poate egaliza, nu le poate substitui altora : ele rămîn, în pofida scurgerii zilelor şi anilor, investite cu aceeaşi pregnanţă, cu aceeaşi intensitate ; trezesc aceeaşi emoţie, atunci cînd un eveniment legat de ele le aduce în conştiinţă — pentru că aceste amintiri au devenit parte integrantă şi vie a conştiinţei, prilej de meditaţie, de confruntare cu istoria.

...Luaseră sfîrşit lucrările Congresului al IX-lea al Partidului nostru : în cîteva zile în care viitorul se concentrase —, precum arborele în sămînţă — cei mai buni fii ai ţării adoptaseră un program măreţ, definiseră drumul de dezvoltare al Patriei spre cele mai înalte culmi ale progresului : în fiecare din cei prezenţi cifrele viitorului alcătuiau o simfonie gravă, aveau contur, culoare şi viaţă. În fiecare din cei prezenţi harta României socialiste de mîine se desena, definitivă ; fiecare din cei de faţă simţea nerăbdarea de-a se apuca de lucru, de-a duce în toate colţurile ţării atmosfera de înaltă principialitate, de avînt şi elan constructiv, de încredere nestrămutată, de fraternitate virilă care a caracterizat acele zile de neuitat.

...Acum cîteva luni, într-o seară transparentă şi pură de vară, cînd deasupra munţilor cerul capătă culoarea aceea unică, un şir lung de maşini urca spre înălţimi, pe un drum de piatră săpat în pieptul de criţă al muntelui : fiecare metru fusese zmuls duritătii pietrei, intemperiilor ; fiecare metru purta în el o părticică din minereul cel mai preţios din cîte sînt pe pămînt — munca omenească ; fiecare metru cucerit avea, desigur, o istorie a lui, proprie, deosebită : fiecare metru fusese o nouă problemă, cerusese hotărîre, dîrzenie, inspiraţie, iniţiativă ; fiecare metru fusese o şcoală de viaţă, un examen. Avea, drumul pe care înaintau conducătorii de partid şi de stat, ceva din avîntul Coloanei Infinite a lui Brâncuşi : era asemenea materializării unei aspiraţii, a unui zbor neîntrerupt ; cerea spiritului să se înalţe, îmbărbătat. Pieptul de beton al barajului era crescut în stîncă, înfruntînd natura şi fiind în acelaşi timp o parte integrantă a ei — ca şi lacul de acumulare făcut de mîna omului, dar părînd că este acolo din veacuri, cu apele lui adînci, încreţite uşor de vîntul serii — asemenea salbei de lacuri ale munţilor noştri.

Privirile făuritorilor acestei cetăţi a luminii aveau în ele o lumină calmă şi durabilă : lumina mîndriei, lumina încrederii şi dragostei faţă de Partidul la a cărui chemare s-au adunat aici, ei veteranii Bicazului şi tinerii care erau „la prima lor operă".

Glasul secretarului general al partidului a trezit ecouri prelungi în tăcerea de seară a munţilor, dar mult mai prelungi şi profunde în sufletul fiecărui constructor : aici, la Vidraru, străvechea legendă a Meşterului Manole — născută pe aceste meleaguri, izvorîtă din profunda filozofie şi meditaţie asupra destinului creatorilor de frumos de pe meleagurile atît de frumoase ale Argeşului — străvechea legendă căpăta aici o nouă, o majoră semnificaţie. Pentru că la temelia hidrocentralei de pe Argeş, chezăşie a durabilităţii în timp şi în conştiinţe, stă munca plină de abnegaţie, munca liberă a fiecăruia în folosul fiecăruia şi al tuturor, inteligenţa creatoare a poporului român, credinţa sa nestrămutată în viitorul pe care ştie să şi-l făurească, sentimentul că această operă — poate niciunde termenul nu e mai la locul lui — e încă o treaptă spre viitorul comunist... Mă gîndeam în clipele acelea care va fi destinul acestor constructori, peste ani, în viitoarele cincinale : îi vedeam maturizaţi cu semnele vîrstei înscrise pe tîmple, dar mereu tineri, mult mai bogaţi, pentru că în epoca noastră acela care lasă o parte din sufletul său la temelia unei construcţii se îmbogăţeşte însutit. Eram şi sînt sigur că niciunul dintre ei nu va uita seara aceia şi că peste ani fiecare va putea spune cu mîndrie copiilor şi nepoţilor : Şi eu am muncit la hidrocentrala de pe Argeş...

Acum cîteva zile, hidrocentrala a intrat în funcţiune. Acesta a fost răspunsul pe care constructorii l-au dat chemării pe care Partidul, prin cuvîntul tovarăşului Nicolae Ceauşescu, l-a adresat betoniştilor, excavatoriştilor, inginerilor. Un răspuns simplu, firesc, ca însăşi viaţa şi munca lor : lumină şi energie.

Titus POPOVICI

BALADA SÎNGELUI

II

De unde-a fost menirea să-ţi înceapă,
Că nu eşti nici pămînt, nici aer şi nici apă.
Ascuns şi tăinuit între zăvoare,
Eşti ca o floare curgătoare
Ieşită din nu ştiu ce feluri de tulpină
Dintre-ntuneric, neguri şi lumină.

Cînd s-a născut din mîl întîia oară,
Omul primi şi-ntîia lui comoară
In dar de taină noului născut,
Tezaur nematcunoscut.

Păstrează-l încuiat în inimă la tine
Odraslei viitoare, care vine,
Că-i sfînt, că-i aur înfrăţit cu soare ;
De unde nu, pedeapsa-i că te doare.

Tudor ARGHEZI

ARHIVĂ SENTIMENTALĂ

In „librăria" lui Montaigne

„Ainsi, lecteur, je suis moy-mesmes la matière de mon livre..."
Michel de Montaigne

Cum timpul e grabnic şi încet totodată, am fi aflat taman peste încă patru sute de ani că Montaigne a fost tradus în româneşte. În librării nu-l mai găseşti. În anticariate — o superbă ediţie în marochin negru, tipărită la Didot în 1802, cu două din cele patru tomuri lipsă, a fost zărită în pasajul de la Biserica Creţulescu acum vreo unsprezece ani. S-ar zice că în jurul blajinului şi acidului filozof de la Bordeaux s-a urzit o complicitate benignă a ignorării, de vreme ce preţuitorii îl înghit lacom dar pe tăcute, iar iniţiaţii, luînd act de reîntinerirea lui românească, nu mai găsesc folositor s-o consemneze public.

Iată-ne deci din nou şi pe de-a-ntregul în „librăria" lui Montaigne. Cum reîntîlnirea e şi nouă şi veche în acelaşi timp, se cuvine s-o consemnăm măcar în arhiva noastră sentimentală, ca pe un fapt de căpătîi pentru un eu şi pentru o colectivitate. Nu s-ar putea altfel. Omenirea are din cînd în cînd nevoie de aceste **Eseuri** şi nu oricînd, ci în anume clipe sau veacuri buimăcite de confruntări amarnice, cînd spiritul — ostenit de apăsarea obtuzităţii trufaşe, de tensiunea fanatismelor, de întunericul dogmatismelor de tot felul — are nevoie de uşurare — „la comodité particulière" a unei confesiuni limpezitoare. Cine să ne-o ofere mai calm, mai cald, mai gratuit decît Montaigne ? — „Je n'y ay eu nulle consideration de ton service ny de ma gloire". Acad. Dan Bădărău, autor al savantului şi impunătorului **avant-propos** la ediţia românească *) numeşte acest har al moralistului, opunîndu-l „neîncrederii exasperante şi maladive" a lui Pascal, „îndoială eliberatoare". Este de fapt instrumentul perfid şi infailibil al unui secol sumbru — în care un prim avînt de renaştere sucombă în fumul războaielor religioase — dar care nu va mai funcţiona în gol ca la sofiştii antici, ci salvînd eul îl va face apt să corodeze cu fierăstrăul de iridiu al inteligenţei, toate prejudecăţile, credinţele şi instituţiile eterne ale unei lumi trecătoare. Redeşteptat, năzuind spre sine însuşi, spiritul caută — în fine — noi puncte de reper sau nici unele, ca în Apologia lui Raimond Sebond (necuprinsă în tom. I) din care cităm : „Întrucît este mai bună o faptă, dacă ieri era socotită ca bună, iar mîine nu va mai fi recunoscută ca atare, dacă trecînd rîul ce serveşte drept graniţă a ţării fapta cea bună se schimbă dintr-odată într-o crimă ? Ce fel de adevăr este acela care se întinde numai pînă la marginea acestor munţi, iar pentru lumea trăitoare dincolo de aceşti munţi nu este decît o născocire ?" Dar ce gustos amare sînt aceste pagini, ce înviorător e duhul lor, ce limpezit şi tare se simte spiritul care capătă ca şi o clădire o nouă „poutre maitresse". Păunul strălucitor al „îndoielii eliberatoare" — el va deveni cucuvaie la Pascal ! — trîmbiţează şi se aşează peste tot, pe bazilici şi pe castele, pe tiare episcopale şi pe coroane, pe tratatele de filozofie şi pe tratatele militare, în bolgia alchimistului sau în alcov. El denunţă excesele raţiunii, excesele credinţei, excesele erudiţiei şi ale inocenţei, ridicîndu-se la un negativism de speţă înaltă, confundabil pînă la urmă cu bunul simţ, foarte tonic pentru intelect, de pe solul căruia poţi cu succes năzui spre un nou armistiţiu cu lumea sau cu noile certitudini. Îndoiala poate circumscrie — ce incalculabilă şi eternă descoperire ! — chiar şi perimetrul opac sau străveziu al ignoranţei, oricum s-ar travesti : „Ignoranţa care se cunoaşte pe sine însăşi — spune moralistul — care se judecă şi se condamnă nu mai este ignoranţă deplină : pentru a fi absolută ea trebuie să se ignore pe sine".

Sîntem la Périgord în castelul Saint-Michel, în cel de al XVI-lea veac, de fapt la o altitudine eternă a gîndirii pe care Franţa — prin Montaigne — a cucerit-o pentru umanitate, cu datoria de a ne restitui comoara nu oricînd, ci numai atunci cînd o anume asprime a solului şi o anume conjunctură de presiuni semnalată de staţiunile alpine cheamă spre şes, spre platitudinea gîndirii diurne, arginţii sclipitori ai ploii. Plouă calm, zuruitor, cald — o ploaie de sub al cărei efect melodic şi terapeutic nu te poţi sustrage, o ploaie bogată, incontinentă, denunţînd limbuţia perigurdină a moralistului care te întoarce, ca şi o monodie, la mereu aceleaşi capitole răscitite de zeci de ori : „De la Tristesse", „C'est folie de rapporter le vray et le faux à nostre suffisance", „Apologie de Raimond Sebond" ş.a.m.d.

Dar să întoarcem acum mă-

Paul ANGHEL

(Continuare în pag. 2)

*) Montaigne — Eseuri I, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti 1966.

Consemnări

ION BIBERI: „TUDOR VIANU"

Gîndul că numai la doi ani de la dispariția acelui mare om care a fost Tudor Vianu, a putut să apară o monografie atît de completă despre el, ne îndeamnă să consemnăm cu satisfacție maturitatea unei culturi ce și-a integrat organic valorile, acordîndu-le neîntîrziat prețuirea cuvenită. Dar bucuria noastră sporește prin faptul că această grea sarcină și-a luat-o un scriitor de remarcabila ținută intelectuală a lui Ion Biberi, în care se îmbină atît de perfect căldura și generozitatea umană cu spiritul analistului pasionat, capabil să prindă și să disece cele mai fine penumbre ale ideilor.

După cum anunță cele cîteva cuvinte ale paginii inițiale, care deslușesc concentrat sensul cărții, autorul a urmărit să cuprindă personalitatea integrală a lui Tudor Vianu din cunoașterea strîns conexată a omului și a operei. Dar Ion Biberi nu se mulțumește să capteze aprobarea cititorului elaborînd un program complet și ademenitor, de ale cărui exigențe să se achite numai formal. Laboriozitatea temeinică în cercetarea tuturor aspectelor pe care le prezintă obiectul, pasiunea de a epuiza toate problemele ce țin de el, acribia în selectarea și coordonarea faptelor și ideilor sau a faptelor cu ideile, aspirația entuziastă de a lumina totul în focarul unificator al unei mari personalități, se deslușesc cu precizie în cele mai multe pagini ale lucrării. Ion Biberi s-a ostenit cu un elan demn de subiectul tratat: a căutat peste tot, a scotocit biblioteci publice și particulare, a procurat documente și scrisori, a întreprins anchete, colectînd mărturii orale, a confruntat și a verificat diverse informații, a disociat sectoare, a sintetizat idei, a conceput o adevărată biografie intuitivă printr-o serie cronologică de fotografii, a dresat bibliografia științifică a unei opere de aproape o sută de titluri. Din toată această muncă asiduă, continuă, îndîrjită, nu transpare nici o urmă de cazna aridă; întreaga expunere se află însoțită de accentele cuceritoare ale entuziasmului cunoașterii, de tactul și de gustul artistului, de acea grație prin care numai umanitatea comprehensivă se poate exprima. Nu ne rămîne decît să ne bucurăm că o atare dăruire a fost închinată unei personalități atît de eminente ca a lui Tudor Vianu de către acela ce și-a asumat răspunderea de a-i fi primul biograf.

Luată pentru un timp atît de scurt, o asemenea răspundere n-a fost ușoară și aceasta cu atît mai mult cu cît evocarea celui dispărut cerea o pană deosebit de exigentă. Aparte de opera sa și îndeobște de hotărîtoarea sa contribuție și pe alte planuri sociale, Tudor Vianu a fost o personalitate tulburătoare, poate una din cele mai fascinante ale culturii noastre. Pînă și în cele mai intime contingențe ale vieții sale de om, el trăia pe un plan de înălțime, într-un fel de rit al valorilor, care-și consumau într-însul fragmentele lor de dramă. Ca și oamenii cei mai reprezentativi ai Renașterii, un Leonardo sau un Benvenuto Cellini, gînditorul român cultiva o specie de complexitate discretă, amestec de puritate ingenuă și de adîncime nepătrunsă, de seninătate dominatoare și de subjacentă melancolie intelectuală, de comunicabilă exuberanță a ideilor și de pecetluire a lor absorbită. Ca și la acei oameni — ca și la Goethe — farmecul său inegalabil era de natură oscilatorie, provocînd alternarea continuă între admirația față de ceea ce se arată că este și față de ceea ce presimțeai că mai este: el venea cu prezența de taină a unei indefinite și prețioase comori umane, pe care o simțeai, paradoxal, că ți se sustrage, în ciuda faptului că partea ei vizibilă părea să epuizeze totul. Ceea ce păstra ascuns era tocmai acel rit intim al valorilor, acea lampă a lui Aladin, care nu se putea aprinde în orice condiții. Or nimic nu poate fi mai pasionant decît acest excepțional caz de mare personalitate umană pentru antenele fine ale lui Ion Biberi, îndreptate să prindă ca într-o plasă cele mai insesizabile nuanțe. De aceea, primele aproape o sută de pagini, *Biografie morală* și *Portret*, fără a fi cu nimic „romanțate" cuprind de-a dreptul pagini de intensiv roman analitic, aplicate la pătrunderea și interpretarea cea mai exactă a unei rare structuri morale și intelectuale.

De la universul uman — dar fără să se despartă de el — capitolul următor, *Gînditorul*, trece la universul de idei. Într-însul se cuprind laolaltă vastele contururi ale tuturor problemelor filozofice, care au frămîntat mintea lui Tudor Vianu. De aci autorul coboară la sectoarele mai delimitate ale acestei prodigioase activități, pe de o parte cele teoretice (*Esteticianul*, *Criticul — eseistul — istoricul literar — stilistul*) iar pe de altă parte, cele practic-culturale (*Moralistul*, *Profesorul*, *Tudor Vianu și difuziunea culturii românești peste hotare*). În toate aceste capitole, deși a avut de mînuit și de interpretat un material nu numai imens ci și dens de idei, Ion Biberi n-a lăsat să-i scape nici unul din aspectele importante, și ne-a dat o adevărată suită de sinteze.

În sfîrșit, o scurtă *Perspectivă* finală arată cu limpezime ce a însemnat Tudor Vianu pentru cultura românească, toată valoarea de stabilitate, de consistență și de echilibru, pe care o aduce el în structura noastră intelectuală din ultima vreme. O asemenea contribuție și-a asigurat salutara continuitate prin răsfrîngerea ei pe planul educativ. Înflorirea noastră culturală de astăzi se datorește în parte și lui Tudor Vianu, care i-a format în spiritul adevărului, al pasiunii științifice și al onestității intelectuale pe mulți din cei ce participă, prin creațiile lor, la marele moment actual. O asemenea acțiune a putut da roade numai prin propensiunea sa pentru ideea progresului, ceea ce l-a și făcut să adere la ideologia noilor vremuri. El a contribuit, afirmă Ion Biberi, „prin spiritul său deschis primenirilor spirituale, la evoluția gîndirii românești către umanismul socialist".

Întregul plan al cărții este conceput într-o perfectă coerență și unitate, în așa fel ca determinarea și legătura părților componente să alcătuiască un ansamblu din cele mai strîns coordonate. Lucrarea se impune, însă, nu numai prin arhitectura ei, ci și prin finețea detaliilor semnificative, prin convergența lor în surprinderea unei trăsături caracteristice, prin aura de idei și adesea de imagini, prin care autorul intensifică atîtea din aspectele cercetate cu dimensiunea unei adîncimi sugestive.

Cuprinzînd dintr-odată un ansamblu complex, fără să-i scape nimic din ceea ce-l alcătuiește, această frumoasă carte se vede destinată să devină o bază indispensabilă pentru viitorii cercetători — și credem că vor fi numeroși — care își vor îndrepta atenția către unul din cei mai recenți clasici ai culturii românești, marele nostru Tudor Vianu.

Edgar PAPU

CICLUL SERILOR MEMORIALE

LA CASA SCRIITORILOR

„MIHAIL SADOVEANU"

În reluarea Ciclului serilor memoriale, la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" (calea Victoriei 115) va avea loc miercuri, 21 decembrie crt., ora 19, o seară literară și artistică dedicată lui Andrei Mureșanu.

Evocarea marelui cărturar, patriot și poet va fi făcută de către Aurel Martin, critic literar, iar actorii Ludovic Antal, Aura Buzescu, Fory Etterle și Titus Lapteș vor interpreta o suită antologică din versurile și proza lui Andrei Mureșanu, de la a cărui naștere s-au împlinit recent o sută cincizeci de ani.

NOUTĂȚI EDITORIALE

● **PROZĂ**

— **Mihail Sadoveanu: Dumbrava minunată, cu o prefață de Cornelia Ștefănescu. Colecția „Biblioteca școlarului" — Editura tineretului.**

— **G. Ibrăileanu: Adela (volumul mai conține: Privind viața și Amintiri din copilărie și adolescență). Prefață și tabel cronologic de Const. Ciopraga. B.P.T. — Editura pentru literatură.**

— **Henriette Yvonne Stahl: Voica, roman. — Editura pentru literatură.**

— **Horia Pătrașcu: Intunericul și profesoara de pian, schițe. Colecția „Luceafărul". — Editura tineretului.**

— **Dumitru Țepeneag: Exerciții, schițe. Colecția „Luceafărul". — Editura pentru literatură.**

— **Romulus Bărbulescu: Simbamuenni. Colecția „Clubul temerarilor". — Editura tineretului**

★

— **George Sand: Meșterul Pierre Huguenin. Traducere și prefață de Theodosia Ioachimescu. — Editura pentru literatură universală.**

— **E.T.A. Hoffmann: Opere alese. In românește de Valeria Sadoveanu și Al. Philippide. Prefață de Paul Langfelder. Colecția C.L.U. — Editura pentru literatură universală.**

— **André Maurois: Climate. In românește de Raul Joii. Prefață și tabel cronologic de Irina Bădescu. B.P.T. — Editura pentru literatură.**

— **Aldous Huxley: Punct-Contrapunct. vol. I—II. Traducere și note de Const. Popescu. Prefață și tabel cronologic de Al. Duțu. B.P.T. — Editura pentru literatură.**

● **POEZIE**

— **Victor Eftimiu: 101 sonete — Editura pentru literatură.**

— **Cincinat Pavelescu: Epigrame. Ediție îngrijită și prefață de Tudor Mănescu. — Editura pentru literatură.**

— **Nina Cassian: Mingea. — Editura pentru literatură.**

● **TEATRU**

— **Henrik Ibsen: Teatru în 3 volume. Prefață de Ovidiu Drimba. Colecția „Teatru" (colecție nouă). — Editura pentru literatură universală.**

● **CRITICĂ, STUDII MONOGRAFII**

— **Constantin Ciopraga: Mihail Sadoveanu. — Editura tineretului.**

— **George Ivașcu: Confruntări literare. — Editura pentru literatură.**

— **Adrian Chijîțchi: Eliezv. Colecția „Oameni de seamă". — Editura tineretului.**

● **ARTĂ**

— **Baraschi, album. — Text de Raul Șorban. Cu 48 de ilustrații alb-negru. Apare în limba română și franceză. — Seria „Artiști români". — Editura Meridiane.**

— **Popasuri în munți, album. Text de Gheorghe Epuran. Prezintă 78 fotografii artistice alb-negru. Apărut în limbile română, engleză, franceză, germană și rusă. — Editura Meridiane.**

---

avancronică

de NEAGU RĂDULESCU

„OMUL, DUPĂ 33 DE ANI SCAPĂ"
de RADU COSAȘU

Aqua Forte

GALOȘUL ȘI SEMNIFICAȚIILE...

Că nu se mai poate scrie ca înainte e de înțeles și e cu atît mai de înțeles cu cît e vorba de un talent mai robust, care are ceva nou de spus. Dar cînd orice prozator mărunt își încordează glăsciorul țipind din răsputeri că jileteca lui Balzac îl strînge la subțiori, ne stăpînim cu greu îmboldul de a-i spune verde în față: „Te prefaci!" De curînd ne-a fost dat să aflăm că pînă și prozatorul Stelian Baboi a trecut la „modernism". Realiștii secolului XIX îl îndispun se pare pe domnia sa, care strănută destul de natural „din pricina colbului" atunci cînd se întîmplă să răsfoiască, să zicem, un volum ca Père Goriot. Care e „noua metodă" a lui Stelian Baboi, cum înțelege el să revoluționeze proza? Metoda e simplă, ușor de aplicat. Tot secretul constă în aceea că trebuie să-ți ieși un aer foarte grav, să lași impresia că ai pus mîna pe un stoc grozav de adevăruri. Incolo, ești liber ca pasărea cerului: poți înșira la bazaconii după poftă inimii.

Schița lui Stelian Baboi, Vara, la pădurea de frasini (Iașul literar, nr. [illegible]) începe cu niște sughițuri de plîns. Plînge eroina pe nume Gina, „culcată pe un maldăr de lucernă (...) în garajul gol". Fără să se lase prea mult așteptat vine și Gică, eroul, și pe loc „căutînd să găsească în el o vorbă de dușmănie, care să o investească" (pe eroină n.n.). Dar de unde nu-i, nici Dumnezeu nu cere. Gică nu e totuși un Rivarol, așa că se lasă păgubas în privința cuvintelor de spirit și scoțîndu-și cămașa din pantaloni îi șterge Ginei bine obrazul. „Gesturile lui o însenină (cum altfel? n.n.) și îi face asa de frumoasă, că ei abia poate să deschidă gura". Mai bine n-ar fi deschis-o, căci acum personajele încep să se certe: Gică vrea să cumpere mașină. Gina — cal. „Îmi plac mai mult cailor — spune ea. Stii, aș vrea să ajung o amazoană. Într-o amiază caniculară, cînd bărbații moțăiesc prin crișme, eu să-mi fac apariția pe o iapă murgă și să-i poruncesc chelnerului: -spune-i soțului meu că de mai bea coniac are să-i iee dracul!- Nu e așa că tu n-ai să mai bei coniac?". Ce interesantă e eroina, ce idei ciudate îi trec prin cap! Dar Gică e prost, n-are simțul fanteziei, n-o înțelege pe Gina și îi replică pur și simplu că el nu bea coniac. „Hei, se supără ea, așa are să fie atunci. Stabilim noi ziua cînd tu să te duci la chef". Adică — pricepem noi — va fi un fel de joc... Vai, vai, ce amuzant! Discuția se încheie astfel: Gina spune „de mîine mă despart de tine", iar Gică, „foarte bine". Apoi intră în casă ca să-și împartă lucrurile, dar „lucrurile păreau că se împart singure în două". Doar rucksacul nu s-a putut împărți în două, și tot uitîndu-se la el, soților le vine excelenta idee de a pleca la „pădurea de frasini". Ajunși acolo, Gina se avîntă în pădure, se pierde de el, iar Gică (colac peste pupăză) începe să albă niște senzații foarte bizare: „Pădurea devenise pentru el o graniță între azi și mîine". Pînă la urmă o găsește pe Gina, care „stătea întinsă (...) într-o rochie albă, cu ochii pierduți în frunzare". Ea „îl întreabă șoptit, cu durere: de ce mă păresești, ce rău ți-am făcut eu ție?" Eh, Gina. Gina îl răspunde cititorul, un rău mare nu mi-ai făcut dar... Dar în clipa aceasta intervine autorul și ridicînd un deget spune cu zîmbetul siret al omului care știe mai multe: — Admit stimate domn că faptele pot părea ridicole; dar ele ascund semnificații, nu simți, de altfel, aerul marilor profunzimi? — Nu, nu simt, îi răspunde cititorul încrețindu-și usor nasul pentru a inspira. — Narațiunea mea — reia prozatorul — e ca un fluviu. Ca s-o înțelegi trebuie să plonjezi în adînc.

Și dacă cititorul credul s-ar lăsa convins și s-ar asvîrli în valuri, ar constata prin șoc că apa îi vine doar pînă la genunchi și s-ar ridica în picioare ținînd nedumerit în mînă, în loc de perlele semnificațiilor, un galoș spart și o tinichea ruginită.

SUBTILITĂȚI...

Despre prozele publicate de Mihai Nadin în revista Astra, nr. 6 1966, prezentarea extrem de respectuoasă (semnată V. B.) afirmă că „sînt subtil satirice", că persiflează „sclerozarea unor conștiințe", că eroii lor „imaginează procedee mentale de autoconservare". Aceste concentrate parabole au se pare un singur cusur, denunțat de criticul V. B. cu speranța că ar fi vorba de un cusur trecător, de care scriitorul se va elibera cît de curînd: ele sînt uneori prea limpezi, subliniază inutil un sens, altfel spus: „Autorul nu se încrede suficient în forța de sugestie a simbolurilor sale satirice. În aceste cazuri apar tente moraliste inutile sau explicitări ce prisosesc".

Totul ar fi în regulă dacă lucrurile nu ar sta exact dimpotrivă, „Neverosimilul", „insolitul" de care se bucură criticul V. B în enorma și explicabila sa antipatie față de verosimil și de firesc nouă ne apar ca o chinuită afectare. Ceea ce este confuz, căznit și incoerent nu se cheamă neapărat subtilitate!

„Într-o zi — afară ploua — el — sărind dintr-o băltoacă în alta, murdar de noroi pînă în vîrful nasului — se gîndi că și literele cuvintelor sînt o jucărie". Așa începe schița Literele. Un început căutat și scrîșnit, care stabilește nota ansamblului. Deci eroul sare dintr-o băltoacă în alta și se gîndește — la ce altceva se putea gîndi? Urmarea este inevitabilă — „că și literele cuvintelor sînt o jucărie". Tot sărind așa, el își amintește „de bătaia pe care o luase nu mai devreme decît ieri". Și — atunci ce-i dă prin cap? Un gînd insolit: „se gîndi că dacă pierde literele potrivite nu se mai face bătale și tot așa, poți să dai în minge și să spargi geamurile fără să te mai ureche nimeni..."

Dar tehnica aceasta nu dă rezultatele scontate. Scoate trei litere din cuvîntul cu pricina, dar bătaie tot primește. Sau, cum zice autorul prin mijlocirea unui drăgălaș simbol: „Tăticul nu știa jocul, sau cumpărase două rînduri de cuburi".

Ce să vezi însă? „Și cînd copilul a crescut, a continuat-o cu jocul acesta, pentru că i-a fost frică de pedeapsă atunci cînd l-au prins fumînd în closet..." Vai, vai!

„Cînd și-a dat seama că ar putea fi bănuit vreodată de necinste sau de vreun cusur asemănător, amintindu-și de tatăl său și de fata vecinei, și-a cumpărat și el un rînd nou de litere, de rezervă, gata puse în cuvinte, cînd și cum și unde anume să le folosească".

Oricît ne-am strădui, dar nu vedem ce e „subtil" aici, afară de cazul că am numi astfel fraza trudnică, simbolistica greoaie, alegoria pe cît de săracă, pe-atîta de pretențioasă.

„Un neverosimil psihiolog plasează dintr-o dată personajele și trăirile lor într-un context grav. Acest neverosimil se vădește esențial în simbolistica lui și aruncă o lumină bruscă și insolită asupra caracterelor".

Criticul V. B. risipește prea multe cuvinte mari pentru a caracteriza niște fraze de un conținut deocamdată sumar și cam pueril.

FĂRĂ ARTIFICII INUTILE

Sînt și cazuri, e drept mai rare, cînd platitudinea și clișeul ies în lume fără sfială, de-a dreptul, cu fruntea sus, cu aerul că nu au nimic de ascuns.

„— Nu luați hotărîrea aceasta! El... El nu e om! Nu e omul de care avem nevoie..."

Sînt cuvintele cu care Ana, eroina schiței, „Începea să fie vorba despre noi" de D. Sinteanu („Tribuna" 43/1966) dă „buzna" în ședința ce urmă să propună noul președinte al cooperativei agricole. Izbucnirea e primită cu nedumerire: propunerea urma să se fixeze chiar asupra omului cu care Ana trăia de un an de zile. De ce era Ana împotriva acestei alegeri?

„— Să ne spui deslușit ceea ce ai de spus, zise, într-un tîrziu Miu, secretarul".

Femeia este deținătoarea unei taine. Într-o bună zi, după ce se întorsese „din conced", omul îndrăgit, cunoscut de ea și de toată lumea sub aspectul marilor și multiplelor sale calități („l-am văzut lucrînd. L-am văzut snopindu-se de lucru. L-am văzut nedormit și ostenit, „ud de ploi" etc.) se relevase a fi un.. cariorist. Iată ce declarase el în acea zi de pomină:

„— Eh, Ana, zice, încă vreo trei, patru ani, ca ăsta care a trecut, și atunci să mă vezi. Rezerve ți avea destule, C.E.C.-ul să-mi trăiască" (s.n.).

E drept, omul fusese la un pahar de rachiu, dar asta nu schimbă esența lucrurilor, fondul caracterului său, revelat deodată ca fiind mizerabil.

Apoi într-o seară, el s-a dat definitiv de gol. „De atunci — spunea Ana — viața cu el, vai de ea". Ce s-a întîmplat în acea seară memorabilă? Umbla vorba că bărbatul Anei va fi ales președinte și atunci ea s-a decis să-l pună în fața unei întrebări de care depindea totul, inclusiv destinul iubirii lor.

„...de ce vrei — îi zic — să te aleagă? Pentru cooperativă.. adică pentru oameni, ca să le fie mai bine, sau anume pentru tine vrei?" (s.n.)

Dar ea, ea ce crede, care e adevărul? o întreabă bărbatul. Ea răspunde înfricoșată:

„... — Tare mă tem că numa' pentru tine vrei să ajungi. Eh..." Și se pare că, într-adevăr, așa stau lucrurile.

Finalul schiței este, de aceea, de o infinită elocvență:

„Așa că judecați și voi, oameni buni: îi el omul de care avem nevoie? Judecați și ziceți-mi..."

Ce să mai „judecăm"? E clar. Individul nu merită încrederea noastră. Induioșătoare simplitate!

ULYSSE

În „librăria" lui Montaigne

(Urmare din pagina 1)

tasea verbului, care este de fapt pînza unduitoare a gîndului și a simțirii. Prin Michel de Montaigne, exceptîndu-l pe truculentul și mustosul Rabelais, Franța Renașterii ne-a dat cel mai înalt monument al cuvîntului meșteșugit, al cuvîntului înfășurat în fulgerele ideii, al cuvîntului dezvăluindu-și bogat splendoarea într-o cizelură și într-o surpriză a reliefurilor cu adevărat renascentistă. Fascinația antichității — abundența de citat, alocuțiune, sentință, — canavaua populară — gasconă și perigurdină — ambiția barbarismului și excentricității lexice, conjugată cu potrivirea vocabulei străvechi, toate sînt turnate într-o sintaxă care fuge, care scapă statutărilor ulterioare, toate sînt aromate cu un parfum ortografic sui generis ce pune dulci piedici lecturii, ca și la vechii noștri cronicari.

Ca să încerci strămutarea în românește a unei asemenea opere, trebuie să poți aduce pe fila nouă — odată cu Montaigne — veacurile care l-au premers în gîndire și limbă și mai presus de toate duhul galic, ce se refuză transfuziilor inabile, dilettantismului traducător sau trădător. Potrivirea grupelor sangvine între cele două culturi nu ajunge cînd nu este dublată de stăpînirea spiritului culturii noastre. Autoarea acestui Montaigne în românește, primul pînă acum, Mariella Seulescu, împlinește strălucit amîndouă exigențele, dominînd cu egală autoritate atît verbul arhaic francez cît și limba vechilor cazanii, mai bine spus — simțindu-le.

Domnia sa a încercat să ni-l redea pe Montaigne în culoarea și straiul specific al evului său, lăsîndu-l contemporan cu bărbații învățați ai meleagurilor noastre, dar degajînd cu iscusință modernitatea lui de spirit, luminată și mai exact, prin lentila veacurilor, ce ne apropie sau ne despart de încîntătoarea operă.

Ca și Maria de Gournay, înflăcărată slujitoare a memoriei filozofului, logodnică spirituală a lui Michel de Montaigne, Mariella Seulescu s-a consacrat cu aleasă devoțiune **Eseurilor**, într-un adevărat cult al cărui rod este acest prim tom. Pe cînd celelalte? Traducerea sonetelor lui La Boëtie beneficiază de sensibilitatea și știința prozodică a Ancăi Bursan, întregind în chip fericit cel de al XXIX-lea capitol al primei cărți.

Vom intra acum în casa primitoare de la Montaigne, în intima librărie, ca niște bineveniți prieteni, după un ocol — foarte ostenitor — de patru sute de ani. Filozoful e vorbăreț, nevoia de confesiune e rezultatul claustrării și al timpului ce curge între noi și el: „În anul de la Cristos 1571, la vîrsta de treizeci și opt de ani, în jurul calendelor lui Marte, la aniversarea nașterii sale, Michael de Montaigne, de mult timp deja ostenit de servitutea sa în parlamente și de sarcinile publice ce i-au stat pe umeri, fiind încă în putere, s-a retras în sînul învățăturilor neprihănite unde, în repaus și pace, își va petrece zilele ce-i mai rămîn a trăi...".

Trăiește și ne așteaptă. El „nu cunoaște tîrziul, ci împrospătează mereul". Nu vă sfiiți de verva lui! „Numai huligaismul — ne avertizează exegetul român — este posomorît și monocord". Cu zîmbetul lui acid, causticizat mai tîrziu de Voltaire, el ne întîmpină cu balanța inteligenței neșterbite în mînă, (vezi blazonul!) trecîndu-ne intactă și deviza: „Știu eu?"

POP SIMION: cronica literara ORGA DE BAMBUS

Pop Simion este un scriitor ce pare hotărît să nu se reîntoarcă la uneltele sale, ale reporterului adică (de fapt ale începutului său literar!), chiar și atunci cînd scrie o carte, cum este aceasta despre Vietnam, care ar fi reclamat prin excelență formula reportajului. Parcă în chip deliberat el refuză, în Orga de bambus, să dea un film al evenimentelor, imaginea nudă a faptelor petrecute, mereu interpunînd, între acestea și noi, filtrul afectelor și sensibilității sale. Avem astfel nu icoana neutră a unor întîmplări, nu proiectarea pe ecran a realității imediate, ci rezultanta lor, și ce aflăm nu este atît ce anume a văzut scriitorul în extraordinara sa descindere, cît felul în care cele văzute au acționat asupra conștiinței lui, ce ecouri lăuntrice au declanșat. Ideea a fost așadar să procedeze prin suprapuneri și decantări de impresii, prin extragere de esențe și semnificații în așa fel încît ceea ce transmite să fie nu (sau nu numai) imagini ale realului, cît sugestia unei stări interioare, a unei febre, a unei emoții.

Dacă soluția reportajului nu o adoptă, la fel respinge autorul și ideea că ar fi făcut operă de ficțiune, literatură, „roman". În sensul acesta se pronunță chiar programatic: „...la urma urmelor, roman nici nu există, roman e un cuvînt oarecare, o convenție, o denumire a comunicării (...) eu îți comunic, domnule, mă confesez, ceea ce e esențialmente altceva". (s.a.). Formal, volumul se structurează ca o suită de scrisori adresate unui prieten din țară, dar și în această privință sîntem avertizați că e vorba tot de o convenție, cu rol strict compozițional, intenția fundamentală rămînînd confesia și autoanaliza: „îți scriu, i se spune destinatarului epistolelor, folosindu-te drept adresă și circuit și ecran și orbită, spre a mă autodescoperi și a mă înțelege mai exact". Devine limpede așadar că, mai mult decît reportaj sau povestire, cartea aceasta a tins să fie un jurnal interior, reprezentarea unor stări de spirit, oglinda unor reacții umane dezlănțuite de contactul cu realitățile vietnameze de azi.

Sigur că, teoretic, o temă ca aceasta din cartea lui Pop Simion, sau ca oricare alta de fapt, poate fi atacată din oricîte unghiuri, șansele estetice rămînînd aceleași. Evenimente într-un fel asemănătoare, din alt timp istoric însă, i-au furnizat lui Hemingway substanța unui mare roman (Cui îi bate ceasul), iar lui Kołțov aceea a unui vast reportaj, și nu cred că se poate spune care dintre aceste două cărți despre Spania războiului civil e mai adevărată, și mai adîncă, în sens uman dar și artistic. La autorul nostru am totuși sentimentul că se vor găsi cititori care să regrete a nu fi întîlnit, în paginile cărții sale, un reportaj ortodox, un film despre zilele și nopțile trăite în Vietnam, așa cum oferise Kołțov în paginile jurnalului său, ori John Reed în cartea despre zilele revoluției din Octombrie, și nu fără oarecare îndreptățire. Există în Orga de bambus o tensiune adevărată a emoției, există o pasiune a comunicării ce atinge accente impresionante, dar totul raportat parcă în prea strînsă măsură la eul naratorului, o revărsare îndiguită totuși, canalizată cu prea multă supraveghere, stînjenită oricum de frecventele adresări specifice stilului epistolar(evident convenționale!), constrînsă de rigorile unei formule literare anume aleasă, cu toată aparenta dezordine a mărturisirii, cu toată dezmembrarea, intenționată lucid, a substanței epice. (O „dezorganizare" gîndită, proiectată rațional, explicată — nu se transformă oare în inversul ei? Un citat concludent în această privință: „...comunicarea, neistovită comunicare de adevăruri umane, pe care n-am timp să le aleg, să le dezleg, n-am timp să le cern, să le discern; le las să curgă învălmășit, duse de firescul și nefirescul care le mînă...").

Nu este însă drept să judecăm o scriere altfel decît în raport cu ceea ce a intenționat să fie, în nici un caz cu ce am fi dorit noi, sau oricare dintre cititorii ei întîmplători. Considerată ca atare, adică în sensul intențiilor ei, Orga de bambus izbutește să impună tonalitatea unei mărturisiri, febrilă, precipitată mereu, nervoasă, patetică și lirică, rostogolind imprecații, destăinuind tulburarea unei conștiințe pe care impresiuni violente și contradictorii o izbesc din toate direcțiile. Odată cu profilul povestitorului-martor prind relief și alte cîteva siluete umane, apoi tabloul se amplifică, dobîndește întindere și adîncime, se populează și se animă pînă ce ajunge să poată oferi o reprezentare largă a lumii Vietnamului de azi: o umanitate sfîngerîndă, prinsă într-o vîltoare tragică, neîngenunchiată totuși nici un moment. Aspecte ale vieții de fiecare zi, nu numai ale luptelor din junglă sau de pe fronturi dar și ale îndeletnicirilor pașnice: cultivarea cerealelor, munca în orezării, pescuitul pe marile fluvii, extragerea sării din depunerile Oceanului, atribuțiilor femeilor, etc. — aspiră să fixeze cîteva ipostaze fundamentale ale existenței de la meridianul vietnamez, și cartea lui Pop Simion are meritul de a o face economisind culoarea, nealunecînd, adică, în picturalism exotic. „Scrisorile" finale au o desfășurare epică marcată,

dramatismul e nu numai al semnificațiilor dar și al faptelor, secțiunea aceasta fiind, de altfel, și cea mai captivantă, în ordine literară. Portretele sînt dinamice, întregindu-se în mișcare, fiecare episod reprezentînd un posibil capitol de povestire sau de baladă, cu eroi al căror destin ieșit din comun e aureolat de un nimb epopeic. E mai întîi povestea lui Su, omul care acoperise cu umbletul său întreaga țară natală, de la Sud la Nord, cale de trei mii de kilometri, înfruntînd obstacole inimaginabile; e apoi povestea lui An, copilandrul de 21 de ani, fugit la Vietcong după ce asistase la execuția fraților și schingiuirea tatălui, îndeplinindu-și misiunea de luptă care îi impunea să stea 20 de zile îngropat în nisip, doborît apoi de un glonț rătăcit și căzînd pe țărmul Oceanului; este, în fine, povestea bătrînului învățător Bao, cel care, după tortură, urcă golgota celor 17 coline albastre sub soarele de magneziu, și mai sînt și alte istorisiri sau frînturi de istorisiri, destinate să sugereze o stare de spirit generalizată, psihologia unui popor întreg, cheia formidabilei rezistențe opusă în fața agresorului. Sensul major al cărții e de a fi pus în lumină tocmai asemenea trăsături: inflexibila tenacitate și uriașa răbdare, nedescurajată de nimic; în punctul acesta cartea lui Pop Simion se întîlnește, nu sub raportul formulei ci al sensurilor, cu nuvela lui Marin Preda, Friguri, și ea scoțîndu-și substanța dintr-o aceeași realitate psihologică și istorică. E un fapt ce merită a fi subliniat această angajare a unor scriitori români în dezbaterea problemelor acute, de interes general, ale lumii contemporane, un fapt de semnificație nu numai literară dar și politică.

Nuanța gravă a tonului evocării, marcat dramatic, oracular aproape, urcă firesc din caracterul temei și sînt cu totul neașteptate cele cîteva libertăți stilistice pe care scriitorul și le îngăduie, din cînd în cînd, amenințînd să spulbere, prin caracterul lor insolit, atmosfera de solemnitate instaurată. E însă o mai veche plăcere a acestui autor, nestăpînită, încă, se vede, cu toată rigoarea, de a asocia neologismele cu terminologia mai crudă, sau numai cu termeni de argou, efectele fiind cîteodată amuzante, alteori nepotrivite cu totul, cum se întîmplă, lucru explicabil, mai ales în contextul unei cărți ca aceasta. În plină desfășurare lirică, autorul aruncă, de pildă, o propoziție de tipul: „Pacificul ăsta face o mulțime de chestii", sau o comparație care sună așa: noaptea oceanică este... „hoașca aceea bătrînă", care pătrunde „moluscoidal" prin balcon... etc. etc. Am amintit însă acest aspect mărunt numai pentru faptul că l-am întîlnit și în alte scrieri ale lui Pop Simion, de pildă în romanul Triunghiul, el nedînd totuși, nici acolo și nici în cartea de față, nota dominantă a stilului. Dimpotrivă, se poate vorbi, în Orga de bambus, de o rafinare a limbajului literar care e mai suplu, mai nuanțat și mai bogat decît în scrierile anterioare ale lui Pop Simion, eliminînd aproape în întregime reminiscențele gazetărești. Fraza e amplă, cu multe ramificări, aptă să învie mari tablouri de natură, peisagii dinamice, fastuoase, cu certe izbînzi în evocarea cadrului natural din Indochina, abominabil, apocaliptic chiar, un corolar al dramelor umane care stau în centrul acestei cărți. Vom da un singur citat, mai întîi, edificator pe deplin asupra posibilităților de evocare plastică ale prozatorului: „Vietnam înseamnă lumea bălților noroioase în care crește orez, înseamnă junglă, cu umede și întunecate catacombe de vegetație, cu păduri contorsionate care se drapează voluptuos cu liane, cu ierburi haotice și excrescențe de vîsc, printre care înaintezi metru cu metru, lovind cu securea, înseamnă fluvii de largă respirație, mîncătoare de pămînturi și mereu schimbătoare în curgerea lor nervos revărsată, șerpuind dintr-o cîmpie în alta, ori picînd treaptă cu treaptă din platourile înalte, pînă la gulerele de nisipuri din buza oceanului, înseamnă lungul șir de mlaștini perfide, cu bolboroseli acre și puturoase, în care se scufundă cu liorpăituri stuhărișurile rare, ca bărbile bătrînilor vietnamezi, (...) nemaipunînd apoi la socotceală pericolul atîtor animale de pradă, cu blana lucie și foarte molatică, dar cumplite în obiceiul lor de a tăcea și de a pîndi și de a sări din ascunzișuri cu o iuțeală și o vigoare de nedescris, rupînd viața în bucățele, violent și teribil, și foarte excitate de victoria lor iminentă și foarte îmbătate de monstruoasa lor lege de sînge; apoi Vietnam mai înseamnă existența unui soare torid, care curge ca mierea pe pămînt, (...) coace stînci și roci de bazalt, topește șosele de bitum, zbicește nisipul roșcatelor plaje, fierbe leneșe fluvii și golfuri rotunde (...) săgetînd oamenii de sus în jos și de jos în sus, moleșindu-i, făcîndu-i cîrpe..."

Scriitorul aplică aici tehnica aglomerării, adună element lîngă element, revine asupra cîte unui detaliu și-l amplifică sau adîncește, sporește mereu culorile și mișcarea, dezvăluind remarcabile virtuți în direcția descripției sugestive.

G. DIMISIANU

MIHAI BENIUC

OAZA

Tot mai visez.
Cocoașe de vis îmi cresc în spate
ca unei cămile
pe drum lung mînată-n deșert.
Oaza-i departe,
dar are apă pentru toți,
curmale, loc de adăpost,
și-nteleptii ei știu drumuri
pentru alte orașe, o mie.
Cîte cocoașe am în spate ?
Deșertul e lung și e lat ;
cînd îl privesc
îmi cresc noi cocoașe.
Urcați-vă.
Oaza ne-așteaptă.

O VĂD

O văd proptită-n coarnele
plugului ei uriaș
cum sapă gropi
și seamănă cadavre
pe largile-i ogoare planetare.
De veșnicii nu seceră nimic,
n-a secerat
dar are răbdare.
Cu golurile de-ntuneric din orbite
privește cîmpul năpădit mereu
de vietăți verzi, albe, negre, roșii,
cu rădăcini ori cu picioare
mărunte și mari,
și mereu le plivește,
le-nlătură
cu degetele ei înmănușate-n umbră
și mereu le-ndeasă subt țărnă
ca-ntr-un sac fără fund
ori le risipește
pe această țarină
răsfățată de soare și mîngîiată de stele,
pe această țarină
tulburată de bolboroseala izvoarelor,
cu fluxuri și refluxuri
ca niște săruturi prelungi și pătimașe
între uscat și apă,
pe această țarină
ce rodește
fructe calde
cu miez viu
nepăsător și semet
în ciuda plugului ei uriaș
ce sapă groape,
seamănă cadavre,
dar nu răsare din ele floarea
întunericului.

CREANGĂ DE CAIS

A reapărut Orion pe cer.
Copacii-s goi ca la recrutare
flăcării și aeru-i tare
ca pulberea de gheață și de fier.
O, Diana, mare vînătoare,
îți mai aduci aminte
de timpurile dinainte
din Grecia tulburătoare ?
În chip de berbec azi Apolon e fript
pe o frigare-ntr-o circiumă sură.
Iar sus pe Himet, pe-o înălțătură,
steagul iankeu cu stele-muște s-a-nfipt.
Dați-mi un pahar de vin roșu de Nemeia,
brînză de capră și măsline de Delfi
și nu mai îmi spuneți de Flota a șasa,
a opta sau a nu știu cîta.
Aici a avut Agamemnon casa,
pe-aici a trecut cu bîta
în mînă Edip ?
O, și țărmul mării numai nisip...
Thalassa, Thalassa !
Nu, n-aș vrea să fi fost nici Argonaut
nici cosmonaut.
Alte bucurii eu caut,
de pildă vin, ca zeul Dionis,
vița de vie, pînea pămîntului...
Trecutul e, ori viitorul
ce-mi umflă ca vîntul
pînzele vasului-vis ?

Dar cine-mi bate la fereastră cu toporul
ori cu-amuguriță creangă de cais ?

PE DIFERITE GAME

Pe diferite game
încă ne-nscrise-n portative cu chei
ascuț în uzine materia
la temperaturi înalte
lucrată-n brațe de mașini,
o ascuț
cum hohotește sălbatic,
cum suieră ori sfîrîie înfiorată,
cum se izbește cu vuiet,
cum fipă pe limba ei supraomenească,
dar se supune voinței,
la chipul modelelor,
capătă consistența
prevăzută de cifre.
Care înghițitor de pumnale și săbii
copii la mii de geamuri luminate
îți intuiesc ce trebuie făcuți,
îi văd cum țin în față blănuri chinuite
le sufită-n bot pe țevi de fier
și-ncă explozii repetate
căci gălul rece nu suportă duhul viu.

VOM LĂUDA

De ce-mi tot spui
de vrăjitori de rînd și trăsnuți
cum stau deasupra unui om
cercetînd cu sonde grele ?
Lumina de control arată
numai ochii
bine-nvelite-n mușchii lor
iar castrul –
vîrf de mădădă sonoră.
Dar dedesubt pereții verticali
îi bănuiesc
Impresionînd grupurile din suflet,
la talpa lor
păduri de păr cărunt
din calea noastră pînă-n cer,
pe fiecare fir cîte-un copil
se luptă să ajungă sus
și luminat de spaima mea
că e să cadă
cînd cineva îmi strigă în urechi
cuvinte pline de pumni.
Dacă ești viu
și s-o pierdut măsura –
să nu se întristeze cel ce nu-nțelege,
îl vom vedea pe acest om întins
cu mîinile în cruce
și peste ochii lui înmărmuriți
nimicul va juca pe mii de voci
frigul oceanului de gheață
iar noi cei vii
încă răbdori și lacomi
bucuroși
că s-am fost cunoscuți deplin
vom lăudo-nfiepătările ce vin.

CELĂLALT SOARE

Oricît de lungă ziua
așteptați de ani
părinții îndărătnici la scaun
prin ariile unei vechi lumeg
și văd cum pierd
din ceas în ceas puterea
și umbra celui mai încît copac
din lume – Dorinc
le răcorește frunzișul ne-stresupt
ca cei dintîi
și trist coboș
pe podul plin de roade
al pămîntului.

CÎNTEC

De la mine
și pînă dincolo
de marele deșert
peste repetarea lui a
nesfîrșite
pînă se trece de moarte
dacă materia toată
ar fi numai lumină
nici un lucru
n-ar cuteza să mai fie ;
cîntarele universului
s-ar dezechilibra
dintr-odată
și-ar trăi numai nebunia aceea
de plasmă vie.

PEȘTERA

Ieri gara și călătorii,
cine știe unde plecau
și patruzeci de străzi
ne chinuim cu proțe zăvorene
să ținem arborele drept
peste platforma lui de fier ;
știm dinainte locul
ferit de prăf unde-l vom ridica-n picioare
dar dintr-o clipă-ntr-alta greutatea lui
prea mare ne-nspăimîntă –
iceasc motoarele ca epileptici în criză
și roțile se-mvîrt ceo de-nsăl
ori s-au oprit căci știm (cu siguranță)
că rădăcinile stejarului
din lipsă de pămînt
au început să carieze dîrjul lor
și mîine
eu care am condus motoarele
și-atîta fierărie moartă
învinuit de-nșelătoria lor
voi spune că pe drept cuvînt
le-am părăsit acolo sub stejar
căci viața lui prea mare copilșie.

FORMELE

La vîrful nopții lumii cocoș meu
din unghiul cimerei stinghere
ca un ogar în dimo
gonind zodomic timpul.
O mie de torobe mîine dimineață
la colțul străzilor mascate elegant
vor vinde forme zeu-omenești
cu preț umflat și chiar la negru.
Ce meșteri iscusiți vă decomc ce critic
mai iscusit ca ei, de nicăieri.
Cu blăni de lupi și urși
îndușiți de mine vii din munți
se laudă în gura mare –
le-au prins cu ață putredă
la-ncheieturi
și le-au pompat cu aer
de latrină obosit.
Dar totdeauna vin cumpărători
în haite-nghesuiți degrabă
și duc acasă forme sculptoare
soțiilor cu gustul artei ;
S-auzi apoi prin cafenele
limba unui popor întreg
se opintește și refuză
inconștientă lauda neadevărului ;
atunci răsare un cuvînt străin
salvînd talentul celui în cîștig.
Știu că nu pierd nimic de la negotul lor
căci seara cînd mă-ntorc la axa mea
ar putea înghiți măcar un metru
din uriașele bare de fier
ce sar înroșite din laminoare ca șerpii ?
Ce bețivan ar putea înghiți
măcar a zecea mie parte
din acidul sulfuric al uzinei de îngrășăminte ?
Privesc fumătorii de țigări
și-mi vine să-i întreb :
Ați văzut ce fum scoate
uzina de azotați ?
Ascult pe făcătorii de fraze
și-mi vine să le spun :
Uitați-vă cîte vagoane cu marfă
ies noapte de noapte și zi de zi
cu hrană pentru cîmp
și cîte tractoare.
Dar prefer să ascult diferitele game,
încă ne-nscrise-n portative cu cheie,
ale materiei în uzine.

HIMERA

În liniștea noastră cîntă contorul electric
melodiile lămpii și ariile frigiderului.
Afară tăcerea-i cețoasă
ca-ntr-un tablou
ori foarte vechi și șters de vremuri
ori foarte nou —
copacii-s în zdrențe brune și gălbui
rămase din hlamidele verii.
Ai vrea să-ți aduci aminte și nu știi ce.
Un semn de egalitate
stă între tine și trecut.
Viitorul un minus
ce se va face, prin dialectică
și, mai ales, muncă asiduă, plus.
O, planuri, o, seminte sub ogoarele negre !
În Vietnam prin junglă sigur că-i
prăpăd printre flăcări,
printre copii, femei, bătrîni,
e napalm.
Sînt marinari veniți de peste ocean să ucidă,
apoi putrezesc cu fața lividă
și cineva calculează calm
cîte divizii mai sînt necesare
pentru o nouă escaladare...
Escaladă,
oameni saladă,
satele, vetrele de cenușă
pe unde a trecut și-a petrecut
moartea jucăușă.
Prezentul devine trecut.
Viitorul
e izbit în leagăn cu toporul.
E nevoie de-atîta sînge vărsat ?
Calculați, mașini cibernetice,
și arătați clar și răspicat
ce fericiri frenetice
ne mai așteaptă
Răsplata fiecăruia după faptă?
Iar faptele cine să le măsoare ?
Niște mașini superioare.
Cosmos, cosmos, fără spațiu locativ
pentru om decît această intimă Terra.
Și omul nu-și mai încape-n piele
și-i guraliv.
La picioare mi-a schelălăit himera
fericirii-vis.
„Cine ți-a deschis
cușca și ți-a dat în lume drumul
fără lanț ?" am întrebat-o.
„Lanțul a ruginit și-a căzut,
cușca mi-au furat-o
și-acuma caut stăpîn".
„Sînt prea bătrîn"
i-am răspuns.
Am privit în oglindă
și ochii i-am închis și i-am deschis.
„Fața mea, unde te-ai ascuns ?"
Nu mai eram, la mine din oglindă se uita
himera
ce-a fătat-o Terra,
himera fericirii-vis.

În acest număr :
MUZEUL DE ARTĂ AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Galeria universală (Arta franceză)

Fotografii : MARIANA DRAGU

În stînga :

MARIE LOUISE ELISABETH VIGÉE LEBRUN (sec. al XVIII-lea) : Portretul doamnei D'Agnesseau

În dreapta :

BOURDELLE : Pomona

ÎNȚELEPTUL

Înteleptul nu doarme noaptea
și ziua nu cîntă.
Cînd soarele răsare
binecuvîntă turnurile
și oamenii
care-au scăpat din somn.
Atît de tainic
trece printre semeni
că rareori îl vede cineva
Dacă-l întreabă lumea
spune un cuvînt
rotund și greu ca piatra
dintr-un rîu
și mai ales :
Să poți privi-ntr-un om
e cea mai mare întîmplare.

O MÎNĂ ȘI UN GLAS

Din ziduri o mînă,
în aer un glas,
din arbori o mînă,
în frunze un glas,
chiar dacă treci
de lucrările moarte,
din pămînt se ridică,
în apă răsar
o mînă și-n aer un glas.

Tu care poți și nu vrei,
care știi și renunți,
cald te ascunzi sub polei.
Cîtă rușine pe munți !

Tu care-ai vrea și nu ceri,
mult înrăit în uitări
țintă să n-ai nicăieri ?
Cîtă absență pe mări !
Mult măcinat în deșert,
treaz însă-n ultimul ceas
m-arăta și striga : nu te iert !
din ziduri o mînă și-un glas.

STEJARUL PE ROȚI

Mie însumi.

De patru ani tot vine din Ardeal
să treacă munții un stejar
pe douăzeci de roți
pînă la osii înfundate în pămînt.
Fîntînile pe margini
leagănă stele îngropate
mai jos de noi c-un an lumină
și maica mea
rămasă-n pragul casei îngrozită
astupă oalele în care se bolborosesc
blesteme.
Treizeci de toamne viscolesc
gîtlejul turlei părăsite,
la un trapez în cer lipsește o lumină,
aud un vifor cum îi pune lanțuri
și-o trage după el
spre colonii bolnave.
Noi dedesubt – o mînă de oameni
necăpătîioare de oameni
și doamnele cu cîini
și un tramvai trecut printr-o mașină ;
ferestre sparte la etaj,
și sute de tineri frumoși,
înfriziați de cinci ore în baruri
și este la ceasul din colț
oglindit ;
și peste știri, țări coloniale
și metropole în dezbinare,
ultimul supraviețuitor dintr-un trib
și miliarde de ciocane
pe pîntecul globului,
apoi spre seară mai încetinit
pasul finește spre casă.
Sinucigașii din film – doamne,
mi-a crescut păr cărunt
pe dinăuntru,
cei doi părinți cu un copil
de mînă
îmi răcoresc retragerea din zi.
Dar toate întîmplările acestea
ca niște roți îmi stau în cap
și le aud cum cad în suflet
ca în copilărie
la peștera din satul mamei
cînd slobozeam un bolovan
și îmi părea că-l mai aud
și-a doua zi.

LUMINĂRILE

Cînd ieși din noapte ta
și-ajungi pe pod cu muritorii
vezi cum trăiesc în cor luminile ;
în patru mîini tîrîș
adulmecîndu-și hrana
pe vetre de pămînt,
pe foi de lemn și pe covoare.
Cu degete subțiri se cațără
la geamuri,
în satele pămîntului de fum,
se roagă luminărilor mai mari
să li se dea o stea.
Apoi pe drumuri în picioare
se duc să-și lase razele-n cetăți
de mînă cîte două
și împreună carnea lor de flăcări
pînă se rup în lume puii.
Dar cît de triste cele nepereche
se-nnopțează-n preajma lor.
Cu cinste așezate sus la mese
în fața celor care cresc atunci
se mistuie în fiecare zi
și-mbătrînesc luminile.
Abia mai pîlpîind stinghere
își sug în ele flăcările brusc
și dimineața vin măturătorii
să le ascundă-afară
din oraș.

CÎNTARELE

În satul meu
cîntarele sînt drepte
și tatăl meu în august
ne cîntărea cu grîu.
Eu, trei surori și-un frate
mai frumos – copii,
de-o parte a șeii calului
în talere trăgeam
cît sacul plin de boabe.
Și mai tîrziu
ceilalți uitară jocul,
doar eu în fiecare vară
mă cîntăream.
În dreaptă cumpănă
ajuns
la greutatea grîului
cu spaimă și plăcere
am văzut cum sacul
se ridica încet din dreapta calului,
urca tăcut și slab către spinare
și s-a trîntit cu mine la pămînt.
Tăceam acolo lîngă grîu
cînd tatăl meu gîndea :
Acuma tragi cît o cîmpie.

CE DATĂ

Capul meu înclină
mai mult
spre gerul solid
dintre stele
cînd trupul trăiește
dedesubt printre fluiere
oarbe.
Dar care calendar ceresc
înseamnă, frate,
că în această seară
eu, un om,
am pus pe cer doi ochi ?
Și ce lumini
pe care-acum le mulg
din întuneric
vor ști această dată ?
Doar vîna aceea
de frig
îmi suge sufletul sus
cu sclipiri
ca pe o pradă superbă.

PE ALB

Dacă n-aș scrie eu
silit de vocile din mine
m-aș spînzura de primul
pom în cale.
Cum minte învelișul meu
și fața
că sînt un adăpost
de liniști
pe care le doresc, dar nu-s,
atît de mari
să se audă ceata lumii
cum intră în pămînt.
Mă-nchipui stins de mult
și pe atîta alb,
ocean de alb,
zăresc o pată neagră
stăruind
ca semn c-am fost,
că trebuia să fiu.

GH. PITUȚ

NUVELĂ de NICOLAE ȚIC

ÎN LOC DE CAP. I

Personajul principal al acestei povestiri ste un eminent elev, în vîrstă de 16 ani. I se revede un viitor strălucit. Deocamdată, din ricina neînțelegerilor din familie, e necăjit pleacă de-acasă, se-ntoarce, vrea să trăiască independent, asemeni celor de 25 de ni... Întîlnirea cu o prietenă, pe malul lacului, nu l-a înveselit de loc.

2.

Acum se îndrepta spre casă, tot pe străzi lătunice și tot cu mîinile înfundate în buzunar. Se ndi că i-ar sta bine cu un smoc de păr căzut pe unte și un capăt de țigară în colțul gurii; tip asic de golan care se întoarce din vijilială, mulmit de ziua de azi, ce-o fi mîine — Dumnezeu mai ie! Dar, cu toată dorința, figura de golan nu-i ușea. Din două în două săptămîni taică-său îi ntrola frezura: Să nu te prind cu perciuni și cu nocuri și cu plete! Ia trei lei și fugi la Stănescu te aranjeze!... De vreo doi ani încoace, seară de ară, taică-său îi întorcea buzunarele pe dos și-l bliga să-i sufle în față: Nu cumva să pui țigară gură, că te snopesc! Parcă era un făcut, el își rea, uneori, mai mult din plictiseală, să pară lan, chiar să se poarte ca golanii într-o impreare sau alta, dar cu toată bunăvoința nu izbutea, simțea cît de colo că îl trage firea în altă parte. u două săptămîni înainte de încheierea anului olar dorința de golănie îl costase scump. Aflînd trei dintre colegii lui pun la cale o farsă la resa profesorului de științe naturale, ceruse voie participe și el, și chiar dăduse cîteva idei nu osite de haz, și se jurase că va păstra secretul, cu ice risc. Dar în după amiaza hotărîtă, cînd se ia că profesorul va întîrzia, singur, în laborator, fusese chemat la comitetul raional U.T.C., la o dință de trei ceasuri. Farsa, gîndită îndelung și ntru multe situații posibile nu reușise din pricina Mărdiță, care se împiedicase de un struț imiat. Struțul căzuse peste niște borcane cu pești ri, și de-aici, dezastrul! Cei trei izbutiseră, totuși, dispară înainte de-a fi observați de bătrînul rofesor. Cam speriați, a doua zi îi povestiseră și i întîmplarea, cerîndu-i să se intereseze, discret, acă nu există unele bănuieli în privința lor: „Mai age și tu de limbă pe ăia de la U.T.C., pe proorul de geografie, pe cine poți, dar cu băgare e seamă". Chiar în acea zi, profesorul de latină. re nu se afla în relații prea fericite cu cel de

„După, după... Acum ai nevoie de aer...".

O hodoroagă de mașină, care venea zdrăngănind pe mijlocul drumului, îl depăși cu vreo zece metri, apoi zvîcni din toate încheieturile, ca într-un ultim efort și se opri. Peste cîteva clipe, o portieră se deschise și tipul de lîngă șofer, un zdrahon îmbrăcat în alb, coborî încet, chinuit. „Acum încearcă să te dezdoi!" i se plînse el celui de la volan. Mașina porni mai departe, lăsînd în urmă o dîră de fum înecăcios.

„Ca să vezi! — mă gîndeam la tine, și uite!...

„Să trăiești, nea Cristache!

„Singur, măi?

„Singur.

„Și ce cauți tu pe-aici?

„Mă duceam, așa.

„Cum așa? zîmbi Cristache.

„Așa!... se zăpăci el.

„Măi, tu umbli după fete.

„Nu, zău că nu. Cînd ai ieșit?

„Cînd mi-or dat drumul.

„Nu știam nimic, și mi-a fost dor de dumneata.

„De trei săptămîni am ieșit, mi-o mai Cristache, bănuitor. „Zici că ți-a fost dor de mine. Și dacă nu ți-a fost?" Voia să-nțeleagă. Ai învățat și tu să umbli cu cioara vopsită, mare păcat.

„Ești sănătos? Lucrezi?

„Parcă am făcut altceva, de cînd mă știu?! zîmbi Cristache. Sigur că lucrez, da' mai sînt și altele de pus la punct. Și ți-a spus taică-tău nu ți-a spus nimic, nici că m-am întors, nici că sînt om de treabă".

El se gîndi: „Nea Cristache, îți place dumitale să-mi pui niște întrebări stupide. Îți dă mîna. Dacă mi-ar fi spus, nu mă uitam ca prostul la dumneata. Dar poate că cu n-am voie să aflu că te-ai întors".

Nea Cristache vru să știe dacă taică-tău tot se mai holbează la stele. Frumos te mai exprimi dumneata, nea Cristache, halal să-ți fie! Nu la stele, nea Cristache, nu la stele, crede-mă pe cuvînt, stelele nu-l interesează, deocamdată, nici cît negrul sub unghii, la sateliți se uită, nea Cristache, află din ziare și de la radio cînd trec sateliții pe aicea, și la ei se uită, și parcă-i alt om. Atunci mi-e drag. Ies cu el în stradă și-i urmăresc atent fiecare indicație: „O s-apară în partea aceea și-o să se-ndrepte încolo" și desenează, cu degetul, traiectoria satelitului. Vin și alți oameni de pe strada noastră, și toți privesc încotro le-arată taică-meu, și-i cer explicații. Nimic nu-l încîntă mai mult pe bătrîn decît întrebările despre sateliți, are zeci de cărți acasă și la uzină, le-a citit pe toate, le știe, și răspunde limpede, pe înțeles, și întreabă dacă totul e clar. În serile cînd apar sateliții, în casa noastră e liniște și bună înțelegere, tata lui iartă trăznăile de peste zi, mama îmi promite ori o cămașă, ori o cravată, ori un bilet la teatru. Doamne, de-ar trece sateliții pe-aici în vînd n-am voie, deocamdată, cel puțin deocamdată dumneata nu mai ești pentru mine. Degeaba aștepți să-mi dau cu părerea despre taică-meu: Nu pot s-o fac, pentru simplul motiv că e tatăl meu. Cînd eram mic m-a dus în brațe, la aer și m-a ținut de subsori pe oala de noapte, iar mai tîrziu m-a învățat cum trebuie să mă port, mi-a dat din pîinea lui, din banii lui, din frica lui.

„Hai să bem un rom, propuse Cristache.

„Nu beau rom, nu beau nimic.

„Pînă și în privința asta semeni cu taică-tău!

„Se zice că toți copiii seamănă...

„Hai, măi, la un rom, să mai schimbăm două vorbe, că așa, pe stradă, nu se leagă nimic, ori ți-e teamă să ieși cu mine? Ce-a fost, s-a dus, de unde-am plecat acolo m-am întors, fără nici o tinichea de coadă. Îți dau un rom, dacă nu vrei rom, îți dau un șprit.

„E tîrziu, nea Cristache.

„Ai întîlnire cu o fată, așa-i?

„Am avut, nea Cristache, acum o oră am avut întîlnire cu o fată drăguță și cumsecade, și m-am purtat urît, nea Cristache, și mi-e silă, c-am învățat să mă port și cu urît, asta se-nvață ușor, și-ntotdeauna, și-n toate, ai de la cine să-nveți, și-acuma nu mai vreau altceva decît să mă duc acasă și să mă-nchid în camera mea. Dumneata, după ce faci un lucru urît, nu simți nevoia să te-nchizi în cameră, să nu te vadă nimeni?

4.

După optsprezece minute de la începerea concursului (colegul din dreapta, care avea ceas, îl asigură de trei ori că nu trecuseră decît optsprezece minute) împături foile de hîrtie, astupă sticla de cerneală și își duse mîinile la spate: terminase primul, într-un timp record și era absolut sigur de exactitatea rezultatului obținut (se așteptase la niște probleme mult mai dificile, care să-i dea bătaie de cap și să-i pună la încercare pregătirea și talentul de matematician, cînd colo, mai nimic...). Ar fi putut să predea lucrarea și-apoi să iasă din sală atrăgînd atenția și întrebările celor care așteptau pe culoar, părinți și rude și prieteni de-ai concurenților, dar îl ținea aici, în bancă, mîndria de învingător — și își repeta, insistent, că după atîtea mizerii zilnice are dreptul la această mîndrie, nimeni să nu i-o ia în nume de rău. matematica e partea lui cea mai tare, de-aici îi vine din cînd în cînd cîte o mulțumire, el nu face nici nu efort deosebit, și nici nu vrea să pară mai cu moț.

Ceilalți șaptezeci și nouă se foiesc în bănci și asudă, nu mai scîrțîie nici o peniță, colegul din dreapta îi dă un ghiont disperat, cel din stînga sisîie ca un șarpe, profesorii se plimbă printre bănci, pantofii unuia dintre ei scîrțîie, pantofi noi.

„Dumneata renunți?!

„Nu, nici gînd, am terminat.

„Măi, măi! se miră ironic profesorul cu scîrț, și învins de curiozitate despăturește hîrtiile primei pagini și-abia după cîteva minute fața i se destinde într-un zîmbet patern: E, hai, du-te și te plimbă, du-te la strand.

„Aș vrea să-mi mai dați o problemă.

„Lasă, lasă...

„Una mai grea, insistă el.

Dar profesorul se înnegurează brusc, îi ia lucrarea și se-ndreaptă spre catedră. „Aș fi vrut să mă-nțelegeți exact, era foarte important pentru mine să mă-nțelegeți, dacă v-am cerut o problemă mai grea, n-am făcut-o din vanitate, simțeam nevoia să-mi încerc puterile, să scriu și să șterg, să rup foile, să-mi dea lacrimile, să nădușesc în rînd cu toți, și-abia după aceea să vă predau lucrarea și să ies din sală cu teama că undeva am greșit și voi fi învins. Îmi dau seama ce credeți despre mine și asta îmi strică toată ziua. Da, știu, în meseria dumneavoastră aveți de-a face cu tot felul de obraznici, iar dintre aceștia cel dintîi sînt eu, deșteptul!"... Are o cămașă curată, i-a spălat-o Luminița, azi noapte, are pantalonii călcați, are o pereche de pantofi comozi, e-o adevărată plăcere să-i porți, are și-o sută de lei în buzunar (din economiile Luminiței) e sătul și sigur de victorie, iar afară, pe culoar, îl așteaptă Luminița, are cine să-l aștepte și pe el!

duc cu tine în vacanță, și stau cu tine la o gazdă, asta nu înseamnă aventură, am eu mutră de aventurier?

„Ce contează mutra?

„Ba contează!

„Ba nu. Altceva...

„Ce?! Că tu le pricepi pe toate.

„Cum te interpretează alții. Ai șaisprezece ani? Stai la locul tău, și așteaptă pînă cînd ți-o veni rîndul, și pînă cînd îi fi în stare.

„Profesorul Pamfil, își amintise el, s-a căsătorit la șaptesprezece ani fără două luni, cu dispensă — ca să aibă cine se-ngriji de el și de frații mai mici și de maică-sa bolnavă.

„Măi, măi! făcu Luminița, de unde știi tu cînd s-a căsătorit profesorul Pamfil?! Te pomenești că ți-o fi cerut părerea!

„Fără, fără ironii de două parale, o respinsese el, iritat. Mi-a spus chiar dînsul, dacă vrei să mă crezi, dacă nu, poftim! continuă cu ironiile.

„Tu n-ai frați mai mici și nici maică-ta nu-i bolnavă. Tu ești ori prea deștept pentru vîrsta ta, ori prea prost. nu prost, prea naiv, una din două, hotărîse Luminița, cu o neașteptată gravitate. De ce nu-ți place să ai șaisprezece ani?

„M-am plictisit de ei.

„Atunci, de douăzeci și cinci de ani, de treizeci și de patruzeci o să te plictisești și mai repede, și mai cumplit. Cum o să te plictisești și de mine, într-o zi: de ce nu-mi scrii poezii? — hai că te-am prins.

„N-am scris în viața mea!

„Ba ai scris. Pentru Cristina, și Luminița începu să recite: „Razele de soare, care pătrund în fiecare dimineață în camera mea, și-mi înțeapă ochii, trezindu-mă la viață, sînt privirile ochilor tăi...".

„Dacă nu încetezi imediat, te plesnesc.

„Glumești!

Dar el nu glumise, îi dăduse una peste gură: glumele ei, împrumutate de la vreo fîșneață oarecare, îl întăritau cumplit, astea sînt nimerite pentru nătărăi, și-atît. În clipa următoare, văzînd-o cum își duce palmele la gură, supusă, înfricoșată, și cum îi dau lacrimile, simțise o zguduire în tot corpul (poate o răzvrătire a duioșiei și buneicuviințe din el) și-apoi căzuse moale pe covor, la picioarele ei. Abia după vreo cinci minute biata fată, gata să leșine și ea, reușise să-l aducă în simțiri, cu trei pahare de apă și strigăte disperate.

„Nu-i genul meu să dau palme, zîmbise el.

„Parcă asta ține de gen!

„Ține, absolut. Da de unde știi de poezie? N-am citit-o nimănui. Era o poezie proastă și-ncîlcită, dovadă că n-a avut nici un efect. Alta n-o să mai scriu. N-ai o cămașă de-a lui frate-tău să mă

Nu trageți în caii de lemn (I)

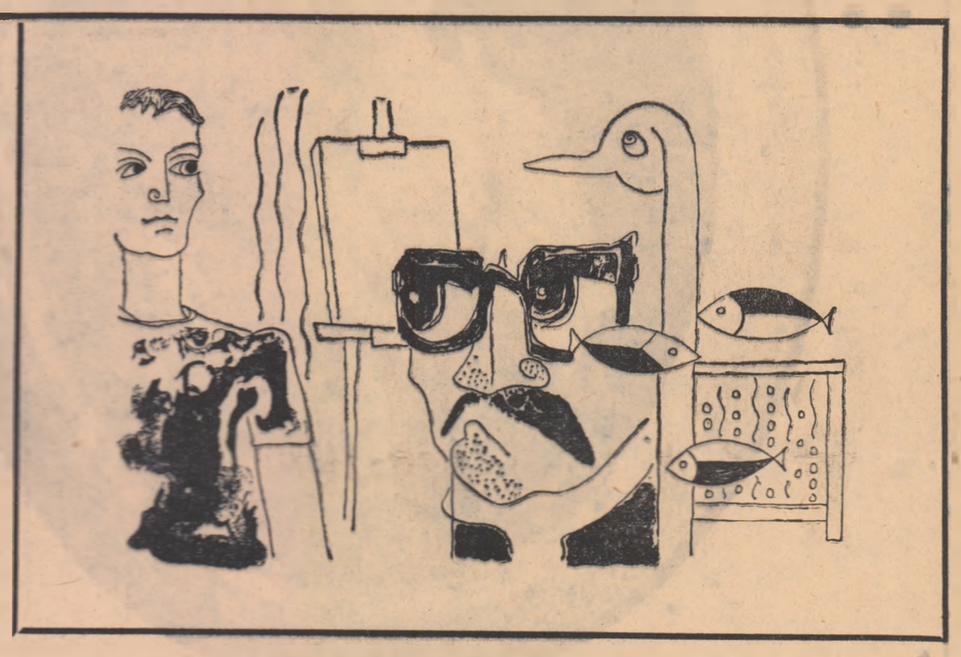

ințe naturale, l-a zis că ar dori să stea de vorbă el, în afara orelor de curs, ca între prieteni, l-a poftit să-i facă o vizită acasă. Măgulit de vitație, s-a dus. Profesorul de latină locuia pe ulevardul Magheru într-o garsonieră spațioasă, imărțită în două de o cortină de stambă înflorată: tr-o jumătate era dormitorul și masa de lucru, în alaltă atelierul de pictură, în care nimeni nu avea bie să pătrundă. De ani de zile, înainte de deschirea vreunei expoziții a pictorilor amatori, profesorul de latină își anunța participarea cu lucrări eprezentative pentru diversele etape creatoare pe care străbătuse. Păcat doar că nimeni nu știa care nt aceste etape. Se spunea că în orele libere prosorul de latină instalează pe pervazul ferestrei o unetă, cu scopul nobil de a descoperi în furnicarul ulevardului mutre demne de a fi imortalizate. Dacă n cînd în cînd, mai îndrepta luneta și în direcția partamentelor de vis-à-vis, asta era o altă poveste. După ce l-a servit cu o plăcintă cu mere, un ermut și o cafea, profesorul de latină a început să acă haz de întîmplarea cu colegul său de științe aturale și să-l întrebe cam ce discută elevii, ce red și pe cine bănuiesc. „Mă interesează ca om, și icidecum ca profesor, mă bate gîndul să schițez iște portrete de tineri de azi, tipuri mai a parte, n fel de semigolani, cum sînt ăștia, cu farsa". Nici zi el n-ar ști să spună exact cum de-a ajuns să șire numele celor trei, cu Mărdiță în frunte. Probabil, după multe insistențe, după încă un vermut... rofesorul rîdea în hohote: „Mărdiță ăsta e un tip jumătate, chiar mă gîndeam la el, o să-i dau o otă de trecere"... Iar la despărțire, profesorul a nut să-l asigure că va păstra secretul. În ziua urătoare el a fost chemat în fața consiliului profeoral și invitat să repete tot ce îi spusese profesorui de latină. Nu mai avea nici o scăpare. A spus, recizînd că toate informațiile l-au fost smulse ntr-un chip... Dar profesorul de latină a bătut cu umnul în masă: „Conștiința dumitale de elev preniant și de utecist trebuia să te îndemne să ne inormezi aici, și imediat, în prezența tovarășului director"... Patru zile n-a mai dat pe la școală, nu e teama celor trei, care i-au arătat destulă înțegere, ci de rușine și de silă, ceva nu era în ordine, ici la el, nici la alții. În a cincea zi, a venit să-l a de-acasă profesorul de geografie: „Trebuie să-ți ai examenele și să rămîi premiant, despre celelalte oești o să vorbim mai tîrziu". „Cînd? — cînd mai rziu?" se întreba el. Colegii de clasă l-au primit rintre ei, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. rofesorii îi arătau aceeași simpatie și atenție. Numai profesorul de latină nu mai avea ochi pentru el. Era a treia oară cînd plecase de-acasă cu gîndul ă nu se mai întoarcă. Și se întorcea după numai îteva ore, chinuit de foame și de sete, cu picioarele îngerînde în niște pantofi scorțoși. La ora asta, ătrînii stau la masă, ori se pregătesc să plece în izită, ei au un program bine pus la punct pentru iecare zi și nu admit nici o abatere:

„Grig, vii cu noi la plimbare.

„Unde?

„Prin parc, să lei aer.

„Aș vrea să citesc.

fiecare seară?!... Trec destul de rar, mașcrnia de rar, cam o dată pe lună. Mai investes și nu cîte unul. Într-o după amiază, bănuind că iar vrea s-o certe pe mama pentru mai nimicuri, i-am spus bătrînului: „Nu cumva să uiți că la nouă și patruzeci și trei de minute trece satelitul"... Într-o clipă s-a luminat tot: „Cum o să uit?!" Stă absolut convins că s-a mustrat pentru lipsa lui de informație, nu știa de satelitul din seara aceea, de unde să știe! Dar am avut noroc și-am ieșit cu fața curată, spre seară cerul s-a acoperit cu nori grei, a tunat și-a fulgerat, iar la nouă și patruzeci de minute a început să plouă. Dumneata, nea Cristache, semeni cu profesorul meu de latină, numai că dumneabi e mai la vîrstă, a împlinit saizeci de ani și are luneta. Mă tot rog să scape luneta pe trotuar... Ce tot spui? Nu umblu după fete, și nu mă afla în criză, cu asta mă bateți la cap toată ziua, criză de adolescent, criză, întrebările mele, la care de multe ori nu răspundeți, țin de criză, minciunile mele țin de criză, tristețile mele țin de criză, dar nu-i aș, nea Cristache, am și eu ochi și văd, și urechi și aud și multe nu le pricep, și-ntreb, iar dumneata îmi spui că sînt în criză. Mîine seară trece satelitul și o s-avem liniște, cît îmi doresc liniștea asta, cînd pot să mă gîndesc și eu la ceva mai cu lumea. Zgomotul și cearta mă îndeamnă să mă gîndesc numai la lucruri urîte și pocite. Dar cînd e liniște parcă plutesc pe o scenă de nori, și vă salut pe toți de la înălțime. Pune și dumneata, nea Cristache, o vorbă bună, unde trebuie, să se lanseze mai mulți sateliți, să am și eu un pic de liniște, că așa nu mai merge. rîd vecinii de mine și de tata și de mama, de ce să rîdă? — și nu pot să mai învăț, într-o zi o să uit și tabla-nmulțirii, și-o să-ncep să mă cert și eu cu cine-mi iese-n cale. Dumneata, nea Cristache, degeaba te uiți urît la mine și degeaba mă bănuiești. eu nu te-am vorbit de rău, și nu i-am spus tatii că ai căzut în genunchi în fața mamei, și-ai plîns, și-ai rugat-o să plece cu dumneata, și te-ai jurat cu mîna pe inimă că o s-o ții ca pe-o rină, nici cu gîndul n-o s-o atingi. De cînd te-am auzit vorbind așa, mă tot întreb: De ce i-ai spus mamei că-i o rină? Nea Cristache, zău, cum o să fie? Nici măcar ea nu are pretenții în privința asta. Mama lucrează foarte mult, și-acasă și la servici și se teme de bătrînețe; cît s-ar teme, tot o să-mbătrînească: merge în fiecare zi la piață, face de mîncare, se ceartă cu taică-meu, cînd nu mai are încotro, și și glumește și ea, cînd are cu cine. Așa arată rînele, nea Cristache? Degeaba insiști, n-o să plece cu dumneata, știe că n-are voie să plece, cui vrei să mă lase? Ești un copil bătrîn, nea Cristache, așa pretinde tanti Angela: Un copil bătrîn și-un sentimental fără pereche, de ți-e și milă de el. E adevărat că scrii poezii de dragoste? Măcar de le-ai publica, să te-alegi cu ceva. Și mama crede că ești un copil bătrîn; de-aia nu se leagă nici o femeie de dumneata. Numai tata o ține pe-a lui: Cristache ăsta... știi matale!

Dacă îi spun bătrînului că te-am zărit pe stradă, o să-mi dea două după ceafă. Dumneata ai fost arestat pentru hoții, așa mi-a spus tata, așa trebuie să cred, n-am voie să știu că ai ieșit, nici să te

„Ușor, măi, ușor, c-ai luat-o razna!

„Am la ce să mă gîndesc în noaptea asta, continuă el, mai mult pentru sine, la o fată drăguță, la o rîdăscă și la ce-am zis despre tata, ar trebui să-i cer scuze, tatii, ar trebui, dar n-am curaj, nu mi-e la îndemînă, sînt foarte aspru cu alții, numai cu mine sînt înțelegător, dulce...

„Atunci vii cu mine! și Cristache îl apucă de braț. Vii cu mine, mai bem un pahar, mai schimbăm o vorbă. Mă, tu n-auzi? Am plăcerea să ciocnesc un pahar cu tine!

„Nea Cristache, de cînd ai început matale să bei? Cît m-ai discilit pe mine să nu mă-nvăț cu fumatul și cu băutura!... de ce predici pentru alții, nea Cristache? Nu, nu, te rog să mă lași în pace!

„Ce faci nazuri, măi?

„Dacă nu-mi dai drumul, strig!

„Strigă!

Îmbrîncit cu putere, se izbi de gard. Și rămase ascuns, supus, în așteptarea altor lovituri. Cristache îl mai trase un picior în fund, apoi se depărtă, fluierînd. O femeie între două vîrste se ridică peste gard să vadă ce se-ntîmplă.

„Vă rog să-mi dați un pahar cu apă, ceru el.

„Sterge-ți fruntea...

„Mi-e sete.

„Ești plin de sînge pe frunte...

„Am mîncat sîrat și nu mai pot...

„Vezi, că-ți intră sîngele-n ochi!

Dumneata ești mai rău ca moartea, nea Cristache, știam că o să te răzbuni pe mine, mi-era teamă, cînd te-am văzut coborînd din mașină mi-a venit s-o rup la fugă: dar de azi încolo n-o să mai trec pe lîngă dumneata și n-o să-ți mai spun bună ziua, iar dacă o să mă cauți, dacă o să ai nevoie, cîndva, de mine, n-o să te mai cunosc. Ce vrei tu, străine? În zece minute ajung acasă, mă așteaptă ai mei, cu masa. Dacă s-au dus în vizită, o să găsesc un bilețel pe masa din bucătărie: iei din frigider tava cu șuncă, castronul cu ardei copți, iei din cămară tava cu plăcinte, să nu spargi vreo farfurie, noi ne întoarcem la ora V...

3.

În noaptea aceea părinții se ceartă, maică-sa pleacă de-acasă, și-atunci — hotărăște să plece și el.

Încearcă să evite cel mai mic zgomot pentru a nu-l deranja pe taică-său: ia din șifonier o cămașă, pantofii de duminică, o pereche de pantaloni călcați și o jachetă; dacă ar ști unde ascunde taică-său banii, ar lua și cîteva sute de lei; traversează holul cu pantofii în mînă, deschide și închide ușile cu grijă, încuie ușa de la intrare. Noapte de început de iunie, zgomot îndepărtat de tramvaie. Pe-aici nu trece nici un tramvai, o să meargă pe jos, tot n-are bani. A uitat să-și ia toc și cerneală și cîteva coli de hîrtie. Mîine dimineață, la opt, trebuie să se prezinte la concurs.

Optzeci de candidați din toată țara, toți de vîrsta lui, cei mai buni la matematică. Ar vrea să aibă emoții, e firesc să ai emoții înaintea unui concurs atît de important, să stai noaptea întreagă și să rezolvi probleme complicate, pînă încep să te usture ochii, pînă-ți cade tocul din mînă, e firesc; n-are nici un fel de emoții, știe că va reuși, a mai cîștigat concursuri pe țară, copilul minune (pînă la probe contrarii, care se ivesc ceva mai tîrziu, pe la douăzeci de ani). Există (i-a spus taică-său) un prag pentru toți copiii minune, oare de unde știe taică-său, și de ce-i atît de sigur?! Există un prag, greu de trecut, trebuie să ai capul tare, și-o voință de fier. Nu există un asemenea prag, nu cred, nu admit. Dacă ți-aș spune că nu există, iar mi-ai da peste nas, că la șaisprezece ani nu pricep mai nimic. De ce te-ai certat cu mama și-ai lăsat-o să plece în miez de noapte, și te-ai închis în dormitor și bei vin prost, adus de Tudorița? Nu există un asemenea prag, și nici copii minune, există numai oameni minune, cînd lucrezi la uzină și dumneata ești un om minune, și cînd îi aduci mamei șampanie și flori de ziua ei, și cînd urmărești drumul sateliților. Să nu te superi, și nici să nu te sperii că am plecat de-acasă, trebuia să plec, nu vreau să dau ochi cu vecinii mîine dimineață. Dacă Teofil ar avea o cameră a lui, m-aș duce la el și-am vorbi toată noaptea despre pragul ăsta blestemat, care nu există, nici el nu crede că există. Teofil stă în cameră cu frate-său mai mic, doarme într-un pat cu el, ziua vine și soră-sa în camera asta, să învețe, învață toți trei într-o cameră, și nu cred că există un prag.

În miez de noapte, fata asta, oarecare (cel puțin așa o socotise pînă acum) alergase pe stradă în întîmpinarea lui, numai în cămașă de noapte și desculță, și apucîndu-l de mînă, ca pe-un copil, îl condusese pînă în fața blocului unde locuia: „Acum să te prefaci în pisoi. Încet și pe vîrfuri, să nu te simtă nimeni". O însoțise, cum îi poruncise ea pe vîrfuri, pînă la etajul unsprezece, binecuvîntînd pe cei care stricaseră instalația electrică.

„Ce-o să zică ai tăi?

„Ai mei n-o să zică nimic, ai mei dorm și n-o să afle, fiindcă o să te țin în vestibul, ca pe-o mătușă din provincie, te superi? Stai aici, stai cuminte și o să-ți aduc ceva de mîncare, și o să-ți spăl cămașa asta, și-o să-ți dau niște pantofi de-ai lui frate-miu, pe care el nu-i mai poartă din iarnă, și o să-ți aduc aici salteaua mea de plajă.

Dimineața, pe la cinci și jumătate, ea îi adusese cămașa călcată și un pachet cu sandvișuri, invitîndu-l să se-mbrace repede și să plece înainte de a se scula ai ei, bătrînii, dar neapărat să se-ntoarcă pe la șapte fără un sfert, fiindcă avea să-i spună ceva important. O ascultase întocmai, o oră și ceva rătăcise pe stradă, cu pachetul de sandvișuri în mînă, întrebîndu-se cum ar putea să facă rost de niște bani, cel puțin de o mie de lei, absolut necesari plecării în vacanță la munte sau la mare, împreună cu Luminița. Ar fi vrut să plece în vacanță ca un salariat cu bani numărați, cu nevastă și bagaje multe și cu tot felul de necazuri, de care să se elibereze de la o zi la alta, sub privirile încurajatoare ale nevestei.

„Ce voiai să-mi spui? o întrebă pe Luminița la întoarcere.

„Că nu-i bine să te cerți cu ai tăi și să fugi de-acasă — și ea se așeză pe un scaun în fața lui și îi luă mîinile într-ale ei. Dacă te cerți și fugi azi, mîine o să te întorci pocăit, nespălat și mort de foame, și-o să-ți fie și mai greu. Asta o știu de la frate-miu, care a fugit o dată, și n-ar mai face-o pentru nimic în lume. Crezi că n-am dreptate?

„Ba da, într-un fel — dar atîtea îndemnuri de cumințenie și bună cuviință mă plictisesc îngrozitor! o avertizase el. Și asta numai din pricină că eu sînt cuminte și fricos și bine crescut — îndemnurile, toate, nu izbutesc altceva decît să mă scoată din sărite. Să nu fugi de-acasă! Nu, n-o să fug, cum vrei să trăiesc și unde?! — dar tragedia vine de-acolo că mă știu mai deștept decît ai mei, și fără să vreau, încep să mă uit la ei de sus. Am citit mai mult, am umblat mai mult, am cunoscut oameni la care ei nici nu îndrăznesc să se uite. Luminița, ai vrea să ne petrecem vacanța împreună?

„Unde?

„Găsim noi... găsim o gazdă, undeva!

„O, ești grozav! și Luminița rîse cu poftă. Cine să ne închirieze nouă o cameră. Cine să-ți închirieze ție, că tu ești bărbatul, tu răspunzi, trebuie să prezinți buletinul, și cînd or vedea că ai șaisprezece ani neîmpliniți...

„Anii nu contează, aș vrea să înțelegi măcar tu — și cum gîndești și cum te porți... Dacă eu vreau să trăiesc la altă vîrstă, decît la vîrsta mea, cine să-mi stea împotrivă, și cu ce drept? Iar dacă mă schimb? De ce trebuia să torni atîta apă — m-ai udat tot, și pe pantaloni.

„Vrei să-ți dau și niște pantaloni?

„Darnică mai ești cu hainele altuia!

„Ascultă, băiețaș, rîse Luminița, tu vorbești cu mine ca un bărbat cu nevastă-sa, pe cuvînt, exact cum vorbește taică-meu cu maică-mea: Ia vezi, tu, de ciorapii ăia s-or fi uscat?!

Era abia zece fără douăzeci de minute, prea de vreme pentru a intra într-un restaurant, prea de vreme chiar și pentru o plimbare în parc, la ora asta se plimbă numai cei fără nici un rost pe lume, se gîndea el, acuzator, e destul de rușinos să te plimbi dimineața, cînd ceilalți sînt la lucru — dar ce-o să facă ei doi pînă la prînz?! Și iar se gîndi la casă, dacă ar avea o cămăruță a lor, patru pereți și-un ochi de fereastră ar fi ideal, nici nu-și dorește mai mult decît o cămăruță, acolo, ceva intim, prielnic inimii și gîndului. Asta, cu inima și gîndul o citise undeva, nu mai știa unde... avea o memorie care înregistra de toate... formule, citate, vorbe de duh auzite în trecere pe stradă... O zări pe Luminița pe trotuar, la vreo sută de metri, se uita la o vitrină cu pantofi de vară, Doamne, fetele astea care fac doi pași pe stradă și se opresc, să vadă ce-i aici, ce-i dincolo, nimic nu le scapă, chiar dacă merg, dacă vorbesc și-ți răspund la întrebări tot trag cu coada ochiului la vitrine, boala lor.

„V-a dat drumul?! se miră fata.

„Mi-a dat mie, care am terminat în optsprezece minute, exact în optsprezece minute, erau niște probleme cu care mi-am bătut capul în urmă cu doitrei ani. Pe unde-ai umblat?

„Pe unde să umblu, ce-ți închipui tu? și îl privi senin, în ochi, am fost la bibliotecă să citesc un articol despre tinerii ăia furioși din Anglia, zău că sînt niște tipi!

„Ce articol? întrebă el cu o sclipire de bucurie în ochi.

„Din „Contemporanul"...

„Un articol mai vechi, preciză el.

„Da, mai vechi.

„A apărut exact cu trei luni în urmă, pagina a doua, jos... și o mîngîie pe frunte cu o satisfacție de profesor, care se convinge încă o dată că nu a cuvîntat în zadar. Chiar dacă o să crească copii și o să se ocupe de bucătărie, e obligatoriu să știe și ea ce se petrece în lume: da, e plăcut să-ți auzi viitoarea soție vorbind despre tinerii furioși englezi. Și ce propui să facem acum? întrebă el, încotro?

„Mă întîlnii cu Sevasta, care mi-a spus că ei pleacă la Snagov... adică ea, Teofil, Cristina și Mărdiță... și ne-au invitat și pe noi... au o mașină, un IMS cam hodorogit, da' merge — de acord?

„Iar cu gașca? se strîmbă el.

„Iar, iar! Cînd am mai fost noi cu gașca? Mă rog — și ea se răsuci puțin, cu spatele la el — nu insist, dar altă ocazie să ajungem la Snagov nu se mai ivește una-două, și am chef de-o plajă, în fiecare an, în prima zi de vacanță mă duc la strand, ești obosit?

„Ce motiv aș avea să fiu?

„Vai, de-ai ști tu cum arătai pe salteaua aia din

vestibul, cred că am stat o oră să mă uit la tine, mic, și slab și sărman.

5.

„Dacă arătam mic și slab și sărman, se gîndea el, nu trebuia să te zgîiești atîta la mine, iar dacă tot te-ai zgîit, era mai bine să nu mi-o spui. Chiar și-atunci cînd dorm în patul meu, dorm cumva caraghios, sucit-răsucit, încît pînă și Tudorița rîde de mine, iar tata, care în fiecare dimineață, înainte de a pleca la lucru deschide ușa camerei și mă binecuvintează cu o privire, e de părere că dorm ca un cerșetor într-o sală de așteptare. O s-ajung un strîmb și-un cocoșat, iar ție, dragă Luminița, o să-ți fie rușine să ieși cu mine pe stradă". Șoferul gonea cu o sută pe oră printre căruțe și bicicliști, depășea în curbe și trecea prin stop-uri fluierînd, iar Mândiță, care îl angajase în cursa asta, se-ngrășa de plăcere: „Așa bătrîne, mînă bătrîne! Hai să cîntăm în cinstea lui Catană!" iar Catană, măgulit de propunere, comandă: „Pe Mureș și pe Tîrnave!" p-asta să mi-o ziceți!" Cînta fiecare cum îl tăia capul, numai el motăia pe banchetă între Luminița și Teofil Popescu, prietenul lui și fratele Sevastei Popescu, Doamne, mulți Popești mai sînt în țara asta!

„Ce stai ca-mpușcatu'? întrebă Mândiță.

„Poftim?! și el deschise ochii, a ceartă.

„Parcă te-ar împușca cineva de trei ori pe zi, așa arăți, aprecie Mândiță în hazul celorlalți. (chiar și Luminița rîse și bătu din palme: Bravo, Bravo!)... Dacă ai intrat în horă, joacă. Dacă ai o fată lîngă tine, mai întreab-o și tu de sănătate, ori vrei s-o întrebe alții? (Bravo, bravo!) Măcar ai chiloți de baie?

„Am, n-am, ce te privește?

„Cristina, ce facem cu ăsta? vru să știe Mândiță.

„Îi ridicăm un monument, că-i băiat de ispravă.

„Mie-mi spui? rîse Mândiță. Îl știu, doar din pricina lui era să mă elimine, i-a venit lui să ciripească la un pahar de vermut prost. Dar să mă ia dracu-n cornițe dacă-i țin supărare!"

„A, da, înțeleg, se gîndi el, plimbarea asta a fost pusă la cale cu un scop precis, plimbarea asta-i prilej de răzbunare, iar Luminița a căzut în plasa ăstuia, sigur că ea vrea să meargă la Snagov, dar nici gînd s-o intereseze ce-ar fi să se petreacă acolo". Acum era tîrziu să mai dea înapoi. Știa că o să fie înfrînt. Poate că o și merita. Mândiță rîdea, rîdea de glumele lui deocheate și își frecа palmele de bucurie, de mult aștepta o împrejurare ca asta, de-atunci, de cînd era să fie eliminat. Scăpase cu lacrimi și tînguieli; prins la înghesuială, plîngea cu hohote și se bătea cu pumnii în cap, cerînd îndurare; știa să înduioșeze. Mai intervenise și taică-său,

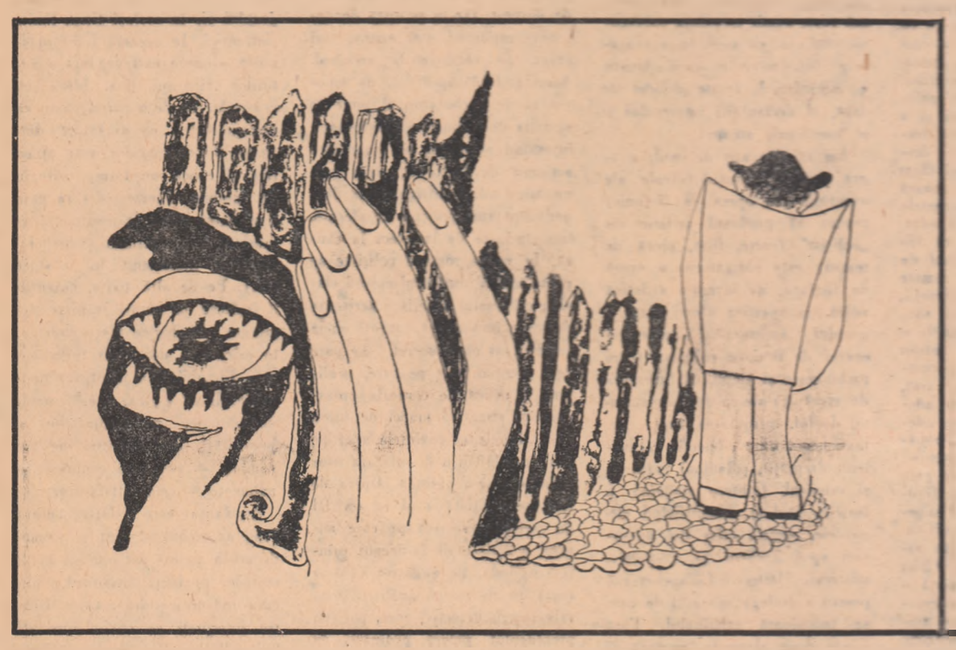

Desene de IULIAN OLARIU

dar într-un chip destul de ciudat. „Eu n-am timp nici să răsuflu, informase el, am în grijă aprovizionarea cu alimente a unui raion, alții mănîncă din aprovizionarea făcută de mine, eu n-am timp să mănînc, iar copilul ăsta este o pușlama care profită și mă trage pe sfoară în fel și chip. O să-l dau la meserie, ucenic, să treacă anul ăsta și-l dau la meserie, să vadă și el cum se cîștigă o pîine". Și se angajase, în fața consiliului profesoral, să-l retragă pe Mândiță de la liceu, bineînțeles, după terminarea anului școlar. Așa scăpase Mândiță de eliminare. O dată scăpat, iar se-nviorase. Nu se temea el de meserie, nu se temea de nimeni și de nimic, știe de la frate-său mai mare că astăzi a fi meseriaș bun e ceva grozav, bani ai, trecere ai, în străinătate pleci, fetele se țin scai de tine, și el o să fie un meseriaș bun, și cînd o să meargă pe stradă, bine-mbrăcat și la braț cu o fată drăguță, cine-o să știe că el e numai meseriaș, și nu un doctor, ori inginer?! Să ajungi inginer e mult de-nvățat, și mintea lui are momente cînd refuză: „Ia mai astîmpără-te, Mândiță, îl avertizează mintea, ce mă tot obligi la atîtea eforturi? Încearcă să ai și tu un pic de rezon, mai joacă o tablă, mai fă o plimbare...". O să fie un meseriaș clasa-ntîi, și-o să moară fetele după el, că-i voinic și nebunatic și nu se teme de nimic.

„Cristina, s-aud ce propunere ai?

„Îl ducem la biserică și-l botezăm!

„Dacă nu l-o fi botezat Luminița.

„Ei, mă, dușteptule, cu cine mă confunzi?

„Pardon, zise Mândiță, uitasem că tu ai alte obligații.

„Și dacă am?! se răsti vesel Luminița.

Iar el se gîndi: „Cam asta o să ne fie distracția pe ziua de azi. Ar trebui să-l rog pe șofer să oprească, și-apoi să-l iau pe ăsta de guler, să-l dau jos și să-i mult fălcile... Teofil Popescu, intuind primejdia, îi făcu semn lui Mândiță să mai tacă din gură, Luminița izbucni în plîns.

„Care nu lași fata-n pace? vru să știe șoferul.

„Mofturi! aprecie Mândiță, dacă nu ține la glumă?!

„Oprește să mă dau jos! ceru Sevasta Popescu.

„Ai unele nevoi? Iaca, stop! strigă șoferul.

„Dă-i bătaie, dă-i bătaie! ceru Mândiță.

„Măi tăceți, măi, se rugă Cristina, tăceți odată, că vi se strîmbă gura de-atîtea prostii. Ce mi-ai promis tu, Mândiță înainte de-a pleca de-acasă?

„Că o să mă comport ca un gentlemen.

„Vai de capul tău!

„Dacă nu-ți convine, dă-mi două palme, se oferi Mândiță.

„Îți dau eu! și Luminița își frecă palmele de plăcere, vrei să ți le dau eu?! Așa, neam de bufniță, să mă ții minte toată viața, de ce rîzi? Grig, îl vezi cum rîde? Dă și tu, să simtă nenorocitul! Aaaa, mă gîdil, mă gîdil...

Mândiță încasase palmele rîzînd, chicotind, iar acum o săruta pe Luminița pe ceafă și pe umeri, insinuant, pătimaș. „Cam asta o să ne fie distracția pe ziua de azi", își repetă el.

„Nu cumva să te iei la încăierare.

„Dacă te lovește careva, să mi-l spui mie, ori maică-ti.

„Dacă vezi că doi se bat, nu te găsi tu deștept să-i desparți.

„Dacă te jignește, încearcă să afli cum îl cheamă, atît...

„Dacă te amenință, dă explicații.

„Dacă se ține pe urmele tale, fugi!

El era copilul firav și stingaci, bătut în cap: Tu trebuie să înveți, să știi mai mult decît alții, să-ți faci loc cu știința ta! Uneori, e nevoie să-ți faci loc și cu pumnii, Mândiță habar n-are de știință, nici nu și-o dorește, nici nu se intimidează în fața ei. Mândiță vrea pumni, mutra lui de neisprăvit cere pumni. Mândiță își făcu loc între el și Luminița, îl apucă de braț și îi șopti:

„Nici tu nu reziști la glumă? Îmi pare rău.

„Să-ți pară cînd ți-oi turti mutra.

„Asta e mai greu. Doar dacă mi-o turtești cu un ciocan, cînd dorm, dar nici atunci, dai o dată, și mă trezesc și te rup în două, și-o parte din tine trimit la școală, altă parte la babaci. Rîzi, măi, că de-aia mergem la iarbă verde!

„Ce puneți voi la cale? se sperie Sevasta Popescu.

„Nimic de natură să te-ngrijoreze, lămuri, grav, Mândiță.

„Cît avem de plătit? întrebă Teofil Popescu.

„De plătit? Oho, mă luați repede.

„Da, pentru cursa asta.

„Nimic, sînt în bune relații cu babacu, asta este distracția săptămînală a fiului, pe timp de vară. Numai că fiul încă n-a învățat să se orienteze, și pleacă la drum cu tot feiul de politicoși. Nu-i nimic de plată, dau intors pe gratis. Ori, nu sînteți colegi?! Da, pricep, nu vreți să mă mai recunoașteți de coleg.

„Ia de-o bere, ia și pentru șofer, spuse Teofil Popescu întinzînd niște bani. Și altă dată să-ți alegi oamenii pe gustul tău.

„Grig, dă-i și tu ceva, propuse Luminița, ai mărunt?

„Dacă scoți și tu bani, avertiză Mândiță, cu lacrimi în ochi, te calc în picioare. Ce faceți, mă, pe cocoșii, n-ați mai auzit niciodată pînă azi, ori nu vă convine să le-auziți din gura mea... numai voi între voi?

„Dă-i peste gură? strigă Luminița.

„Taci, cocoșă, că te trec prin furcile caudine!

„Grig, dacă nu dai cu el de pămînt...

„Cocoșii lui Cristos, da' terminați odată, că mă doare capul, intervenii Cristina. Cine are un antinevralgic? Cu voi nu poate omul să plece la drum fără antinevralgice. Stai jos, și stai cuminte, îi ceru ea lui Mândiță. Crezi că toți sînt ca tine, să se porcăiască toată ziua.

„Da' ce le-am făcut, femeia lui Dumnezeu?

„Așa să vorbești cu nevastă-ta.

„Cu ce le-am greșit, domnișoară? se corectă Mândiță.

„Îți ies numai sfinți din gură, ironiză fata.

„Că din gura altora, ies numai berze-ntr-un picior!

„N-ai haz, Mândiță, zău că n-ai haz! observă Teofil.

„Iar îmi dai pumni în căciulă? se răzvrăti celălalt, considerînd că asta ar fi cea mai gravă jignire, ce i s-ar putea aduce. Haz aveți voi, care cotcodăciți pe franțuzește — și se uită crunt la Teofil Popescu — cu sînt bun doar de alergătură.

„Nu ți-am cerut să alergi pentru mine, preciză, liniștit, Teofil, cum aș îndrăzni să-ți cer? Doar nu ești sluga mea. Singur m-ai invitat, ai insistat, m-ai luat cu forța de-acasă, altfel, aveam destule treburi, să ciripesc pe franțuzește, să-i ajut mamei... Apoi, îngrijorat, îl sfătui pe Grig la ureche: Te ții de mine, mergem împreună și luăm o barcă, bagă de seamă că ăsta nu se joacă, dă, de ce nu vrei să m-asculți? Grig, de cînd îți arde de cucuie? Vii cu mine, fără discuție. O ieși și pe Luminița, Grig, te previn...

„Ai dreptate, și-ar trebui să te ascult, se gîndea el, nu știu să mă bat și n-am putere, dau doi pumni și primesc douăzeci, dar ăsta, idiotul ăsta din fața mea m-a jignit, vrea să-i știu de frică, a jignit-o și pe Luminița, și nu pot să-l mai iert, și-am să mă bat... Mîine o să-mi pară rău că m-am bătut... dar cum să-l iert? Să-i suport măgăriile, și-apoi să fug?! S-ajung acasă și să-l spun lui tata... Poate c-ar fi mai înțelept, de ce să-mi pun mintea cu el, știu cîte parale face — dar cum să fug? Mîine aș fugi de un alt Mândiță, și tot așa, de la o zi la alta".

Nici Teofil Popescu nu știa să se bată, și nici putere n-avea. L-ar fi doborît Mândiță cu un dos de palmă.

„Vii cu mine, îi repetă Teofil.

„Așa ar trebui să fac.

„Eu nu mă prind la bătaie"...

Grig izbucni în rîs: Asta ți-ar mai lipsi!

Mașina trecu de locul de parcare (nici Grig, nici Teofil, și nici fetele nu acordară nici o atenție acestui fapt, de altfel, ei nici nu știau prea bine unde se află locul de parcare) și opri în pădure, la vreo trei sute de metri de lac.

Îndată ce coborîră din mașină, Sevasta și Teofil Popescu se îndepărtară cu pași repezi, anunțînd, din mers, că la-ntoarcere o să se descurce ei cumva, nimeni să nu le poarte de grijă. Mândiță îi fluieră lung și strigă: „Huo ciocoii!" — apoi scuipă printre dinți. Luminița îl rugă în șoaptă pe Grig să se depărteze și ei, și cum or ști și-or putea să-și piardă urma. Cristina constată că a uitat să ia tranzistorul și aparatul de fotografiat și-i ceru lui Mândiță să-i cînte ceva vesel. Șoferul își numără banii, avea de cinci halbe și-o luă agale spre restaurant

„De ce nu m-asculți? stărui Luminița.

„Cu privire la ce? întrebă el, peste umăr.

„S-o întindem de-aici cît mai e timp.

„Cît mai e timp?! Bravo! Altfel, o să ne cadă ceru-n cap!

„Tu nu știi ce mi-a șoptit în mașină.

„Ei?

„Că pune el gheara pe mine și-o să mă boteze sub ochii tăi, de două ori mi-a șoptit, și tu nu-l vezi cum se uită la mine — hai, că mi-e frică de terchea-berchea ăsta!

„Dacă ție ți-e frică sau nu, asta n-are nici o importanță, tu nu poți să hotărăști aici, ar trebui să-mi fie frică mie, se gîndea el, stringînd pumnii și înaintînd încet spre Mândiță, să-mi dau seama exact de primejdie, să te iau de mînă și să fugim. Mândiță s-ar mulțumi și cu o astfel de victorie; zile la rînd ar povesti, cui i s-ar nimeri să-l asculte, cum m-a pus pe fugă, doar cu o privire, cu un gest. Ar fi o victorie absolută. Și m-ar lăsa în pace, multă vreme. Dar nu mi-e frică, pentru prima oară simt că aș fi în stare să-i zdrobesc mutra cu deosebit sînge rece".

Mândiță se întoarse cu spatele și își aprinse o țigară. Voia să lase impresia că nici nu bănuiește primejdia, și m-i pregătit de bătaie. Trase din țigară, și mai făcu doi, trei pași. Își reținu frunten de un copac.

„Ce faci, mă, nu dai? Hai, tipii, tipii, și-ncearcă să-mi iubești capu' de copac, poate ieșe ceva, scapă-al meu și-l iau pe-al tău, că-i mai deștept, o să mă selecționeze și pe mine pentru concursul de matematică.

„Are cuțit, îl popți Luminița, trăgîndu-l de mînă.

„Ai cuțit? întrebă el.

„N-are, informă Cristina, el se bate cu pumnii.

„Și cu picioarele și cu genunchii, adăugă Mândiță, cuțit n-a purtat neam de neamul meu, dacă vrei, îți dau voie să-mi faci o percheziție.

„Chiar de-ai avea cuțit, degeaba...

„Degeaba? Cum degeaba! se miră Mândiță. A, da am înțeles. O să mă vinzi lui taică-tău, și-o să mă bată el, cum o bate pe mă-ta, care nici ea nu se lasă!

„Idiot! spuse el, și scuipă la picioarele lui Mândiță. De unde știi tu ce se-ntîmplă în casa noastră, și cu ce drept îți bați joc de tata și de mama, cu ce drept? și înaintă un pas, cu pumnii ridicați.

Cristina sări să-și despartă și fîndeci Mândiță, autoritar, îi făcu semn să se dea la o parte, să dispară din ochii lui, îl îmbîncă cu putere. Cînd Mândiță o înjură, grosolan, îl lovi cu poșeta în cap.

„Cere-ți iertare, imediat să-ți ceri iertare!

„Și el m-a jignit, încercă Mândiță, intimidat.

„Tu i-ai jignit și pe-ai lui.

„Asta mă privește! Dă-te la o parte! porunci el.

„Grig, hai să plecăm, se rugă Luminița.

„Dă-te și tu la o parte!

„Nu cu pietre, mă! strigă Mândiță. Cine te-a învățat să dai cu pietre? Și tocmai cînd Grig se dezdei, și arse un genunchi în burtă. Doar noi sîntem oameni civilizați și-am deprins anumite maniere. Mă, să nu-mi leșini, că mă faci de rușine. Așa, uite-așa, hai că te trezesc eu, mă vezi, mă auzi? și-l tot plesni peste față pînă cînd Grig își reveni în simțiri. Hai, dă și tu, ca să am un motiv.

„Dă-i în nas! îi strigă Luminița. Dă cu capu'!

Dar Mândiță abia acum se apucă de lucru: cu doi pumni în nas își umplu adversarul de sînge, apoi îl lovi la plex, nu prea tare, și tot așa, în tîmpla dreaptă. „Ai și leșinat? constată el, puțin deznămăgit. N-are omul nici o satisfacție cu tine!" Încă un pumn în tîmpla stîngă, și-ar fi vrut să mai dea. Îl plăcea să dea pînă la istovire. Cristina vru să-l împingă la o parte și să se-aplece asupra lui Grig. Bucuros că are în cine să mai dea, o plesni cu dosul palmei peste gură. Și încă o dată, năpraznic. Fata o luă la fugă spre lac, urlînd de durere. Atunci Mândiță se gîndi că e momentul să-și înfrîngă și ultimul adversar. În pădurea adormită, Luminița strigă ajutor.

. . . . . .

Cînd se trezi, fulgerat de strigăte, îl văzu pe Mândiță alergînd dezordonat printre copaci. Dintr-un tufiș, apăru un bărbat uscățiv, gol pînă la brîu, cu o pălărie de pai pe cap și bandarolă albastră pe brațul stîng: el dădu două degete la gură și fluieră scurt, nervos, apoi, îndreptîndu-și pălăria pe cap, o luă pe urmele lui Mândiță; după numai cîțiva pași

se opri, ar fi fost cu neputință să-l mai ajungă; se-ntoarse și s-apropie de Luminița. Fata își aranja în grabă rochia și bluza și părul. Agitat, autoritar, omul cu banderolă albastră vru să știe ce s-a petrecut acolo, și cine-i huligănul care-a fugit. Imediat, înțelegînd primejdia, Grig se ridică, și cum putu, împleticit, ținîndu-se cu mîinile de burtă, se duse să dea explicații, înainte de-a vorbi faca. Îi atacase un necunoscut, un huligan de pe aici. Ei doi se îndreptau spre lac, cu gîndul să facă baie, cînd apăruse individul, cu un cuțit în mînă, și se repezise întîi la el, apoi la fata asta... Luminița, surprinsă, indignată de explicațiile lui, vru să intervină, dar el, cu gîndul la primejdie, nu se lăsă, îi făcu semn să tacă, și explică mai departe, încercînd să fie cît mai convingător. Paznicul înțelese că-i la mijloc o poveste cam dubioasă, și apucîndu-i de mîini, spuse că trebuie să-i ducă la postul de miliție, unde ei pot să dea explicații mai exacte. Amîndoi se smuciră, disperați. Spre nenorocul lor, atrași de vocea autoritară a paznicului și de smiorcăielile Luminței, se mai adunaseră cîțiva tineri, în trecere pe-acolo, spre lac. Unii săriră în apărarea celor doi, încîntînd pe lîngă paznic să le dea drumul, alții erau curioși să afle dacă, într-adevăr, fata a pățit ceva, ori se smiorcăie de pomană. Paznicul se arătă mai înțelegător abia cînd cei doi îi promiseră că vor merge la postul de miliție. O clipă, doar o clipă îi lăsă din strînsoare. Atunci, amîndoi o rupseră la fugă. Pînă cînd Luminița își aminti de poșetă: uitase poșeta acolo, și-avea toate actele în ea, degeaba fugeau. Nici urmă de paznic. Și se așezară pe iarbă, în liniște, și răcoare, să-și mai tragă sufletul. Acum, cînd primejdia nu mai putea fi evitată, cînd era sigur că totul o să se afle, el se gîndea la un pahar cu apă rece și la somn, un somn greu, fără vise, și izbăvitor. Cînd s-o trezi, totul să fie în ordine.

„Acuma... de ce mă crezi o tîrfă? izbucni Luminița.

„De unde știi ce cred eu?

„Se vede pe fața ta.

„Pe fața mea se văd numai vînătăi.

„De ce l-ai mințit pe paznic?

„Ei, mințit! bravă el. N-avea nici un drept să-și bage nasul. Ce ni s-a-ntîmplat nouă, ne privește pe noi, ori vrei să dăm sfoară-n țară?! Și îți aminti de poșetă: vrînd-nevrînd, o să dăm, și-o să ne ia pe toți trei la rost".

„Nu fac altceva, se gîndea el, decît să-l apăr pe Mândiță, altfel obligat să-l apăr — și ce poate fi mai umilitor decît asta?

„O să-i zdrobesc mutra, spune el.

„Nici că-i pasă de tine!

„Ba o să-i pese, și-o să se tîrască în coate și-n genunchi la fața mea! provocă el, bărbătos. S-ar fi tîrît și acuma, dar m-a lovit la plex, adăugă, jenat, și-avea cuțit, bătăi dă cu pumnii, iar la nervoase, scoase cuțitul.

„Și cît te-am rugat să nu te pui la bătaie! oftă Luminița, și Teofil te-a rugat, știi că-i mai tare decît tine, știi-că eu nu te pot apăra, pe toate le știi, dar așa ești tu, acuma n-are nici un rost să-ți mai spun cum ești!

„Bine că mă ai vinovat!

„Dacă tu crezi că n-ai nici o vină...

„Asta-i enigma! izbucni el, asta le întreze pe toate! Voiai să fug cu tine de mînă? după ce m-a pățit? după ce i-a insultat pe tata și pe mama? după ce... Nu, nu pot să mai fug, nu mi-ar ierta-o niciodată, cine nu înțelege cu vorba, cine vrea pumni...

„Cine se teme de pumnii tăi?

„Numai, deocamdată — numai, recunoscu el. Știu că nu m-am născut să dau pumni, mi-e silă să dau, mi-e greață să primesc, locul meu este la masa de lucru, știu, o știu prea bine... Și apucă amîndouă mîinile și i le sărută. Încearcă să scîie, o să mai și cu, n-o să-i amintesc, se poate trece peste asta.

„Pînă mîine, cînd o să te caut la telefon, spune ea.

„Așteptă pînă mîine. Dacă n-o să-ți răspund, atunci, într-adevăr, ai dreptul să mă acuzi. Și adăugă frunzele uzitată de Mândiță: Ce-ai vrea tu? Să faci scandal, să-l dai în judecată? Ce folos pentru tine? Și ce-o să pățească el? doar o minte. În cel mai rău caz, Mândiță o să stea un an la școala de corecție. Tu o să te alegi cu faima, se află la școală, află prietenii, rudele.

„De ce te-i fi îngrijind atît de soarta mea? și de ce mi-i fi dînd sfaturi cum să trec din gură? Doar din teama pentru soarta ta îngi cu fața curată, cel mult o să te cheme și dai niște explicații. Mi-am apărat demnitatea mea și a părinților mei, o să spui, eu n-am făcut o vină, și nici un semnet. Du-te la taică-său (prețul iertării pentru niște palme zdravene). Bineînțeles, bătrînul îi atrăsese atenția că n-are voie să scrie cu stiloul decît în ultima clasă de liceu, pînă atunci să aibă grijă de el, ca de ochii din cap. Un stilou „Parker"! preț de magazin — trei sute cincizeci de lei; preț de ocazie — două sute cincizeci, două sute, totul depinde de istețimea celui care vinde și de prostia celui care cumpără, o dată, măcar o dată trebuia să dea și ei dovadă de istețime. Pînă a doua zi dimineața, cînd avea să-și încerce istețimea, îl ascunse într-o vază cu flori artificiale. Apoi, cu un aer profund nedumerit, deschise ușa.

„Ce dorești? întrebă taică-său, cu ochii pe ziar.

„Știi cumva unde mi-e stiloul?

„Eu? Tot eu să le știu pe toate?! Unde l-ai pus! mai spuse bătrînul, în timp ce se dădea jos de pe canapea. Ai scris cu el zilele acestea?

„Nu, cum o să scriu? Doar mi-ai spus să nu m-ating de el pînă în ultima clasă, era aici, în dulap, unde l-ai pus dumneata, și nu mai e, vino să-ți arăt, l-a luat cineva, cu cutie cu tot.

"Caută, caută cu răbdare, îndemnă bătrînul.

"Unde să mai caut? făcu el neputincios, am răscolit toate mărunțișurile, nu-i și nu-i, aveam și eu un cadou de la dumneata, și-mi pare rău. Ia-o la întrebări pe Tudorița, poate știe ea ceva, că mereu se interesa de stilou.

"Se interesa? se nedumeri bătrînul. De ce să se intereseze? Ce să facă ea cu stiloul? Tudorița scrie cu aragazul, mă, și cu mașina de tocat carne, ce-mi vii tu cu povești, cu Tudorița, că ea nu-și bagă nasul unde nu trebuie.

„Tudorița! strigă el.

„Taci, mă, că scoli casa.

„Vreau s-o-ntreb.

„Caută, cum îți spun.

„Degeaba caut, încearcă și dumneata.

„Eu, eu, tot eu.

„Tudorița!

„Măi, zgîitule, vrei să te plesnesc?

„Tudorița!

„A plecat, ce mai vrei —? a plecat, i s-a-mbolnăvit nu știu cine pe-acasă, o să vină alta, chiar am vorbit cu mătușă-ta Sevasta să ne-o trimită pe-a ei și mai tacă-ți gura odată!

„Pot să te mai întreb ceva?

„De cînd îmi pui tu mie întrebări?

„Voiam să știu de ce-mi tot zici zgîitule?"

„Asta te doare pe tine! Dacă te doare așa de tare, mai uită-te și tu în oglindă, să te vezi, că ți s-au lungit urechile și te-ai ascuțit.

„Dumneata m-ai făcut așa, de ce nu m-ai făcut altfel, voinic și-nfigăreț, și-al dracului, să-ți fiu pe plac, moștenitor de nădejde. Ori nu zic bine? Dă, dă, aștept, anunță el, întinzînd obrazul, supus, slugă nemernică, aștept, de ce nu dai?

(Continuare în numărul viitor)

VIZIUNE ŞI SEMNIFICAŢIE

Fiecare cultură îşi are, pe ngă telurile generale, prin re năzuieşte spre universali- te, anumite probleme specifi- ce ţin de firea, temperamen- l, modul de a gîndi şi a ve- a lumea ale acelora ce fău- sc cultura respectivă. În nă- inţa spre universalitate a ar- tilor noştri de azi, în dorin- lor de a crea opere care să semne ceva pe plan naţional pe plan mondial, să răspundă ocii lor şi să rămînă peste mp — există o seamă de re- arcabile însuşiri şi realizări, r şi unele neajunsuri şi pie- ci, oarecum îngrijorătoare.

Spre deosebire de arta occi- ntală, unde şi acolo sînt în- rijorări şi nemulţumiri faţă de hele fenomene de orientare e artei, la noi constatăm ne- unsuri de alt ordin. În Occi- ent, îngrijorează în special nunţarea unor artişti la pictu- litate, la cultivarea picturii favoarea creării unor obiecte osite de amprenta conştiinţei umaniste, dar măcar uma- . Discutînd la Zürich cu Ca- la Giedion-Welcker, scriitoa- şi critic de artă, autoarea onografici Brâncuşi şi a unor rţi şi studii despre Joyce şi arry, despre Arp şi Pevsner, şi-a exprimat îngrijorarea ţă de dezumanizarea artei, ţă de excesele celor care c aşa-zisul pop-art — îmbi- nd la întîmplare obiecte gata cute de natură ori găsite în merţ sau prin podurile cu cruri scoase din uz. Ce gîn- ri şi sentimente posedă a- ste obiecte gata făcute (rea- y-made), se întreba ea? Ce uncă şi măiestrie posedă ele? se întreba ea, răspunzîndu- : nimic, aproape nimic. Mi-a rătat că îngrijorarea faţă de estinul artei impune critici- r şi istoricilor de artă serioa- e discuţii şi lămuriri împreu- ă cu artiştii. Şi tocmai a- asta au început a face difc- tele organizaţii artistice din lveţia.

Din fericire, noi nu avem emenea probleme. Dar avem tele care ţin de necesitatea arta noastră — cu splen- ide realizări în prezent, ca în trecut — să fie mai bo- ată în semnificaţii, mai varia- în modalităţile de expresie, mai temeinic condusă spre măiestrie. Ne referim în special la creaţiile unora dintre tinerii artişti, căci nu unor maeştri ca Ghiaţă, Bunescu, Catargi, Ciucurencu, Baba, sau Jalea, Han, Irimescu este cazul a le imputa o viziune artistică prea restrînsă şi o lipsă de semnificaţii mai adînci în operele lor. Şi nici tuturor tinerilor sau altora ajunşi acum la maturitatea anilor şi a creaţiei.

Am vizitat în ultima vreme multe ateliere, am văzut lucrările trimise în străinătate, am cercetat operele unor expoziţii colective ce se vor deschide. Se pictează şi se sculptează la noi cu mult talent şi — ca o însuşire, generală, la foarte mulţi artişti — coloritul şi modelajul conţin acel lirism, care este o mare virtute a artei noastre de totdeauna. De asemenea, bunul gust se dovedeşte nu numai în felul de a armoniza culorile, de a închega o viziune picturală sau sculpturală, ci şi în unele tratări decorative, în simplificări şi stilizări. În multe cazuri, găsim poveţele vechii predilecţii pentru culoarea vie şi armonioasă şi pentru decorativitate, caracteristice artei noastre populare şi culte, predilecţii duse uneori mai departe, dezvoltate în mod fericit. Mai sînt şi alte deosebite calităţi asupra cărora nu mai stăruim acum.

Ceea ce însă ni se pare o deficienţă în artele plastice din prezent este bizuirea — prea restrînsă şi riscînd să ducă la monotonie şi irelevanţă — pe lirismul culorii şi decorativitatea formei. Aceste mari calităţi trebuie, după părerea noastră, împlinite cu altele, spre a avea o artă originală şi de înaltă semnificaţie. Tocmai pentru că artiştii noştri au talent de pictori şi sculptori, pentru că **sînt**, cu adevărat pictori şi sculptori, ei ar putea folosi infinit mai mult aceste însuşiri fundamentale pentru a aduce gîndiri şi sentimente mai înalte, mai semnificative în creaţia lor.

Sînt, în parte, de acord cu sculptorul, pictorul şi criticul Ion Vlasiu, cînd, în prefaţa la albumul Ion Tuculescu, face observaţia că „după ce pictura noastră de la Grigorescu încoace, urmînd condiţii istorice specifice, s-a dezvoltat, atingînd culmile sensibilităţii, cu artişti ca Ţuculescu, orizontul mijloacelor picturale se lărgeşte, incluzînd fantezia şi gîndirea ca factori esenţiali. Cultul pentru imaginea frumoasă în sine face loc picturii interiorizate, redînd artistului plastic dreptul de a fi exponent, ca şi poetul, al ideilor, nu numai exponent liric."

Împărtăşim de multă vreme credinţa în necesitatea, semnalată în aceste observaţii, de a împlini sensibilitatea şi lirismul cu valorile gîndirii, cu idei şi cu o imaginaţie mai plină. Nu sîntem însă de acord că pînă la Ţuculescu — într-adevăr om de gîndire şi dovedind o forţă spirituală remarcabilă — în pictura noastră gîndirea nu ar fi atins uneori culmi, ca şi sensibilitatea. Grigorescu, Luchian, Petraşcu, Pallady, Tonitza, Iser, sau Brâncuşi, Paciurea, Gh. D. Anghel au adus în creaţia lor înalte gînduri şi sentimente adînc umane. Unii dintre aceştia şi mulţi alţii au gîndit — ca să folosim o expresie a lui Nicolae Grigorescu însuşi — cum gîndeşte neamul de veacuri. Sau au gîndit în funcţie de orizontul lor propriu, ca Pallady şi Petraşcu, care însă şi ei reflectă, direct sau indirect, anumite idei şi sentimente specifice culturii noastre.

Ceea ce trebuie cîştigat în arta noastră — unde lirismul, sensibilitatea, fineţea coloristică, simţămîntul pentru formă şi decorativitate sînt calităţi generale — este, într-adevăr, o gîndire mai largă şi mai variată, mai semnificativă pentru timpul nostru şi mai în acord cu inteligenţa iscoditoare, vie, ingenioasă a poporului nostru.

Unii artişti, fără să voiască înadins, sărăcesc bogăţia realităţii, restrîngîndu-se la probleme de armonii şi ritmuri, la imagini concise şi sintetice, pe care le repetă cu mici variaţii, ce ţin de sensibilitate şi tehnică mai mult decît de gîndire. De aceea, se simt prea puţin, într-o parte din arta noastră, gîndirea socială şi individuală, sentimentele de amploare, cunoaşterea lumii, cultura umanistă. Cu mijloacele splendide pe care le stăpînesc artiştii nostri, ei ar putea spune infinit mai mult şi în artele plastice, şi în poezie, şi în epică, şi în teatru. Dar din anumite prejudecăţi, din anumite limite pe care şi le impun singuri, din fascinaţia exterioară pentru anumite opere de valoare şi uneori faţă de unele mode, aceştia se păgubesc pe ei înşişi şi păgubesc însăşi arta noastră.

Unii artişti, mai ales tineri, nu înţeleg suficient că arta nu este numai problemă de vibraţie coloristică, de acorduri rafinate şi inedite, de forme solid construite sau compuse. În artă, artistul mare vine cu întreaga lui fiinţă, deci şi cu spiritul şi etica lui, cu frămîntările conştiinţei, cu năzuinţele sale de om complex şi de fiu al vremii sale şi al vremurilor care au fost, distingînd din ele ce s-a dovedit uman şi elevat. Iar pentru a fi cu adevărat original, pentru a avea viziunea ta artistică, ceea ce pictezi sau sculptezi trebuie să te reprezinte şi să reprezinte lumea ta, cu valorile ei cele mai înalte şi mai semnificative. Aşa au făcut Rembradt şi Michelangelo, aşa au făcut Grigorescu, Luchian şi Brâncuşi, inovînd din adînc, crescînd din rădăcini adînc împlîntate în ce este mai nobil din lumesc.

Unii tineri fac mare caz de pictura lui Paul Klee, într-adevăr un foarte mare pictor. Am avut recent prilejul de a-i vedea numeroase opere. Dar ce organic şi cu cîtă gîndire adîncă şi-a făurit opera! Din cele 70 de uleiuri, 200 de guaşe şi 2 000 de desene, pe care le are la Muzeul din Berna, precum altele se găsesc la muzeele din Zürich şi Basel sau în colecţii particulare, pe care de asemenea le-am cercetat, am constatat că în nici o lucrare Klee nu se repetă, nu se bazează pe improvizaţie, nu se lasă dus doar de sensibilitate. E un foarte mare gînditor, precum şi om de imaginaţie. Mai organic şi mai consistent ca viziune decît Piccaso, Klee îşi desfăşură metaforic participarea sa la poezia lumii, la ecourile artelor populare, la cuceririle ştiinţei; sondează în adîncul formelor arhitecturale din trecut şi din prezent, evocă tresăririle vieţii din comuna primitivă, ca şi aspectele vieţii moderne. Klee este un univers, în care se contopesc idei, sentimente şi adinci cunoştinţe despre cultura şi civilizaţia lumii, un univers care dovedeşte o trăire filozofică şi o capacitate de ridicare poetică pe planul mitului. Culorile şi liniile sale au atîta fascinaţie pentru că aparţin unei viziuni cu răscolitoare semnificaţii, autentic trăite.

Cei care ţin la Klee s-ar cuveni să înveţe de la el **metoda** lui de participare la realitate, rîvna cu care a creat, trăind idei, sentimente şi imagini multiple, pe care le-a exprimat în forme nu numai simţite, dar temeinic gîndite şi elaborate, ce uneori devin sinteze, metafore, esenţe cu fascinant mesaj. **Metoda lui Klee poate fi o învăţătură, ca şi metoda lui Luchian ori Brâncuşi.** Acesta din urmă nu **pornea** voit la simplificare, ci **ajungea** la simplificare, căutînd esenţialul. Lucrurile nu-s greu de făcut — mai zicea Brâncuşi — dacă te transpui în starea de a le face. De la marii creatori, se învaţă tocmai metoda lor de lucru, dar nu trebuie să li se preia şi viziunea, care este numai a lor şi a condiţiilor în care au vieţuit şi creat.

Năzuind ca imaginile tale să fie cît mai larg şi mai adînc semnificative, îţi asiguri o viziune a ta, care este şi a lumii tale. Cu cît eşti tu şi lumea ta în ceea ce creezi, cu atît eşti mai autentic şi mai semnificativ, găsind forme autentice şi originale. Mai ales cînd dispui de talentul la care nu trebuie însă să te rezumi. Talentul este obligaţie de împlinire prin gîndire şi multă muncă, nu un cimp pe care-l laşi să rodească la întîmplare.

Avem numeroase talente, care încep admirabil, altele care continuă admirabil, dezvoltîndu-se temeinic, dar există şi cele care de repetări comode, de restrîngere la sensibilitate, de folosire exterioară a unor formule sau modalităţi, insuficient confruntate cu gîndirea proprie, cu exigenţele realităţii, care îşi cere semnificaţiile ei în artă. Mai ales, pentru cei care se păgubesc singuri şi păgubesc creaţia noastră, am ridicat aceste probleme de creaţie, ce ar merita, credem, adîncite de alţii şi de noi în viitor.

Petru COMARNESCU

CONSIDERAŢII DESPRE FICŢIUNEA POLIŢISTĂ

scris pe sugativă, citit prin oglindă

Filmul de aventuri — aventura înţeleasă în accepţia largă şi nu totdeauna exactă de eveniment imprevizibil, emoţionant, surprinzător etc. — pare să fie părintele unei familii în care, pe lîngă filmul de călătorie, pe lîngă *western*, pe lîngă cel cu piraţi, pe lîngă cel istoric sau mitologic, intră şi filmul poliţist (cu numeroasele lui varietăţi: detectiv, spionaj, „negru"). În general, etichetările de tipul *western* sau „poliţist", comode pentru că evită perifrazele, nu sînt de loc exacte: simplifică destul de grosolan. În stare „pură" aceste caracteristici nu pot fi întîlnite: nu există film „poliţist" pur, sau film „sentimental" pur, sau film de „război" pur. Există o dominantă „poliţistă" sau „sentimentală" sau „belicoasă".

Filmul de aventuri are nevoie de un ritm strîns, rapid, vioi: şi celelalte varietăţi de film au obligaţia ritmului, dar frecvenţa accentelor, cadenţa lor, cadenţa tăieturilor de montaj, succesiunea intensificată a evenimentelor sînt determinate de acţiune, pe cînd în filmul de aventuri ele sînt cele care par că determină acţiunea. Asigurînd nu numai un ritm rapid, ci şi un *crescendo* ritmic, regisorii comediilor mute, de exemplu, ştiau că pot conta pe un fenomen psihologic previzibil: concentrarea atenţiei spectatorului asupra laturii „acţiune". Celelalte facultăţi de percepţie, mai bine zis stadiul superior de percepţie logică, nefiind solicitate, ba, mai mult, fiind adormite sau anulate, un *gag* ilogic sau o „tre cere" nemotivată nu erau observate. Salturile riscate de la un moment al filmului la altul, eliminarea unor întîmplări lămuritoare, racursiurile — toate procedee impuse de timpul de proiecţie şi de caracterul filmelor mute comice — justificau aceste „truculenţe" de calcul, acest mod de a „trişa" cu logica. Zisele corectări ale duratei reale sau ale modului real de desfăşurare a unei întîmplări erau făcute cu iscusinţă, nu şocau spiritele care se abandonau farmecului „urmăririlor" sau celui al *gag*-urilor. Chiar şi un lucid tenace, refuzînd-şi bucuria destinderii şi a rîsului, venit să caute şi să descopere cusururi, cu greu distingea fisurile de logică, şi chiar şi atunci trebuia să recunoască un fapt evident: evenimentele erau *verosimile, posibile*. Aşadar, spectatorul care consimte că filmul e o convenţie, că filmul de aventuri operează cu un număr relativ cunoscut de convenţii, specifice duratei şi tipului său, spectatorul deci, are dreptul la o compensaţie, în schimbul atîtor concesii la care subscrie: compensaţia verosimilităţii. În artă, oricum, nu se operează cu adevăruri brute, adevăruri terne, adevăruri netransfigurate. Or, transfigurarea este şi ea o convenţie. (Pînă şi documentarul, care pare a „copia" realitatea o transfigurează, o modifică în sensul superior al cunoaşterii.) Dar justificarea adevărului artistic stă în posibilul virtual, în credibil. Chiar în determinările absurde există o logică internă a interdependenţelor, logică pe care-n-o poate asigura decît un sistem de construcţie riguros. Dacă admitem o premisă propusă, atunci orice sistem construit rezistă în virtutea acestor legi riguroase interne. Comportamentul unui dement clinic nu ni se pare absurd, decît dacă ignorăm premisa; cînd pacientul pretinde că e de sticlă (şi dacă admitem că e aşa), comportamentul lui, determinat de această convingere, e normal: evită coliziunea cu obiectele de metal, ca să nu se spargă, afirmă că e transparent etc.! În cutare film de aventuri — conform logicii propuse de convenţie — nu mă deranjează, ba cred chiar, că eroul se luptă cu zece adversari, şi-i doboară. Chiar dacă în viaţa reală lucrurile nu stau aşa, este *posibil* ca, într-o situaţie excepţională, un om excepţional să se comporte ca atare: cu atît mai mult în convenţia artistică, unde mi se propune un aspect al ficţiunii, lucrul e cu putinţă. Dar, eu, spectatorul, vreau ca încălcarea cu pricina să fie *verosimilă*, credibilă deci. Dacă eroul, înarmat cu două spade, este înconjurat de zece spadasini redutabili, dintre care opt aşteaptă să le vină rîndul să moară, în timp ce doi se lasă străpunşi, rîd cînd nu trebuie. Într-un asemenea caz refuz să cred că nişte bandiţi profesionişti, ucigaşi plătiţi, respectă codul onoarei, aşteptîndu-şi cu noblete rîndul la încrucişatul armelor. Cel puţin unul are loc şi timp destul ca să-l străpungă pe erou mortal, pe la spate, şi ca să pună capăt filmului din prima secvenţă. Dacă însă protagonistul, către care se-ndreaptă simpatia mea, sare pe un butoi şi profită de moment ca să ucidă un adversar, apoi răstoarnă peste alţi trei un sac de făină, orbindu-i, se lasă să cadă pe-o scîndură cu care proiectează într-un pom alt adversar etc., particip, cred, e posibil. Ştiu că asemenea performanţe sunt ideale, dar la o nevoie excepţională nu sunt excluse. În tot cazul, dacă scena se desfăşoară asemănător celei pe care-am imaginat-o într-a doua variantă, fiind mai apropiată de logica obştească, îi fac regisorului credit, spiritul meu critic adoarme, plăcerea contemplării mă fură, admir iscusinţa protagonistului, uit că asist la o exagerare; într-un cuvînt cred. Acesta e mecanismul, foarte delicat de fapt, al declanşării interesului şi al menţinerii atenţiei.

Am zăbovit atît de mult asupra acestor însuşiri ideale ale aventurii (ca operă de ficţiune) pentru că produsul artistic zis „poliţist" (carte, film, piesă de teatru) este obligatoriu o operă de ficţiune, de invenţie artistică adică, şi aparţine sferei largi a genului „aventură". Construcţia operei de ficţiune poliţistă (care prelungeşte şi amplifică literatura de aventuri) are ca dat fundamental duelul, înfruntarea, lupta, antagonismul între detectiv (cavalerul dreptăţii, paladinul curajos) şi criminal (sinteza modernă a forţelor răului). Simplificînd elementele, armele celor doi adversari sunt *ancheta* şi, respectiv, *misterul*. Detectivul anchetează pentru a dezlega misterul de care se înconjoară criminalul. Fără aceste două elemente, anchetă şi mister, nu există ficţiune poliţistă. Pentru unii autori esenţiale sunt peripeţiile raţionamentului, celulele cenuşii care, în faţa *problemei* (crima) se întreabă *cum?* şi *cine?* şi, uzînd de logică, dezleagă enigma: aşadar preponderenţa elementului anchetă. Pentru alţi autori, acţiunea, mediul, intriga, personajele, personalitatea criminalului, cazul psihologic şi întrebarea *pentru ce?* sunt importante: aceştia mizează pe latura spaimă, caută să dezlege enigma din interior, consideră preponderent misterul. Oricum, în orice tip de ficţiune poliţistă, indiferent de măsura în care se insistă asupra unui element sau asupra altuia, ancheta distruge misterul.

Opera de ficţiune poliţistă propune, ca orice operă de artă, căutarea adevărului. Dar căutarea adevărului este o „aventură a spiritului".

Caracterul de ficţiune este subliniat de două „proprietăţi" ale genului, mai bine zis de relaţia de „complicitate" care se stabileşte între autorul produsului şi consumatorul lui (cititor sau spectator). Încă înainte de-a începe să povestească întîmplarea, autorul cunoaşte soluţia enigmei: aşadar el nu este un *adevărat detectiv*, pentru că nu este pus, dinafară, în faţa unei enigme căreia îi ignoră deznodămîntul, şi care, cum se întîmplă uneori în realitate, poate rămînea impenetrabilă. La rîndul lui, nici spectatorul (cititorul) nu este pus în postura de a fi (aşa cum cu perfidă iscusinţă îi propune autorul) un *adevărat detectiv*, pentru că este nevoit să raţioneze pe baza unor fapte ce i se prezintă într-o anumită ordine (decisă de autor), este nevoit să emită ipoteze în temeiul unor mărturii a căror importanţă a fost, de asemenea, determinată dinainte, şi tot de autor. Aşadar, şi autor şi spectator *se prefac* numai că privesc ancheta operei de ficţiune ca pe o adevărată anchetă. Asta este una dintre regulile jocului fermecător al rezolvării enigmelor propuse (şi dinainte rezolvate). De altfel construcţia ficţiunilor poliţiste începe cu sfîrşitul. Numai după ce-a inventat deznodămîntul autorul poate imagina evenimentele şi poate compune enigma ce trebuie *rezolvată*. În linii mari judecînd, există două tipuri de act criminal: crima premeditată şi cea „accidentală". În cazul premeditării, făptaşul se comportă, teoretic, asemeni unui autor de ficţiune poliţistă: imaginează (înainte de-a făptui) toate soluţiile posibile ale enigmei pe care, ucigînd, o va propune viitorilor anchetatori, şi caută să ucidă în aşa fel încît să facă imposibilă dezlegarea misterului. Aici se opreşte paralela cu autorul de ficţiuni. Criminalul năzuieşte spre „crima perfectă", care-i asigură impunitatea; autorul (şi aici apare contradicţia dialectică pe care se bazează existenţa ficţiunii poliţiste) năzuieşte şi el să imagineze „crima perfectă" şi, în acelaşi timp, cheltuind aceeaşi energie şi uzînd de aceeaşi logică se străduieşte să descopere (pentru detectiv) o cale de soluţionare. Aşadar, în postură de criminal, stabileşte un sistem de raţionamente menit să demonstreze detectivului că în fapt crima este imposibilă, în tot cazul imposibil de dovedit, iar în postură de detectiv, raţionînd mai strîns, mai exact, ne conduce la criminal. Această dublă ipostază, de vinovat şi de anchetator, îl pune în situaţia de a construi „răsturnat", inventînd situaţiile şi organizînd acţiunea de la coadă spre cap, urmărind adică intriga de la deznodămînt spre punctul de plecare, întorcîndu-se de la efect la cauză. În multe romane poliţiste se poate întîlni următorul episod clasic: criminalul a scris o scrisoare de mare importanţă, uneori cheia enigmei, al cărei secret i se pare deci esenţial, dar pe care, neglijent, o usucă de cerneala proaspătă pe sugativa mapei de birou unde literele şi cuvintele apar pe dos; detectivul o descifrează uşor citind-o într-o oglindă. Opera de ficţiune poliţistă e şi ea un fel de scrisoare secretă pe care autorul a scris-o de la-nceput printr-o oglindă, pe sugativă. (M-ar tenta un antiroman „poliţist", un fals roman detectiv, scris potrivit procedeului prozei ordinare, în care să ignor *realmente*, o dată cu anchetatorul, deznodămîntul şi, eventual, să las enigma nerezolvată!)

Mi s-au părut necesare aceste consideraţii, cu toate că disproporţionate ca întindere, pentru a putea aprecia în cîteva rînduri două recente producţii poliţiste româneşti: piesa lui N. Ionescu, *Neîncredere în foişor*, şi filmul lui Tudor Popescu şi Cristu Polucsis, *Fantomele se grăbesc*.

Raportate la observaţiile de mai înainte, asupra genului, ambele producţii se înrudesc prin calitatea relativ egală, dovedindu-se realizări satisfăcătoare, bine construite profesional (ceea ce, faţă de pretenţiile acestui gen dificil, reprezintă o reuşită evidentă).

Analiza temeinică, menită să pună în valoare iscusinţa şi inventivitatea autorilor, nu s-ar putea face fără a destăinui, măcar cît de cît, intriga respectivelor lucrări. Şi asta, cititorii care n-au văzut încă filmul sau piesa n-ar putea să mi-o ierte. Cîteva cuvinte însă despre regisori şi despre interpreţi se pot spune, fără a păgubi publicul.

Dinu Cernescu, regisorul piesei, a pus în valoare mai ales latura *mister* a lucrării, a căutat să stîrnească în spectator neliniştea cu care i-a întreţinut curiozitatea. S-a sprijinit pe duplicitatea obiectelor, a lucrurilor înconjurătoare, a decorului, dezvăluind treptat aspectul simbolic, secret, care doarme sub inocenţa cotidianului. Această latenţă de magie şi de tulbure înfiorare se degajează pe nesimţite şi învăluie neliniştitor ca într-un adevărat *thriller*. E o magie de esenţă logică — un mic univers dominat de neprevăzut şi de inevitabil, foşnind de presimţiri şi de aşteptarea deznodămîntului, respirînd enigmatic în ritmul emoţionant al acelei spaime plăcute (şi comode, pentru că e prin procură şi fictivă) care se numeşte *suspense*, un mic univers în care acest tip de magie modernă operează deoarece atmosfera ne-a convins că (vorba unui ilustru autor de ficţiuni poliţiste) *„stiloul poate deveni pumnal şi fringhia—şarpe"*. Jocul actorilor, bine îndrumaţi, solicită acelaşi tip de reacţii: de un realism cotidian la-nceput, prea inocent ca să nu ascundă pulsaţii de dramă, adunat, alert, intens pe măsură ce enigma se concentrează şi se apropie de rezolvare. Excelent cuplul Dana Comnea-Silviu Stănculescu (un actor de mare înzestrare, despre ale cărui virtuţi scenice s-a vorbit prea puţin pînă acum şi care dezvoltă un joc reţinut, inteligent; joaca pe muchie de cuţit cu umorul, accentele comice „negre" sau „gri" sunt o dovadă în plus a multiplelor lui calităţi).

Cristu Polucsis, regisorul filmului, a preferat, pentru că şi scenariul i-o permitea, o compoziţie în care amestecă în părţi egale cele două ingrediente: *ancheta* şi *misterul*. Nu ni se propune o afacere senzaţională, nici un mister formidabil: ni se îngăduie, potrivit tradiţiei genului, să urmărim în compania unor profesionişti obişnuiţi progresia unei anchete obişnuite pentru a dezlega o crimă obişnuită (adjectivul e relativ, crima fiind un act neobişnuit, care violentează „obişnuitul" şi desfăşurarea normală a vieţii), crimă făptuită de un criminal la fel de obişnuit. Este, cum remarcam mai sus, regula jocului şi, în acelaşi timp, limita convenţiei. În această lume obişnuită, singura extravaganţă a autorilor filmului este ideea cu ceasurile. Pe de o parte, pasiunea ceasornicăriei, ca trăsătură distinctă a personajului, este atractivă şi evocă un întreg cortegiu de fantome literare despre care s-ar putea glosa la nesfîrşit (expresionismul german, simbolul timpului încremenit în ipostaze etc.). Pe de altă parte, ceasurile îi ispitesc pe autori la nişte paranteze psihologice discutabile şi, în orice caz, de prisos în economia filmului. Mai sunt iar nişte poticneli de logică, unele carenţe supărătoare, nonconcordanţe şi puerilităţi, dar impresia de ansamblu — cea care contează finalmente — este satisfăcătoare.

Ambiţia este relativ neutră (sau ar trebui să fie) şi tocmai de aceea nu mă pot opri să nu le reproşez opulenţa decorurilor din casa ceasornicarului amator. Dintre interpreţi se cuvin apreciaţi Colea Răutu, Ion Besoiu, Sebastian Papaiani, dar, mai ales, Draga Olteanu (actriţă de mare registru, căreia pînă acum nu i s-au dat decît roluri episodice). Din păcate, Ana Szeles e ştearsă, iar Kovacs György laborios, „pontif", incredibil. Desigur este un foarte bun actor, dar a-l distribui în orice rol, fără discernămînt, mi se pare o întreprindere păgubitoare mai ales pentru el. În afara unui abuz de transfocări (imputabile şi operatorului) nu mai am ce reproşa filmului care-şi ţine promisiunea de „poliţist"; chiar dacă unii spectatori, care au informaţii „teoretice" despre gen, pretind că nu e „corect" să faci dintr-un personaj episodic şi care apare spre sfîrşit criminalul. În realitate, adevăratul criminal este prezent de la-nceputul filmului şi pînă la deznodămînt. Vorba poetului: „Nu braţul ce ucide, ci mintea ce urzeşte..."

Nu ştiu dacă cele două ficţiuni poliţiste româneşti — piesa şi filmul — se înscriu în definiţia pe care o încearcă un romancier şi teoretician de prestigiu al genului, Thomas Narcejac (*„Opera poliţistă e o povestire în care raţionamentul creează spaima pe care tot el trebuie s-o risipească"*), dar ştiu că pot oferi satisfacţii destule spectatorilor bine intenţionaţi, care au curajul social să afirme că un film străin prost e prost şi un spectacol românesc bun e bun.

Romulus VULPESCU

ATELIER G. APOSTU

FIER ŞI ARTĂ

Arhaicul meşteşug al clocănirii fierului înroşit pe nicovale, l-a dat, la noi, pe făurar — bărbatul negru de funingine minuitor al focului, al foalelor şi fierului devenit, în mîinile lui, uneltă, potcovă, ferecătură şi, în vreme de război, buzdugan şi palos!

Făurarul satelor noastre nu s-a mulţumit numai cu fierăria brută, lăsîndu-se îndemnat să dea din cleşte şi baros o seamă de lucruri tot atît de frumoase ca împunsătura de ac, cioplitura în lemn ori zugrăvirea în flori de smalţ. Broaştele de uşi, ţîţînele, zăvoarele, mai poartă pe ici pe colo cînd se mai găsesc, înfloriturі şi semne de frumuseţe în linii, cruci şi puncte... Dar pînă la o artă care s-a dat mai tîrziu „fierul forjat", drumul drăgului de fier a trecut neabătut prin cărbunii meşterilor necunoscuţi. Această artă, socotită la noi cenuşăreasa dintre muze, nu şi-a pierdut însă nici caracterul şi nici substanţa: o binevenită iniţiativă readuce fierul în compoziţiile caracteristice genului, demonstrînd noi posibilităţi de adaptare la cerinţele actualităţilor noastre plastice.

La Ploieşti — Ploieşti care ne-au mai dat cîteva exemple recente în artă — un grup de meşteri îndrăzneţi au reaprins forjele şi răsucind fierul înroşit, au făcut din el flori, spirale, baghete, — obiecte de înfrumuseţat şi de utilitate pentru apartamentele noastre moderne.

Pornind de la conture imaginate, calculate şi transpuse în spaţiu, modele originale, adaptări sau reluări, autoarea lor, Floricica Mărgăritescu, oferă publicului o variată gamă de obiecte utile, practice şi frumoase, concepute pe o linie modernă — piese în care regăsim reînviată o artă de tradiţie populară contopită într-o interpretare cu valori artistice de netăgăduit.

Aparţinînd Cooperativei Electrometalica din cuprinsul URCM-Ploieşti, iniţiativa creatoare a şi început să culeagă roadele muncii încununate de succes: export în străinătate, desfacere pe piaţa internă, două expoziţii de prezentare de mare succes. E semnificativ faptul că sala de expoziţie e în plină mişcare de public, în atenţia gusturilor rafinate, în centrul unor preocupări pe care organizatorii acestei manifestaţiuni delicate au ştiut s-o răsplătească printr-o agreabilă atmosferă.

Lămpi, sfeşnice, felinare, oglinzi şi suporturi pentru sticle, pahare sau reviste, culere mici şi mari, stelaje de flori, aplice decorative, sînt cîteva categorii de obiecte pe care autoarea lor şi meşterii executanţi le-au înzestrat cu chipuri şi expresii dintre cele mai felurite. Prezenţa unui caracter sau accent original, autohton, dă expoziţiei un aer deosebit şi o valoare sporită (sfeşnic moldovenesc, ardelenesc, motive oltenesti, etc.).

Expoziţia deschide însă şi un dialog între necesităţile publicului şi posibilităţile de procurare, barat în mare măsură de un complicat mecanism comercial. Lăsate la aprecierea unor merceologi ale căror gusturi şi potenţe artistice s-au dovedit a fi în multe ocazii deficitare, numai unele obiecte catalogate „vandabile" vor intra în magazinele de artizanat; celelalte pe care publicul le vede în expoziţie ca şi noile modele în curs de realizare, vor rămîne într-un plan secund. Avînd preţuri convenabile toate aceste piese ar fi de dorit să se găsească din abundenţă în magazincle noastre.

Binevenită, într-un timp cînd obiectele de înfrumuseţat spaţiile noastre intime sînt destul de scumpe, cînd numai Fondul Plastic distribuie „creaţii" de artă aplicată şi cînd publicul simte nevoia varietăţii şi originalităţii, apreciem expoziţia ploieştenilor din Capitală (sala N. Cristea) ca un nou punct de plecare în dezvoltarea unui meşteşug şi a unei arte pînă acum ignorate. Este iarăşi o dovadă a capacităţilor de valorificare şi adaptare a unei străvechi îndeletniciri, la cerinţele şi exigenţele actualităţii, motiv pentru care expoziţia merită calificativele superlative. Ne asociem tuturor acelora care au conceput şi realizat expoziţia cu însufleţitul nostru sentiment şi cuvînt de laudă, bucuroşi că i s-a redat fierului simbolul unei arte pline de prospeţimi.

Baruţu T. ARGHEZI

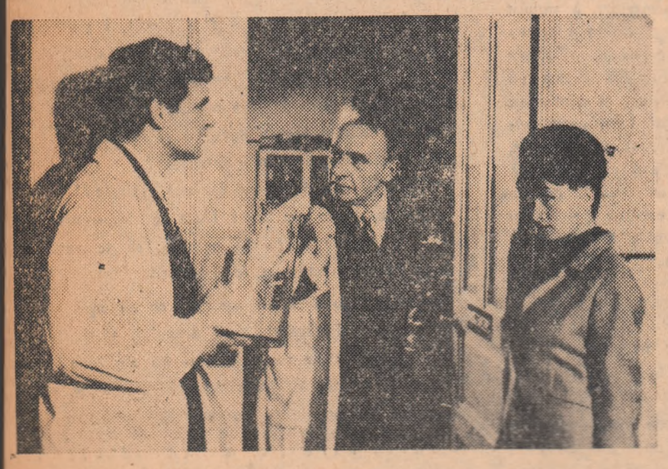

EMIL BOTTA, IURIE DARIE, JORJ VOICU, STELA POPESCU, EWA KRZYZEWSKA, ION IANCOVESCU, NICOLAE SECĂREANU, PUIU CĂLINESCU, VALERIA RĂDULESCU, CONSTANTIN LUNGEANU şi MIRCEA CRIŞAN în producţia Studioului cinematografic „Bucureşti"

FAUST XX

Scenariul şi regia: ION POPESCU-GOPO – Imaginea: GRIGORE IONESCU, ŞTEFAN HORVATH – Muzica: ŞTEFAN NICULESCU – Decoruri: RODICA SAVIN – Sunetul: Ing. DAN IONESCU

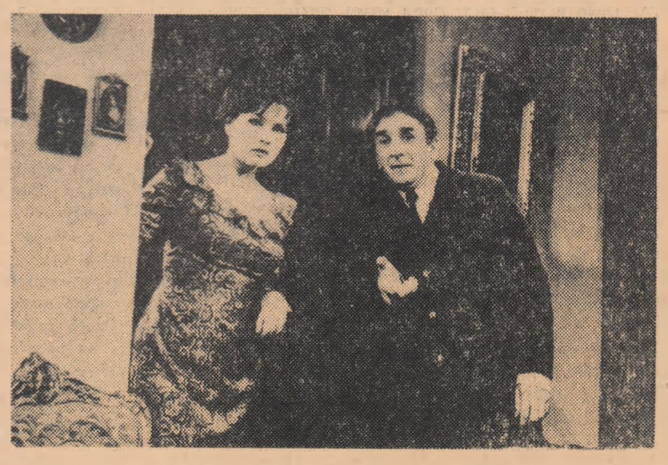

dialog epistolar:

MIHAIL DRAGOMIRESCU -TITU MAIORESCU

Destinul lui Mihail Dragomirescu în istoria criticii și esteticii românești a fost, cu siguranță, dintre cele mai nefericite. Calificativul „dogmatic" a însoțit cu încăpățînată stăruință numele și opera sa, încercîndu-se acreditarea opiniei potrivit căreia această trăsătură ar epuiza tot ce a realizat criticul într-o activitate creatoare de aproape jumătate de veac. Nedreptatea e prea flagrantă. Acel atît de des invocat spirit dogmatic, fără îndoială de neignorat, nu poate însă anula valorile reale ale unei opere de loc comună, luată în discuție de esteticieni de prestigiu european. Intr-o perioadă (1890—1910), mult frămîntată de tendințe centrifuge, fulgerată de polemici încinse între noile orientări estetico-literare (poporanism, sămănătorism, simbolism) și cele mai vechi, Mihail Dragomirescu a apărat, nu o dată, cu talent și competență, legitimitatea esteticului, realmente amenințat de imixtiunea unor factori alogeni. A minimaliza rolul lui Dragomirescu în ceea ce am numi momentul literar 1900—1914, cînd scrisul său împreună cu cel al lui Nicolae Iorga, G. Ibrăileanu, Ov. Densușianu, H. Sanielevici, E. Lovinescu s-a impus în literatura noastră, înseamnă de fapt a eluda una din orientările estetice importante ale vremii, lipsind tabloul de ansamblu de o coordonată fără de care întregul suferă acut. Opera lui Dragomirescu, acoperită de prea multă vreme de uitare și depreciere (datorate, din păcate, în bună măsură nedreptelor opinii ale lui Lovinescu) reclamă un examen obiectiv, degajat de chingile prejudecăților. O ediție selectivă din opera criticului și esteticianului, pe care o pregătim, va contribui, sperăm, la valorificarea aspectelor durabile conținute într-o operă multiplană, atestînd vocație și dăruire.

Alături de opera celui care a fost negreșit cea mai reprezentativă personalitate în prima generație postmaioresciană, interes deosebit, pentru istoricul literar, prezintă bogatul fond de corespondență Dragomirescu (emisă și primită) aflat la Biblioteca Academiei și Muzeul Literaturii Române. Fără exagerare se poate spune că momente sau fapte de reală importanță pentru istoria literară a perioadei 1893—1910 capătă — datorită unor piese din fondul de corespondență amintit — înțelesuri și perspective noi. Am ales aici — nu fără un scop anume — cîteva piese semnificative din dialogul epistolar M. Dragomirescu — T. Maiorescu petrecut în anii 1893—1894.

Dragomirescu se afla împreună cu P. P. Negulescu într-o călătorie de studii în Franța și Germania cu o subvenție obținută datorită lui Maiorescu. Scrisoarea lui Maiorescu, pe care o reproducem, e o probă exemplară a grijii și atenției dovedite atunci de cel mai ascultat profesor al universității bucureștene pentru pregătirea noii generații de intelectuali. Această nouă pleiadă, selectată cu ochi sigur de Maiorescu, era formată, alături de M. Dragomirescu, din C.Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, Ion Bogdan, Pompiliu Eliade, S. Mehedinți, N. Giurescu și alții, nume care au ilustrat apoi sectoare importante ale culturii românești.

In sfîrșit, primele două scrisori trimise de Dragomirescu, luminează, credem, aspecte caracteristice ale semnificației deosebite pe care a avut-o în epocă polemica Gherea-junimism. Efectiv, această polemică a ocupat locul central în dezbaterea de idei a vremii, constituind timp de un deceniu și jumătate (1886—1900) obiectul unei adevărate polarizări în cercurile intelectuale românești. Cu toate atacurile concertate ale cenaclului junimist, Gherea și curentul estetic pe care îl reprezenta continua să se bucure de un mare prestigiu, în dauna Junimii. Și în 1893, cum reiese din aceste scrisori, Dragomirescu era nevoit să constate iritat (asa se explică, fără îndoială, aprecierile nedrepte și chiar invectivele cu care-l acoperea pe Gherea) marele număr de partizani de care se bucurau opiniile estetice gheriste ca și faptul că ele semnificau un moment particular al unui curent estetic prestigios pe plan european (Taine, Brandes, Brunetière etc.).

Precizăm că scrisorile lui Dragomirescu se referă la prima parte a studiului său **Criticele Domnului Titu Maiorescu** apărut în mai-iulie 1893 în **Convorbiri literare**. Studiul lui Dragomirescu avînd subtitlul limpede „contra curentelor critice de astăzi" a rămas neterminat, tînărul filozof simțind nevoia, pentru a-și duce însărcinarea la bun sfîrșit, de un spor de informare și fortificare estetică. A propus, în consecință, redacției **Convorbirilor** un alt studiu amplu, respins din motivele indicate de Maiorescu în scrisoarea sa.

Z. ORNEA, Gh. STROIA

Vă trimit cu o întîrziere de trei zile, scumpul meu profesor, continuarea la articolul meu pentru „Convorbiri". L-am sfîrșit la timp, — încă de sîmbăta trecută, — dar nu l-am trimis, pentrucă pe lîngă dînsul mai aveam de trimes încă ceva — ceva cu mult mai greu — scrisoarea aceasta. Căci cred, că nu e ușor lucru, pentru cineva, în care impresiunile nu se reliefează decît cu timpul — și și atunci ajung să fie judecăți mai mult de cât impresiuni propriu zise — să facă tocmai prin mijlocul lor o dare de seamă, asupră-le — Poate că ar fi fost un mijloc, — acela de a le nota zi cu zi, așa cum ți se prezintă, dîndu-le tuturora aceiași tonalitate; dar acest mijloc, pe cât de ușor, pe atât de ușuratic, pe lîngă că e puțin estetic, mai poate fi și un neîndoios isvor de contraziceri: căci câte rectificări nu ești nevoit să faci cu timpul, tu un suflet relativ simplu aruncat într'un haos atât de complex!

Pe lîngă această greutate mai era alta. Dintr-un noian de impresii sint numai unele, care pot interesa. Știu bine, scumpul meu profesor că pe dv. toate vă interesează, cu atit mai mult cu cât nu e vorba să vă spun lucruri nouă, cât să vedeți cum sint văzute aceste lucruri și cum sint simțite de un om.

Dar ori cum: e prima dată cînd vă scriu și raporturile, în care cu atîta bună voință, mi-ați permis să fiu față de dv. — sint astfel încît rara lor nu știu dacă se poate întinde dincolo de oarecare margine. Iar aceasta face, ca din cele ce mi-au trecut prin suflet, să exclud o mare parte — și poate partea care dă o mare valoare celor'alte.

Acestea au fost pricinele, care m-au făcut să întârziez atît. Mai înainte de a vă scrie, a trebuit pentru cîtăva vreme, să mă izolez de cîclul de impresii nouă ce-mi propusesem să adun pe fiecare zi, și să caut oarecum în această izolare, să obiectivez pe cele ce le adunasem mai înainte. Altfel n'aș fi putut scrie.

★

Și mai întîi sint lucruri, care au legătura cu ce se petrece la noi în țară. Poate să par maniac, dar Gherea acela mă urmărește pe tot locul. ...Prin toate sentimentele accidentale, mai mici sau mai violente, pînă am ajuns la Paris, acest sentiment a eșit totdeauna mai viu deasupra celorlalte. Și nu puține emoțiuni am simțit...

. . . .

...Dar această indignare a ajuns la culme, cind am simțit că [cel] ce o dirige, are partizanii cei mai înfocați printre cei mai inteligenți studenți ce i-am întîlnit aici. Din această pricină, articolul meu nu isprăvește cu Gherea; mai trebuie să mai mă ocup de el încă intr-un număr... De aci se ințelege, — mai cu seamă că între un curs la Sorbonne și o vizită la Louvre ori la Luxembourg, eram nevoit să mă concentrez asupra articolului în contra lui, — că starea aceasta de minie a fost dominantă în șirul stărilor mele sufletești, și că din pricina aceasta, am fost une ori prea crud, prea personal. Cred însă că dreptatea ce reiese în mod evident din cercetarea mea, precum îmi pare, — și terenul pe care mă așez: „adevărul și numai adevărul", — scuză pînă la un punct violența atacului. In orice caz, dacă găsiți lucruri riscate sau neadevărate, dv. aveți deplina putere de a suprima tot ce veți crede de cuviință, că e neconvenabil.

Dar scrisoarea devine prea lungă, — și nu v-am spus nimic de pe aici. Vă promit însă că vă voiu scrie în curînd lucrurile ce le voiu crede mai interesante privitoare la mișcarea intelectuală și artistică de aci. Ceeace constat e că m-am deprins perfect și dintr-o dată cu mediul aci. Deși nu cunosc pînă acum decât foarte puțină lume, nu mă simt de loc strein, și viața de aci, pentru cine se gândește la studiu mai înainte de toate, nu poate fi pierdută de loc în zadar. Mai înainte de a termina, v-aș ruga, în interesul causii noastre... literare, să scriți lui Eliade[1]). Bietul băiat crede că e năpăstuit de cercul nostru și numai Dv. l-ați putea scoate din această credință. Aminunte în privința lui vă voi da altă dată.

Singurul lucru pe care-l regret aci, e că am pierdut momentele acele de plăcere sufletească, pe care o simțiam în întrunirile de la Dv., — și nu fără emoțiune mă gîndesc la bunătatea fără margini a lui M-me Maiorescu, față de mine. Lipsa de recunoștință, de care m-a invinovățit ultima oară, — desigur în glumă, — nu se va apropia de mine în orișice locuri voi fi; și regret, că vorbele mele de mulțămire nu vor avea niciodată atîta putere încât să covârșească ceea ce simt cu adevărat în suflet.

Termin, rugîndu-vă să mă scuzați că am scris așa de rău — și ca formă și ca fond — în viitor îmi voiu da silințele să fiu mai bine.

Respectuoasele mele sărutări de mîini lui M-me Maiorescu.

Al Dv. elev recunoscător
Mihail Dragomirescu

Paris

1893 Maiu 18/30

18 Rue de la Sorbonne.

Biblioteca Academiei. Fond scrisori T. Maiorescu S 8(2) XIII.

Credeam, scumpul meu profesor, că, întîrziind cu răspunsul meu la mult plăcuta Dv. scrisoare, atîta vreme, voiu putea cel puțin răsplăti incorectitudinea purtării mele cu împlinirea vechilor făgăduințe. A[u] trecut însă patru luni de zile peste celelalte patru de mai înainte, și n-am putut izbuti să scriu de cît paginile ce vă trimet împreună cu această scrisoare. De ce? — O parte din explicare o poate da însuși cuprinsul acestor pagini; dar rădăcina adîncă, de a nu face mai mult ori de a nu face decît cum am făcut, este în mine, în felul meu de a înțelege lucrurile și în încăpățînarea mea de a nu eși din el pînă ce nu i se va vădi cu desăvîrșire nepotința pe această cale.

De cînd am priceput, că trebuie să fie un adevăr, și de cînd am priceput, că eu, dacă voiu putea face ceva, nu voiu putea face decît pe terenul adevărului analitic (de cînd am priceput ce e Shakespeare, Goethe, Wagner, în artă, în adevărul sub forma sintetică, nu mă gîndesc) — toată puterea sufletului meu s-a îndreptat numai acolo, unde a zărit teren de izbutire.

. . . .

Cu asemenea încăpățînate preocupări ce puteam face în chestiunea, pe care mă legasem, de bună voe, s-o tratez?... Dar cînd am văzut, că unele dintre aceste scrinteli (...) nu sînt proprii lui, ci se găsesc, sub o formă sau alta, și în acele care trec de cele mai capetenii critice în Europa[2]); cînd am văzut că la „citate" dintr-un loc se pot răspunde cu „citate" dintr-alt loc, — eu, care mai aveam și dorința de a avea în stăpînire purul adevăr, — lucrul nu mi s-a părut glumă de loc...

...Dar cum se poate întreprinde o asemenea lucrare, fără să te simți tu mai întîi, stăpîn pe înțelegerea dreaptă a lucrurilor?

Mă mai gîndeam iarăși, că o lucrare oricît de mici ar fi ea, ar fi rău s-o privesc, precum ziceți Dv. ca „o sulă în coaste". Dece să mă mulțumesc cu „încercări" și cu articole care tocmai pentru că au cu dînsele semnele grabei și silniciei, azi se citesc și mîine se uită? Căci să vă spun drept, mă înspăimînt, gîndindu-mă că peste o lună împlinesc 26, douăzeci și șase de ani, fără să fi făcut ceva complet, în care să-mi recunosc măcar o parte din ceea ce mă agită și în care să am toată încrederea. Și dece mi-aș pierde vremea tocmai acum cînd „o am" și de ce nu m-aș încerca să fac cel puțin de aci înainte ceea ce ar fi trebuit să fac pînă acum?

Mai puneți pe urmă faptul, că, mărginindu-ne și numai la mișcarea noastră literară, un nume odată tipărit și încă tipărit sub articole de violența articolelor mele, trebuie să aibă o temelie mai puternică, pentru a nu cădea sub clevetirile dușmanilor. Rînd pe rînd „Revista nouă", „Adevărul", „Viața", — vorbesc numai de cele ce mi-au căzut în mînă din întîmplare — au făcut nu odată aluziuni malițioase la adresa mea. Știu bine, că aceasta nu poate fi un rău pentru cauza ce susțin, dar nu în orice caz, ci numai cînd clevetirile lor se vor putea izbi, precum s-a izbit de Dv. în vremuri, de un stîlp puternic și sigur de sine.

Toate aceste considerații m-au făcut să întîrziez, să mai citesc, să mai mă gîndesc, liniștit și fără pripa de care Dv. cu drept cuvînt mă învinovățeați astă toamnă, și să-mi găsesc, dacă se poate, un temei sigur, în armonie atît cu celelalte idei ale mele, cît și cu condițiele ce garantează adevărul. Această întîrziere a făcut ca lucrarea mea de aci încolo, — bună, rea — să nu mai fie „o sulă în coaste" ca altă dată. La ea mi se reduc toate preocupările zilnice, tot ceeace văd și aud, toate lecturele, — oricît de departe s-ar păstra de subiectul ei. Astfel că, deși natura subiectului mă va sili să mă opresc numai la liniile generale, ea îmi va servi, ca un fel de încercare de a aplica procederile ce le-aș cere de la filosofia științifică, într-un sens mai sever decît se face astăzi și-mi va da o primă măsură a greutăților, pe care le-aș întîmpina într-o lucrare ulterioară mai amănunțită și mai adîncă.

Aceași întîrziere a mai făcut, ca, reconcepîndu-mi lucrarea, fără s-o las izolată de articolele trecute, să mai lărgesc linia de atac. Gherea acume e luat acum ca tipul unei întregi perioade culturale la noi, și vă puteți închipui că, nu sînt numai socialiștii, care o formează. Ei constituesc masa, curentul, — care, orice s-ar zice, în timpurile din urmă s-a lărgit mult, — dar nu sunt izolați. Dar tocmai pentru aceasta, scumpul meu profesor, aș dori, ca în interesul obiectivității, nici unul din atacurile, pe care, cînd și cînd, le voiu face în exemplificări, să nu mi se aprecieze, chiar dacă s-ar îndrepta în contra vreunuia, care e mai aproape de noi, decît de dînșii.

E mult și poate periculos ce-mi propun să fac. Dar trebuie. Trebuie. Firea mea mă împinge să fac astfel, și de nu voiu putea, aci de mi se va trage alte rele după urma ei, ea să tragă păcatul. De voiu cădea, nu voiu cădea, de cît din pricina propriei mele pozițiuni și propriei mele greutăți. Pe nimeni altul n-aș putea învinovăți, și nimeni n-are dreptul să învinovățească pe altul, în afară de mine.

...Toate bune. Dar din chipul cum se va prezenta lucrarea mea în urma acestei reconcepții, răsare un neajuns, pe care nu știu cum îl vom putea întîmpina. Lucrarea mea nu e populară. Nu va putea fi înțeleasă, decît de cei care au o oarecare cultură filosofică, iar energia militantă cu care se prezentau articolele trecute, e mascată aproape cu desăvîrșire. Folosul ei practic imediat va fi aproape nul, dacă nu chiar nul. Ea se prezintă mai mult ca un fundament pentru o luptă, decît ca lupta propriu zisă. Iar noi, tocmai de lupta propriu-zisă avem trebuință.

A avea patru jurnale săptămînale în țară, care fac socialism și care se citesc, însemnează, dacă nu, că toți cei ce le citesc se fac socialiști, cel puțin că dorința de a citi s-a lățit mult la noi...

Noi am discutat aci, cu mult interes, asupra felului de activitate ce mi s-ar impune... Dar o soluție precisă nu s-a clarificat. Întru cît privește partea mea de activitate, dacă ne-am mărgini să păstrăm Convorbirile tot sub forma de pînă acum, mă gîndeam, că vreu cîteva articole, ca acela asupra lui Densușanu, în care, servindu-mă strict de așa zisele principii ale criticei moderne din Europa, să arăt, că tot ce e recunoscut ca prost, poate fi arătat ca bun și vice versa, — că, bunăoară, după ce am arătat ce mare poet e Densușanu, să arăt ce prost poet este Coșbuc, ori, să arăt, în același timp ce rău și ce bun e unul și acelaș autor, cum ar fi Caragiale, de pildă, — mă gîndeam că asemenea articole ar întîmpina întrucîtva neajunsul de care lucrarea mea suferă. Dar e de ajuns să se mărginească lupta numai la atîta...

...Pe baza Adev„rurilor formulate de Dv. în „Critice" și reluate de mine sub o altă formă, și pe baza altora justificate cu toată rigoarea cerută de „Convorbiri", ar putea condeie mai ușoare, cum e de pildă acela al lui Lycodamosios (Cine e tînărul?), să scrie, pe lîngă sus menționatele liste de venituri și cheltuieli intelectuale, articolașe, ce și-ar găsi imediat efectul în publicul cititor. S-ar putea astfel, în urma înțelegerii dezinteresării absolute a unei asemenea direcții, grupa toate elementele sănătoase, care ar putea da naștere la România de mîine, așa cum noi aceștia de aci, într-un mod cam nebulos, o visăm.

Acesta pe tărîmul Adevărului analitic. Dacă acum, am putea lăsa eri și ce provocăție străină la o parte, și am putea face și gruparea adevăratelor talente literare, care nu lipsesc în țară, ceeace mi se pare, făcînd oarecare concesii, nu e greu, — idealul unei baze pentru o nouă înflorire a culturii noastre intelectuale, nutrindu-se din fondul său propriu, cred că n-ar fi departe.

Ah! ce bine ar fi! Și ce bine ar eși în relief curentul nou, după seceta ce domnește de cîțiva ani încoace!

Dar iarăși mă întreb: Visuri ori Utopie? Noi ne cam înflăcărăm, ne cam entuziasmăm pe aci, poate pentrucă suntem leneși și n-avem altă ocupație decît plăcerile gîndirei nesilite, ale picturei, muzicei, poeziei și sculpturei, — și poate plîngem cam multe aici. Ne se pare țara românească așa de mică și așa de ușor de mînuit, cel puțin întrucît privește partea culturală, și starea sa actuală, comparativ vorbind, așa de prosperă, că vom avea să încercăm poate multe deziluzii, cînd vom veni în fața locului și vom fi nevoiți să ne strecurăm de-abia cu multă greutate, felul nostru de a fi printre ingustimile stincoase și prăpăstioase ale împrejurărilor. Deocamdată suntem îmbătați de visurile noastre și ne simțim fericiți, că nu suferim de loc de greutatea culturii ce se dezvoltă în occident. Ne pare bine, că aici, par-că totul și-a luat forma definitivă și toată munca cetățenilor se mărginește numai la chipul cum trebue s-o păstreze, fără s-o strice, ori la adăogare de detalii, care adesea ies din drumul larg al dezvoltării naturii; — pe cînd la noi e atît de mult de lucru pentru a ajunge la o formă solidă și proprie!

Dar, mi se pare... dar ce mi se pare, chiar așa și e — scrisoarea mea tinde să întreacă proporțiile articolului, și după alte toate, ea coprinde mai mult planuri, adică vorbe, decît realități. Vă rog să mă scuzați, scumpul meu profesor, că sunt așa... vorbă lungă, și că nu pot să tac ceeace aș putea cugeta numai pentru mine. Vă rog, în acelaș timp, să nu dați tuturor speciilor mele altă valoare, decît aceea pe care o are o tendință spre ce e înalt, iar nicidecum pe aceea a unei presumțiuni cu siguranță de izbîndă.

Scrisoarea mea, de sigur, o să vă pară, față de împrejurările din țară, prea exagerată în tendințele sale. O simt aceasta și din purtarea colegilor din București, față de noi. Pe noi ne-ar fi interesat tot ce se petrece în țară privitor la mișcarea intelectuală d'acolo; am fi vrut să avem toate revistele și jurnalele literare, — și bune și rele, care trebue să vină la Convorbiri și care, probabil, după ce sunt citite, nu mai servă la nimic. Am scris în sensul acesta și lui Rădulescu[3]) și lui Basilescu[4]) — dar n-am primit nici un răspuns, nici prin scris, nici prin faptă. De sigur, ei nu știu importanța pe care se pare că o dăm noi, și cu deosebire eu, mișcării intelectuale din România. De sigur, ei privesc toată producția de mediocrizare din țară ca ceva trecător, precum e și opinia Dv., — și ar avea dreptate, dacă această producție n-ar fi sprijinită pe de o parte de producția analoagă din streinătate, iar pe de alta, de trebuințele politice ale celor ce se cred apăsați și care în realitate nu sînt decît neputincioși. Evident, orice mișcare de mediocrizare e trecătoare, dar trece ea fără ca factorii conștienți contrarii să nu se manifestere? Și dacă fiecare dintre cei ce înțeleg lucrurile, ar tăcea totdeauna, ori ar vorbi numai între dînșii, n-ar fi oare cu putință, ca, mai pe urmă, glasul lor să nu se mai auză, și evoluția să meargă în sens invers...?...

Dar, iar am început... și mi se pare chiar mă repet.

Articolele mele, scumpul meu profesor, începînd cu acesta pe care vi-l trimit acum, vă rog să se publice, dacă mai de publicat, cu începere de la 1 Aprilie. Pînă atunci, lucrînd necontenit numai la ele, voiu putea, sper, să mai trimet, încă pentru două numere. In orice caz, dacă nu mă va lăsa capul și dacă voi fi tot așa cum am fost de cînd am venit în Berlin, probabil, că pînă la iunie să isprăvesc toată seria. Și-apoi, de-atunci încolo, poate altele.

Am primit o scrisoare de la Brătescu[5]), în care se plînge și el, că colegii noștri de acolo sînt prea absorbiți de afacerile particulare (ceeace e foarte natural) și că „spanacul socialist", cum îi zice el, e în prea mare dezvoltare. Ceeace, însă m-a izbit în scrisoarea lui este obiectivitatea aproape perfectă, la care a ajuns stilul său. Imi vorbește de moartea mamei sale și de sinuciderea unei servitoare pricinuită de acea moarte în termeni așa de simpli, așa de firești, așa de streini de dînsul, că citindu-i-o n-am putut să nu simt o mare emoțiune, tocmai pentru că el par-că nu lua parte la ea. Hotărît lucru, Brătescu a ajuns la punctul de unde începe pentru dînsul adevărata activitate artistică.

Termin, rugîndu-vă să mă scuzați, că am tăcut atîta vreme, și mulțumindu-vă, că, deși am fost atît de incorect, Dv. totdeauna mi-ați purtat de grijă, chiar fără știrea mea.

Respectoase sărutări de mîini Doamnei Maiorescu.

Al. Dv. respectos elev
Mihail Dragomirescu[6])

17 Februarie 1894

Berlin

63 a Dorotheenstrasse

Biblioteca Academiei. Fond scrisori T. Maiorescu S 8(7) XIII.

Vă trimit, scumpul meu profesor, articolul Densușanu: l-am refăcut — mai cu seamă partea de la sfirșit cu desăvirșire. De remarcat sint paginile 39—56, pe care pun oarecare preț, întru cit ele conțin aplicațiunea unora din ideile din lucrarea pe care v-am trimis-o la Viena. Așa cum e, cred că ar fi minunat de publicat pe Maiu. Reputația întrucitva zdruncinată a lui Gherea, mai cu seamă în privința „artei pentru artă" s-ar zdrobi cu desăvirșire, — și cu cit atacul va fi mai repede, cu atit va fi mai bine.

Odată cu aceasta, sînt nevoit să cer de la Dv. informațiuni în privința posițiunii noastre aci — a lui Negulescu și a mea. Toți bursierii au primit banii; de noi nu s-aude nimic. Eu sînt îngropat pînă-n gît în datorii și Negulescu așișderea. Am vrea să știm, dacă mai avem vre-o subvenție de la stat sau nu, pentru ca să știm cum să ne regulăm situația. Altminteri, tare mi-e frică din pricina nepăsării noastre, să nu ne pomenim zălog la nemți.

Sărut mîinile lui Madame Maiorescu, și vă rog să mă scuzați.

Al Dv. devotat elev
Mihail Dragomirescu

Berlin, 1894, Aprilie 19/1 Maiu

Biblioteca Academiei. Fond scrisori T. Maiorescu S 8(8) XIII.

Buc. 19/31 Mai 1894

Iubite D-le Drag[omirescu]

Primum vivere, deinde philosophari!

La întoarcerea mea din Viena, deabia la 26 Aprilie, am găsit aici scrisoarea D-tale cu amanul pentru subvenție (de ce n'ai scris mai 'nainte? și dacă eram eu absent — deși am plecat abia la 8 Aprilie — de ce n-ai scris lui Basilescu despre aceasta?)

Am fost la șeful contabilității Dudescu la 27 aprilie. Subvenția d-tale și a d-lui Negulescu era suprimată! Adecă în golul primelor zile ale noului buget (uitasești încurcătura din anul trecut, la aceeaș epocă?!) se cupase tot condeiul din budget cu cei dintâi stăruitori, iar la contabilitate nu se știa nici măcar adresa D-voastră de la Berlin. Alt aman!

A treia zi am fost la Minister. Am stăruit din nou. A căutat el a 4-a zi să înjghebe din alte fonduri 130 franci pentru 6 luni a le D-tale și 100 franci pentru 6 luni a le d-lui Negul[escu]. S-a făcut. Apoi scoaterea banilor de la casa de depuneri, etc. etc. In fine, Rădulescu[7]) ți-a telegrafiat expedierea banilor la Berlin. Cu vezi (spune-i și d-lui Negul[escu]) subvenția e acum pe 6 luni, à la rigueur o mai pot scoate și pe alte 6 luni. Dar cred că ar fi de prisos și că e timpul să vă întoarceți în țară. Mai stați cîteva săptămîni la Berlin și profitați de restul subvenției primite pentru a vă întoarce pe la iulie în țară. Tot nu urmați nici un curs la Berlin, după cât mi-ai scris. Poate vă opriți la întoarcere o zi două în Dresda pentru galeria de picturi. Pentru 1 oct. cred că se va găsi o ocupație profesorală pentru Dv. cu gîndul la d-ta, la Negul[escu] și la d. Evolc[eanu] am trecut în budget de la 1 octombrie conferențiari a 360 lei diurnă pe lună. Numai să se poată face. Veți fi aflat că de la 1 sept. Dianu și Teoh. Antonescu sunt numiți suplinitori de limba latină și greacă la Sf. Sava în locul răposatului Barbu. Așa încât de toate nă ne mai apropiem topograficește toții.

Poate se va reface atunci și aparierea intelectuală. In momentul de față nu ne înțelegem in unele lucruri și eu n-am vreme să scriu dissertații epistolare de esplicări și reesplicări. Ne vom înțelege după discuții orale.

Deocamdată îți retrimit alăturatul articol (celălalt e la Rădulescu). Primul motiv al nepublicării este indicat în scrisoarea mea precedentă. S-o mai repet?! Hai, s-o mai repet. (Dar nu-i păcat de vreme?).

Un autor care a început într-o revistă articole cu No I, nu publică în aceeaș revistă alte articole cu No. I fără a fi terminat prima serie a primului articol I.

D-ta zici: nu-mi pasă, așa e felul meu...

Pe continentul european cere convenienta astăzi, dacă vreai să saluți o damă în odae, să-ți întorci fața spre ea și să închini puțin capul. D-ta intri în odae cu scopul de a saluta o damă și-i întorci spatele lovind cu călcâiul spre ea.

Dama se supără și te găsește sălbatic. D-ta răspunzi: acesta e felul meu de a saluta.

Dama are dreptul să-ți zică: fel D-tale să-l aplici nevestei D-tale, dacă vei avea vreodată una și dacă-l va primi; dar nu mie, care trăesc în mijlocul convenienței generale și nu văd nici un motiv de a o schimba.

Ai început „criticele D-lui M." No I într-o revistă, trebuie să sfîrșești întîi această materie, înainte de a publica în aceeaș revistă alte articole. Dacă nu, treci de un copilandru, care începe multe și nu sfîrșește nimic, și revista trece de o revistă de copii și trebue să treacă așa mai ales acum în tranziția spre noua generație. Pricepi? Pricepi??

Dar mai este ceva.

„Filosofia adevărului" nu e materie de revistă, ci materie de carte. „Critica rațiunii pure" nu s-a publicat în gazete, nici „Cours de philosophie positive". Pricepi?

Al D-tale ca totdeauna
T. Maiorescu

Biblioteca Academiei. Fond scrisori Dragomirescu S 48(1) VII.

---

[1]) Pompiliu Eliade.

[2]) M. Dragomirescu se referă la orientarea estetică europeană din acea vreme: Taine, Brunetière, Brandes, Bielinski, incluzîndu-l aici, cum va preciza într-o altă scrisoare, și pe Sainte-Beuve.

[3]) I. Al Rădulescu-Pogoneanu.

[4]) N. Basilescu.

[5]) I. Al. Brătescu-Voinești (n.n.).

[6]) Scurte fragmente din această scrisoare și cea precedentă au fost citate de Ileana Vrancea în monografia „Lovinescu", E.P.L. 1966.

[7]) I. Al. Rădulescu-Pogoneanu.

LECTURI INTERMITENTE (XVI)

(Urmare din pagina 1)

O lucrare, intrutotul remarcabilă, ce va face epocă în ordinea instrumentelor de lucru — așa cum a fost cazul cu „Bibliografia românească veche", în 4 volume, a lui Ion Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu; „Publicațiile periodice românești" (1820—1906) de Nerva Hodoș și Al. Sadi-Ionescu, „Catalogul manuscriselor", în 3 volume, al lui Bianu, Remus Caracaș, Gh. Nicolăiasa, bibliografiile unor periodice ca „Șezătoarea", „Convorbiri literare" a lui Sînzianu, colecția celor 13 volume de „Studii și documente literare" a lui I. E. Torouțiu, a cărui tradiție „Editura pentru literatură" o duce mai departe, etc. — va fi, incontestabil, **Bibliografia analitică a periodicelor românești**, întocmită de Ioan Lupu, Nestor Camariano și Ovidiu Papadima, din care a apărut, deocamdată, primul volum, din cele trei, în care sînt «bibliografiate» nenumărate informațiuni, de toate categoriile, cîte s-au înserat în periodicele noastre între 1790 și 1860. O introducere explicită și substanțială face istoricul celor două decenii, de cînd cei trei colaboratori au trudit la această operă, demnă de epoca faraonilor, istoricul avatarurilor, de concepție, ceea ce a dus la extinderea obiectivelor și la dublarea numărului notițelor și stărue îndeosebi asupra multiplelor foloase, pe care orice om de știință sau simplu amator de cultură le va trage consultînd acest tezaur informativ. Fiecare din aceste aspecte ale introducerii ar merita un popas mai prelung. Mă voi opri însă cu precădere și, spre regretul meu, o clipă doar, semnalînd-o numai, la pagina în care autorii vorbesc de Ion Bianu, ca de întîiul urzitor al vastului plan al bibliografiei periodicelor. Incă din 1895, în raportul ce înainta Academiei Române, marele bibliotecar scria: „Bibliografia periodicelor românești — ca să fie completă — va trebui să cuprindă: arătarea sistematică... a articolelor literare și științifice care s-au publicat în revistele și ziarele române", iar în introducerea din 1913 la „Publicațiile periodice românești", a lui Nerva Hodoș și Al. Sadi-Ionescu stăruie asupra variatelor sisteme de indice, care ar ușura consultarea și „folosirea pe deplin a materialului de istorie-politică, literară, științifică și în general culturală, cuprins în reviste și ziare". Intuiții fericite, dictate de un adînc și sigur instinct bibliografic, pe care autorii întîiului volum din „Bibliografia analitică a periodicelor românești" le aduc, după o trudă de două decenii, încă de pe acum, la cunoștința publicului, minus evident, acei multipli „indice", pe care-i anunță și care vor figura la finele volumului III, ce dimpreună cu II se află, precît aflăm, sub tipar.

Normal ar fi fost, așadar, să fi așteptat apariția întregii lucrări pentru a urmări, cu firul de Ariadnă al indicelui, în mînă, cutare sau cutare aspect al culturii trecutelor decenii sau cutare inedită și pitorească informație din vremea daguerotipului, a turneului pianistic, prin Moldova, al lui Liszt și ale concertelor bucureștene ale Carlottei Patti, din 1869, ce plăcuseră atita lui Eminescu. Totuși ispita de a gusta din acest fruct interzis e prea mare. Iată, de pildă, din subîmpărțirea „Cataloage, cărți de vînzare" (pag. 49) o informație din „Albina Românească" pe 1830, prin care „companiștii brașoveni Dimitre și Gavriil anunță că în dugheana lor din Iași se află de vînzare un „mic calendar de buzunaru" (nu e chiar notes-ul sau agenda de care vorbește „Vocabularul de bibliologie" al lui Georgescu-Tistu?), de curînd tipărit. „Prețul unui exemplar legat, 1 sorcovit, nelegat, 50 parale". Iar, un număr mai jos, pe aceiași filă, dintr-o corespodență din Moldova, publicată în „Gazeta Transilvaniei" din 1838: „Se vestește că logofătul C. Conachi, prin al cărui îndemn s-a tălmăcit și s-a tipărit „Henriada" lui Voltaire, a depus la libraria lui A. Emanuel o sumă de exemplare spre a fi împărțită gratuit", ceea ce aruncă o altă lumină asupra avarului latifundiar și poet. Și sînt numai două, fără a vorbi de autori străini în original sau tălmăciți, de vînzare (Byron, Shakespeare, Hugo, Lesage), din cele aproape 8 900 de notițe, ale primei părți a primului volum. Și ce pe acum mă încearcă o teamă, gîndind la ploaia de doctori pe care îi va genera această generoasă și gratuită mină enciclopedică.

Dar dacă lucrări de importanța celor de mai sus, oarecum firești, întrucît obligații de onoare ale culturii noastre, executate în propriul nostru interes („la fiecare sfînt, mîna-i către el", spunea, cu subînțeles, în întîii mei ani de dăscălie, Nicolae Mihulin, directorul liceului Moise Nicoară din Arad) se cuvin lăudate pentru cîtă strădanie cheltuiesc și pentru cîte perspective deschid — cu cît mai mult se cuvine semnalată, elogiată, și strînsă cu căldură, mîna încărcată de daruri, pe care o lucrare ca aceea a lui Samuel Domokoș ne-o întinde cu atita generoasă afecțiune. **Bibliografia maghiară a literaturii române**, masivul tom de 911 pagini mari, tipărit de Editura pentru literatură, însoțit de introducerea autorului, și de o postfață, deopotrivă de copioasă, a lui Kemény G. Gábor, și una și cealaltă, adevărate prospecțiuni geologice, atit în trecutul, cît și în viitorul relațiilor culturale româno-maghiare, și în care numai indicele ocupă 50 de pagini, e una din acele întreprinderi, pentru a căror realizare nu ajunge singură truda, oricît de îndelungată. Ele nu nasc, nu stăruie decenii de-a rîndul și nu ajung cu bine la liman, necălăuzite de o pasiune și de o conștiință, deopotrivă de fervente. Este ceea ce se vede în fiecare rînd din studiile amintite, din prefața lui Ladislau Gáldi, strălucitul, între altele, exeget al lui Eminescu și, în primul rînd, din însuși aspectul acestui monument al dragostei, înălțat pe temelii științifice, dintre cele mai riguroase. Este ceea ce se vede, de asemeni, din bogatele citate din diferiți scriitori maghiari, care au tradus atit din poezia noastră populară sau din cea cultă, au întreținut relații de amiciție, fie cu fruntașii școlii ardelene, fie cu Iosif Vulcan, cu Goga, Emil Isac și atîția alții, sau numai au admirat și slăvit frumusețea fetelor române. Studiul introductiv al lui Samuel Domokos, conferențiar de literatură română la universitatea din Budapesta, pentru secolul XIX, urcă începutul prezenței românești în literatura maghiară la anul 1831, cînd Kazynczy Ferenc, cu prilejul călătoriei lui prin Transilvania tălmăcește balada „Brămărelul" și are frumoase cuvinte despre aspirațiile noastre culturale: „Acum, spunea el vorbind de români, au gramatică și lexicon, scrise de Ion Alexi în 1829, au primit și almanah în Buda, în Moldova se tipăresc foi. Cine să nu se bucure că o clasă a neamului omenesc se ridică în arena culturii și limba ei începe să-și desfășoare puterea?" Intregul secol al XIX-lea este, dealtminteri, străbătut de astfel de glasuri. Dintre ele, desprindem cu deosebire numele scriitorilor Jokái Mor și Acs Károly și, totodată și crîmpee din frumoasele lor cuvinte. Inspirîndu-se în romanele sale din baladele noastre populare, precum „Chira Chiralina" și „Păunașul codrilor", Jokai e întrutotul îndreptățit să se exprime atît de entuziast, vorbind de haiducii noștri: „Cine a parcurs poezia populară românească a putut observa că poate nici nu mai există vreun popor în cîntecele căruia să fie atîtea poezii eroice ca cele ale românilor. Dar pe cine cîntă aceste poezii eroice? Pe principi, pe eroii din războaie? O nu! Căpeteniile haiducilor, aceștia sint eroii poeziei populare, uriașii care săvîrșesc minuni, care se răzbună crunt pe păgînii cei cruzi, pe dușmanii națiunii; ei călăresc pe cai năzdrăvani, aruncă cu baltagul, care nu-și greșește ținta; fac praf și pulbere din lanțurile lor și se încing în luptă de le curge sîngele Dunăre din toate cele zece degete". Iar Acs Károly (1829—1894), cel ce a desfășurat o prodigioasă activitate de tălmăcitor, care învățase românește și cunoștea culegerile de poezii populare ale lui Kotzebue și Alecsandri, ale cărui note le traduce pentru antologia sa, completîndu-le cu informații din Bălcescu, care a pătruns, ca puțini alții, motivul lui „frunză verde" din poezia noastră populară și s-a exprimat în atît de frumoase cuvinte, care a scris dialoguri poliglote, printre cari și româna, cel care ar fi pregătit și înaintat lui Cuza o antologie a întregii poezii românești în maghiară, pierdută azi și despre care postfațierul Kémeny e de părere să nu mai pomenim nimic, ascultați cît de lucid și de just judecă pricinile pentru cari literatura română pătrunde atît de greu în poporul maghiar: „Și pînă în ziua de azi, scria el, în familiile de elită, chemate să facă educația clasei înstărite și intelectuale, limba și literatura franceză uzurpă cinstitele prerogative ale celei naționale, și numai cu greutate cedează locul acesteia, care a fost multă vreme ținută pe planul al doilea; situația aceasta explică motivul pentru care, pînă în zilele noastre, lumea a știut prea puțin despre principatele dunărene și despre poporul român, și pentru ce n-a avut idee de literatura națională, care se dezvoltă pe acele meleaguri. Acum, din contră, prinde tot mai multă vigoare, și încă într-un chip surprinzător, luptîndu-se cu toate greutățile începutului, prin care au fost nevoite să treacă toate popoarele, care au o literatură la nivelul națiunilor cu literatură cultă". Și profeția lui Acș Károly s-a dovedit nemincinoasă. „Vigoarea" pe care el o semnala în relațiile dintre cele două culturi, se dovedește a fi o realitate. Ajunge să cităm din frumoasele cuvinte, cu care Greguss Agost, secretarul Societății Kisfaludy, recomandă, în 1872, alegerea ca membru extern al societății, a lui Iosif Vulcan: „...In timp ce Europa și-a încrucișat spadele, spunea secretarul făcînd aluzie la războiul franco-german, este cu atît mai îmbucurător să întindem și să primim dreapta păcii". Iar la sfîrșitul cuvîntării: „Să ne înțeleg
Adică: să ne cunoaștem! Căci dacă cunoașterea de sine
face să ne urîm păcatele proprii, din contra, cunoașterea se
nilor noștri ne învață să-i iubim". Aici e poate locul să
scriem la regretul lui Samuel Domokos: că Iosif Vulcan,
mator cultural de mare prestigiu, atît pentru cultura națion
cît și pentru apropierea româno-maghiară, și a cărui rev
„Familia", quinquagenară aproape, a marcat cea mai în
expresie a periodicului de familie, nu-și are încă studiul
tetic, monografia pe măsura multelor lui merite. Pe drumul tra
de Iosif Vulcan au mers și Goga, și Emil Isac, ale căror rel
cu Ady Endre au fost atît de amicale, pe drumul trasat de
cretarul societății Kisfaludy au mers L. Gáldi, Fránуo Zol
Szemlér Ferenc și întreaga pleiadă de tălmăcitori maghiari c
au tradus din clasicii noștri, începînd cu Eminescu, ale că
referințe bibliografice ocupă paginile 438—478 și pînă la tăl
cirile contemporane din Sadoveanu, Rebreanu, Arghezi și Bla
în total un număr de tălmăciri din peste 400 de scriitori rom
In treacăt, să notăm rectificarea, pe care Samuel Domokos,
temeiat pe o referință a lui Teofil Bugnariu, o aduce cu priv
la întîia tălmăcire din poezia lui Eminescu. Ea e din tim
vieții poetului. Și e poezia **Atît de fragedă**, — atît de legată
biografia Mitei Kremmitz, — pe care Sándor Iozsef o pub
într-un ziar din Cluj, la 25 decembrie 1885.

Ce va însemna această „Bibliografie maghiară a literat
române" a lui Samuel Domokos pentru lărgirea relațiilor
mâno-maghiare și pentru viitoarele studii științifice, abia d
mai e nevoie să fie demonstrat. O spune dealtminteri, L. Gá
în prefața sa, cînd vorbește de „bazele filologice" ale viitori
cercetători, pe care lucrarea lui Domokos le-a așezat, o sp
Kémeny G. Gábor, cel ce a asistat la concreșterea și definiti
rea lucrării, în densa-i postfață, în care, după ce aduce un
omagiu premergătorului Andrei Veress, analizează meritele n
lucrări și ajunge la încheierea că ea a apărut ca „o necesi
științifică"; ea va deveni „pentru savantul român și spec
listul maghiar, cartea de căpătîi, un îndreptar indispensab
și că „prezenta sinteză, rod al unei munci de decenii, f
posibilă cercetarea literară comparativă, maghiaro-română
româno-maghiară, precum și cercetarea paralelismului relații
plecînd de la o bază reală și folosind metode mult mai sig
decît cele folosite pînă acum".

...Și, totuși, momentul acesta festiv al relațiilor maghia
române, pe care monografia bibliografică a lui Samuel Domo
îl ilustrează la un nivel atît de înalt, e umbrit de regretul
dinspre partea ceastălaltă a Tisei întîrzie cu mult prea m
poate și înființarea unui lectorat, dacă nu chiar catedră,
maghiară, pe lîngă universitatea din București, însă în or
caz acel „pendant", cum spune Kémeny, care ar fi, și ce p
zentă sub raportul asimilărilor ne e literatura maghiară, ca
ce forțe științifice, autohtone, avem, se știe îndeajuns: **Bibl
grafia română a literaturii maghiare**: „Căci, spuneam cu
în urmă (**Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor**, 19
pag. 423), deși bibliografia noastră petőfiană sau adyendreia
se poate mîndri cu numele a numeroși tălmăcitori cîți se în
ruiesc între St. O. Iosif și Eugen Jebeleanu, totuși literat
maghiară n-a primit încă, din parte-ne, toate semnele de re
procă cinstire ce i se cuvin".

BLOC-NOTES FRANCEZ

PE LOIRE

Pe Valea Loirei, multe dintre castelele din care reţia de altădată s-a retras pentru a-şi înălţa n de aur în legendă, au rămas pustii, reci. uze. Furnicarul turiştilor le asediază cu tirul lanşatoarelor fotografice, cu exploziile de lu nă ale flash-urilor, sau cu zumzetul de bombă întîrziere al aparatelor de filmat. Pînă şi în pţile calme, cu luna care, aici, îşi dezvăluie i mult ca oriunde vraja, cînd fantomele cutului par că se întorc din umbră la castelele de altădată, cînd curţile străvechi se înfioară şoapta poemelor de dragoste şi de sugestivele louri ale spectacolelor la modă de „sunet şi mină", cohortele babilonice ale turiştilor, polte şi anonime frămîntă neostoite pietrişul aleilăsînd în urmă amprenta veacului lor : prostele turistice şi guma de mestecat, mestecată. Treizeci de castele celebre şi alte şaptezeci i puţin celebre au dat glorie unui rîu banal, lalomiţa noastră, lipsit de peisagii spectacuse, tulbure, cu apă puţină şi relief molcom. r valea lui a fost leagănul renaşterii franceze. acul războaielor cu Italia din răscrucea mielui nostru a adus de peste Alpi, curţii franţe învingătoare, arta constructorilor din Milano Veneţia, din Roma şi Florenţa. Refugiată în sajul liniştitor al Loirei, Curtea de la Paris cocea moda reşedinţelor de vară al căror fast sclipire aveau să întreacă palatele capitalei. hitectura severă din epoca lui Ludovic al -lea capătă sub Charles al VIII-lea altoiul icului luxuriant şi exuberanţa florentină. Între ăvechile donjonuri de la Loches sau Langeais, ind de la începutul mileniului, şi rafinatele tele de la Cheverny şi Ménars, s-au aşternut secole de arhitectură copios stimulată de încerea între potentaţi întru făurirea celui mai blim, mai înălţător, mai puternic castel.

Au rămas prin capelele modeste lespezi de mort pe care calcă indiferenţi vizitatorii cu tichet intrare. Au rămas sarcofage pe care încremec prinţi medievali cioplţi în piatră, regine şi ntese smulse cu dalta din albul marmorei, cu rajii, cu buzele, cu sînii şi coapsele îngălbe de mîngîierile pămînteşti ale turiştilor.

Au rămas ca nişte majordomi pauperi ai unui veac al descoperirilor geografice, ghizii caselor de altădată, întinzînd, după epuizarea licaţiilor, o mînă fără echivoc :

— Aveţi grijă de puţinul unt de pe pîinea acă a ghidului... Nu-l uitaţi pe ghid... Aveţi jă de unt...

CHINON

La Chinon, pe Valea Loirei, am simţit în adie vîntului respiraţia Fecioarei din Orleans. andioasa ruină ! Între castelele Franţei, această tăreaţă a regelui Charles al VII-lea, durată în acelaşi timp cu cetatea noastră de scaun la Suceava, domină oraşul strîns sub zidurile proiectîndu-şi în oglinda tremurătoare a rîuumbra semeţiei surpate.

Aici a venit Jeanne d'Arc, după calea lungă tă tocmai din Orleans, să-i anunţe suveranusacra-i misiune. Era jumătatea drumului spre uen, răscrucea dintre speranţă şi dezamăgire, despărţirea căii către viaţă de cea care avea o ducă spre moarte.

Sala tronului s-a prăbuşit dezvelindu-şi rănile urilor surpate, cicatrizate cu straturi de ciment. ar pe un perete din fosta mare sală a tronua rămas spînzurat un şemineu de marmoră, e, lins de ploi, cu hornul ca o gură neagră scată la cer. Aici a fost introdusă „mica păstoă" care, înaintînd curajoasă spre rege ar fi rbit astfel : „Gentil Dauphin, J'ai nom Jehanne Pucelle. Et vous mande le Roi des Cieux par i que vous serez sacré et couronné dans la ville de Reims, et serez le lieutenant du Roi des Cieux qui est le Roi de la France...".

Trădată de ai săi după eliberarea Orleansului, predată în mîinile Bourguignonilor, vîndută de contele de Luxembourg englezilor, judecată de tribunalul ecleziastic al episcopului Pierre Cauchon, „Fecioara din Orleans" a fost arsă pe rug ca eretică, după un chinuitor proces al curajului, onoarei şi demnităţii, în vechea cetate a Rouenului.

În privinţa misiunii ei „sacre" şi-au exprimat îndoielile nu numai cruzii discipoli ai episcopului de Beauvais, ci şi istoricii lucizi care n-au vrut să susţină o motivare mistică a patriotismului Jeannei d'Arc. Au existat îndoieli şi în privinţa obîrşiei ei „păstoreşti", dar nimeni nu a contestat arderea pe rugul din Rouen a „fecioarei".

Şi totuşi, un anume Monsieur de Sermoise, din Bordeaux, a avut curajul să afirme că „după faimosul proces din Rouen, Jeanne d'Arc, s-a căsătorit şi a trăit în tihnă la castelul strămoşilor ei".

Dovedind cu acte că este stră-strănepot al Jeannei din cea de a 18-a generaţie, Dl. de Sermoise încearcă, după mai bine de 500 de ani de la consumarea tragediei din Rouen, să demonstreze că nu Jeanne, ci o altă femeie învinuită de vrăjitorie a fost arsă de vie în ziua „execuţiei Fecioarei". Arborele genealogic al familiei de Sermoise, — în vechime des Armoises — menţionează căsătoria lui Robert des Armoises cu Jeanne „Fecioara din Orleans", înfăptuită la 1436.

Intr-adevăr, la cinci ani după evenimentele din Rouen, în 20 mai 1436, o tînără femeie care se dădea drept Jeanne d'Arc, a fost confruntată cu fraţii eroinei, Pierre şi Jean, care (culmea !) ar fi recunoscut în ea pe sora lor. De la această dată începe şi corespondenţa ei cu regele Franţei şi cu autorităţile din Orleans care interziseseră să se mai cinstească memoria eroinei. În 1439, după căsătoria cu Robert, fecioara-nevastă s-a dus în persoană la Orleans unde a fost primită cu mare pompă la sărbătorirea unui deceniu de la eliberarea oraşului. Mai tîrziu s-ar fi retras în Lotaringia unde, în 1450 ar fi murit fără să fi avut copii.

După afirmaţiile istoricienilor, Jeanne d'Arc s-ar fi născut la Domremy, şi a trăit 19 ani. Sfinţită în 1909, canonizată în 1920, a intrat în galeria sfinţilor Franţei iar ziua ei de naştere, a doua duminică a lunii mai, a fost declarată sărbătoare naţională.

Alţii afirmă că Jeanne s-ar fi născut la curtea regelui Charles al VI-lea, din patul amanţilor Isabeau de Bavière — regina — şi cumnatul ei, fratele lui Charles, Ludovic d'Orleans. Locuind la curte, Jeanne s-a putut apropia mai uşor de fratele ei vitreg Charles al VII-lea, de la care a obţinut armata necesară încoronării regelui la Reims. Trădată, prinsă şi vîndută englezilor, n-ar fi scăpat de rug decît datorită rangului ei aristocratic. Se spune că Vaticanul deţine o serie de documente secrete care atestă provenienţa aristocratică a „sfintei păstoriţe".

Monsieur de Sermoise, stră-strănepotul fecioarei măritate, a descoperit recent, cu ocazia renovării castelului din Lotaringia două blazoane princiare pe care sînt înscrise numele : „Jehanne" şi „Robert".

Prinţesă, sau fiică a plebei ? Trădată, ori salvată de rege ? Arsă de vie pe rug, ori înlocuită cu o vrăjitoare ?

Îmi sprijin fruntea de marmora rece a căminului stins şi cred legenda care glăsuieşte că pînă şi călăii fecioarei ar fi exclamat cutremuraţi : „Am ars de vie o sfîntă".

Căci arderea pe rug, fie a vrăjitoarei din Rouen, sau a fecioarei din Orleans, a zguduit conştiinţele. Şi astfel demnitatea femeii şi-a cîştigat încă odată dreptul la legendă...

Ioan GRIGORESCU

CLAUDE MONET : Camille, soţia artistului (studiu pentru portretul din Kunsthalle de la Brema)

HONORE DAUMIER : Saltimbancii (detaliu)

UN CAVALER AL PARADOXULUI

Într-un frumos articol publicat revista **Luceafărul** (numărul din septembrie 1966, p. 6), V. Nemoianu caracterizează cu seriozitate eseistica lui G. K. Chesterton, egrînd-o în atmosfera specifică a ului englez*). Studiul lui V. Nemoianu reuşeşte să definească **factura** ică a scrisului lui Chesterton, facă pe care tînărul autor o leagă modalitatea **polară** de gîndire, de peramentul „ciclotim" al vînjosuseist şi de temele catolice din ierile lui. Legături întru totul leme. Ne încumetăm totuşi să vem cu unele precizări şi completări tru că ni se pare că un scriitor t de important ca Chesterton (din ate încă insuficient de cunoscut noi), a cărui operă este o şcoală a dirii îndrăzneţe şi probe, merită fie discutat şi sub alte aspecte.

Lucru posibil, dată fiind omniprea paradoxului în opera lui Cheston. Într-adevăr, trebuie spus de bun început că principala trăsă a scrisului lui Chesterton este area curajoasă în paradox. Situacontinuă şi la toate nivelurile, epînd cu viziunea omului în uniş, şi sfîrşind cu întorsăturile stiice de neuitat. Opţiunea pentru paox ascunde însă un mare pericol ar fi interesant să vedem cum îl inge Chesterton. Folosirea paradoui înseamnă, la un prim nivel, şirea limbajului, arta de a denstra orice şi inversul lui orice birea paradoxală capătă astfel prietatea primejdioasă de a se prinde de lucruri, de a putea îni oricînd **atribuţia** cu simpla **concţie.** Iată o proprietate de care hii oratori sofişti au ştiut să se oscească, şi fundamentele scepticisui lor stau probabil în această turnare a valorii exprimării. Cine dispus să **creadă** pe Gorgias cînd sta demonstrează că nimic nu stă, că dacă ceva ar exista n-ar ea fi cunoscut de om, în sfîrşit chiar dacă ceva ar putea fi cuscut, n-ar putea fi comunicat ? este demonstraţii nu sînt legate de ruri, nu aruncă spre real, ci proză doar reversibilitatea limbaju în paradox. Există în schimb un radox care depăşeşte treapta limului, un paradox **cum fundanto in re,** în care se revelează şi structura paradoxală a realii umane. Nonsensurile riguroase paradoxului sofist mimează limul, dar nu pot stîrni decît neîndere (combinată eventual cu amument şi admiraţie pentru dibăcia istului). Paradoxul legat de real face în schimb limbajul să **explodeze** ; în ciuda magnificului său „ilogism", acest paradox e **simţit** ca cel mai încarnat adevăr cu putinţă, substanţial şi cutremurător.

Este întocmai impresia, de o violenţă puţin obişnuită, dată de continuele jocuri şi răsturnări chestertoniene, că ne aflăm în faţa unui adevăr plin de sevă şi de viaţă, faţă de care palidele glume ale lui Oscar Wilde sau Bernard Shaw par mulaje din ceară. Cînd un personaj al lui Oscar Wilde spune **Cel mai bun mijloc pentru a scăpa de o ispită este să-i cedezi,** el va fi răsplătit cu un surîs. Fraza e amuzantă, joc (de-a cuvintele), şi auditoriul ei simte o uşurare subtilă, ca bucuria în faţa baloanelor ridicîndu-se în văzduh. Ce diferenţă în schimb la Chesterton ! Iată un exemplu grăitor pentru construcţia surprinzător de **fundată în lucruri** a paradoxului chestertonian. În **Heretics,** capitolul al III-lea, fiind vorba despre „subiecte fără interes", Chesterton, care nu acceptă că un lucru real poate fi lipsit de poezie, povesteşte cum un secretar de redacţie i-a adus cîndva o carte intitulată **Domnul Smith** sau, poate **Familia Smith** (Smith e un nume foarte frecvent în Anglia şi înseamnă „fierar"), spunîndu-i : „În sfîrşit, misticismul dv. blestemat n-o să găsească nimic interesant într-o carte". Victoria, crede Chesterton, era cam pripit anunţată. **„În cele mai multe cazuri numele nu este poetic, deşi lucrul este. În cazul lui Smith** („fierar") **numele este atît de poetic încît impune o sarcină anevoioasă şi eroică acelui care vrea să-l poarte cu demnitate. Numele lui Smith este al unei corporaţii pe care şi regii o respectau şi ar putea revendica jumătate din slava acelor ARMA VIRUMQUE de toţi poeţii cîntată... Inerţia brută a naturii, şiretenia pasionată a omului, cel mai rezistent dintre metale, elementul cel mai magic, fierul invincibil cucerit de singurul său învingător, roata carului şi cuţitul plugului, spada şi ciocanul, înzestrarea armatelor şi întreaga legendă a armelor, toate aceste lucruri sînt înscrise, pe scurt, desigur, dar foarte citeţ, pe cartea de vizită a d-lui Smith... Ar fi foarte firesc ca o anumită înălţime, o anumită ţinută a capului, o anumită curbă a buzelor să distingă pe oricine poartă numele de Smith. Poate că aşa şi este, în orice caz, nădăjduiesc".** E un exemplu la limită, ca tot ce face Chesterton, cu exagerarea lui tumultuoasă. Dincolo de situaţia d-lui Smith, se degajă din acest paradox un puternic aer de evidenţă sănătoasă, înrădăcinată în viu. Pentru că, **într-adevăr,** la privirea atentă, încărcată de dragoste, încă neatacată de plictiseală şi de stereotipie, lucrurile **„fără interes" se transfigurează, se transformă în ele-însele,** capătă o unicitate luminoasă.

Exemplul dat ne poate ajuta să vedem mai precis modul de gîndire propriu paradoxului fundamentat, precum şi originalitatea lui Chesterton. Cum, cu multă dreptate, remarcă V. Nemoianu în articolul citat, gîndirea lui Chesterton are o structură **polară,** se desfăşoară între doi termeni. Această structură polară este de altfel caracteristică, de-a lungul veacurilor, pentru gînditorii care şi-au organizat reflecţiile în jurul revelaţiei centrale **a paradoxului uman,** Sf. Augustin, Luther, **Pascal,** Kierkegaard, Karl Barth. (În treacăt fie spus, această situare a lui Chesterton printre gînditori protestanţi sau înrudiţi cu tendinţa protestantă, nu trebuie să mire pe nimeni. Chesterton a gîndit în Anglia, pe teritoriu protestant, avînd o evidentă ţintă polemică, — chiar dacă nu direct împotriva protestantismului, împotriva unor fenomene ale capitalismului îmbătrînit care se corelau cu mentalitatea protestantă —, era deci silit să găsească în catolicism acele vechi elemente care, exagerate, au constituit scheletul Reformei. Catolicismul lui Chesterton capătă, de aceea, uneori, nuanţe de protestantism răsturnat). Dar să revenim. Polaritatea este modul firesc de atacare a paradoxului. Explozia discursivităţii în paradox, dificultatea de a îngloba paradoxul evident şi unic în spusa multiplă şi treptată, duc cu necesitate la pendularea continuă între termenii paradoxului, la ţeserea unei trame discursive între „polii" revelaţi în paradox. Aceşti poli se vor lumina reciproc continuu, într-un şir nesfîrşit de transfuzii inteligibile. Dacă mişcarea dialectică se desfăşoară în trei timpi : A, B — non A, C, gîndirea polară are doar „doi" timpi, care, de fapt, sînt reversibili şi, ideal, se şi confundă : A = B, B = A. Cînd Pascal exprimă paradoxul condiţiei umane în termenii polarizaţi : **infini de grandeur — infini de petitesse,** el nu separă aceşti doi poli, ci, pendulînd între ei, încearcă să exprime legătura lor concretă şi de nedizlocat. La fel, Chesterton, în exemplul dat, sau în următoarea critică a pragmatismului politic : **„Politicianul oportunist seamănă cu cineva care ar părăsi biliardul pentru că a fost bătut la biliard, sau golful, pentru că a fost bătut la golf. Nimic nu strică mai mult realizării proiectelor ca această însemnătate exagerată acordată victoriei imediate. Nimic nu eşuează ca succesul".** În exemplul cu dl. Smith polii paradoxului erau platitudinea şi poezia. **Descoperind în** platitudine poezia (şi, în cîteva rînduri necitate, platitudinea **în** „poezia" snobă), Chesterton **vede** şi **face vizibile** legăturile intime şi **concrete** ale polilor paradoxului, reversibilitatea lor **reală,** în situaţii date, adevărate şi bine conturate. Paradoxul chestertonian este adînc fundamentat în lucruri, nu numai prin funcţia referenţială a limbajului. (În fond, şi fraza citată din Oscar Wilde se referă la o realitate, aceea a căderii în ispită !) Paradoxele lui Chesterton îşi axează propria lor reversibilitate doar pe situaţii-cheie, de o mare densitate ontologică. A postula că orice platitudine e poetică şi că orice poezie conţine platitudini poate fi nesemnificativ (dacă polii rămîn nedeterminaţi şi pendularea sterilă). Paradoxul prinde carne şi duh numai în situaţii închegate ca cele, cu nedesmînţita vervă, surprinse de Chesterton. Nu e de mirare deci că gîndirea polară e fertilă mai cu seamă în reflecţiile asupra existenţei şi că V. Nemoianu vede o înrudire (paradoxală, din nou, ca tot ce este în legătură cu Chesterton) între eseistul insular şi existenţialismul european.

Al doilea exemplu citat, despre succes imediat şi succes real, ne conduce în inima procedeelor de lucru ale lui Chesterton. Gîndirea paradoxală se poate folosi de metoda polară explicitînd polii. Vorbind despre om, Pascal numeşte clar cei doi poli (măreţia şi nimicnicia) cuprinşi **în** paradoxul uman. Chesterton, dimpotrivă, pe teritoriul ales pentru manifestarea paradoxului, renunţă de cele mai multe ori să explicitezе polii. Cînd el spune, de exemplu, **Nimic nu eşuează ca succesul,** sensul adevărat al frazei este „Succesul dobîndit prin mijloace vizînd doar eficacitatea imediată, nu este un succes durabil". Chesterton separă deci, în cuvîntul **succes,** cei doi poli ai paradoxului : succes imediat şi succes real, şi condamnă, frapant, polul de nimicnicie : **Nimic nu eşuează ca succesul.** Chesterton nu procedează logic şi nu-şi defineşte termenii. Dar faptul că porneşte „în mijlocul" entuziasmului, este perfect motivat : profitînd de polaritatea naturală a cuvintelor, disocierile lui Chesterton par şi mai frapante. Cînd, atacînd moda literară gracilă a neopaganismului, scrie : **„Cuvîntul păgîn e mereu întrebuinţat în romane pentru a desemna un om fără nici o religie, cînd de fapt, un păgîn avea de obicei cam jumătate de duzină de religii. Păgînii, după această concepţie** (a neopaganismului — n.n.) **îşi petreceau timpul încununîndu-se cu flori şi dansînd în stare de iresponsabilitate, cînd de fapt, dacă cea mai de seamă civilizaţie păgînă a crezut sincer în ceva, apoi a crezut într-o demnitate puţin cam prea rigidă şi într-un simţ al responsabilităţii puţin prea riguros",** Chesterton observă **în** cuvîntul **păgîn** polaritatea de care are nevoie : între păgînul măreţ şi păgînul de nimic se desface paradoxul uman. Desigur, pentru polemistul angajat, doar unul din poli are consistenţă ontologică : polul măreţiei şi adevărului, celălalt se hrăneşte din aparenţe. Respingînd, cu ajutorul polarizării paradoxale Aparenţa şi afirmînd Fiinţa, Chesterton — cu o întoarcere violentă şi spectaculoasă — regăseşte bunul simţ. Procedeul acesta, de polarizare implicită, ne aminteşte de continuele şi dezorientatoarele pendulări ale lui Kierkegaard între sensurile diametral opuse ale aceluiaşi cuvînt. La filozoful danez însă, regăsirea bunului simţ (conturată, de altfel, ca şi la Pascal), nu se face nici cu repeziciunea, nici cu entuziasmul propriu lui Chesterton.

Aceste observaţii ne conduc, astfel, la sezisarea diferenţei dintre Chesterton şi alţi gînditori preocupaţi de paradox. Contrastul dintre gravitatea acestora din urmă, care se combină uneori cu o sinceră sfîşiere lăuntrică, şi exultarea energică a lui Chesterton se datorează, poate, **momentului** din desfăşurarea paradoxului, care îi preocupă pe fiecare. Entuziasmul şi bucuria necontenită, care fac atît de emoţionantă lectura eseurilor lui Chesterton se pot atribui faptului că atenţia lui nu se îndreaptă (iarăşi paradox !) asupra **paradoxului** ca atare, cum se întîmplă în gîndirea dramatică a lui Pascal sau în existenţialismul dincolo de limite al lui Kierkegaard. Absenţa meditaţiei filozofice propriu-zise în opera lui Chesterton s-ar lega, poate, şi de acest lucru. Eseistul englez se grăbeşte în schimb spre **rezolvarea** paradoxului, spre alegerea, neclintită, a fiinţei de aparenţă, a măreţiei de nimicnicie. O rezolvare triumfală, prin reîntîlnirea neaşteptată a bunului simţ, dar nu o rezolvare definitivă : cum Chesterton nu străbate direct spre paradoxul **central,** ci ia întotdeauna, lucru vizibil şi în exemplele date, calea unor paradoxe concrete **derivate,** rezolvarea fiecăruia dintre acestea nu instaurează definitiv liniştea, ci este urmată imediat de izbucnirea altui paradox derivat, la rîndul lui rezolvat cu acelaşi entuziasm. Eseurile lui Chesterton au, astfel, aspectul unei înlănţuiri vijelioase de încordări eroice şi rezolvări joviale. Iar jubilaţia de neînvins a lui Chesterton este jubilaţia mereu înnoitei opţiuni pentru Fiinţă.

Toma PAVEL

*) Articolul citat este, de fapt, un ment din prefaţa la recenta antolode eseuri literare, de W.H. Pater, K Chesterton şi T.S. Eliot apărută la U la începutul lui octombrie.

RETROSPECTIVE RIMBAUD

Jules Lemaitre, unul din pontifii criticii franceze de acum o jumătate de veac pretindea că „aşteaptă ca Mallarme să fie tradus", „în franţuzeşte, înainte de a-l citi". Extrema dificultate de a „traduce" poeţii aşa-zişi „dificili" se complică în cazul genialului Rimbaud din pricina „simplităţii" sale eliptice, complexe şi de supremă combustie lirică... antiromantică.

Azi Mallarme şi Rimbaud au devenit „familiari" amatorilor de poezie de un anumit nivel. S-a subliniat mereu cît datorează întreaga poezie contemporană lui Rimbaud — acestui extrem de cultivat dar meteoric „genie sauvage".

„Fiorul nou" adus de el în lirismul european a fost însă din capul locului intuit de bătrînul Victor Hugo.

Transpunerea lui Rimbaud într-o altă limbă nu suportă, însă, „identităţi" de nici un fel. Nu suportă nici chiar **echivalenţe** dacă acestea sînt înţelese în sens **curent, familiar. Iar versiunea românească** încearcă să realizeze, cu toată sfiiciunea cuvenită un fel de „adaptare" pentru a sugera nu aparentele cursivităţi franţuzeşti ci **un anumit miez şi o anumită** „aură", substanţa sufletească deci, transpusă, a unor versuri devenite aparent familiare căci poezia adevărată este şi va rămîne „ineditul ce pătrunde în fiecare clipă în univers", este incandescenţa vădită şi tainică şi nu poate deveni familiară.

Oricît de modeste ar fi tălmăcirile de faţă ele trebuie să surprindă eventual în chip rebarbativ, măcar la începutul asimilării lor, pe cei ce cred că pot regăsi dintr-o dată în altă limbă pe un Rimbaud ori pe un Edgar Allan Poe.

N. ARG.-A.

VOCALE

A negru, alb E, roş I, U verde, O, azur !
Vocale, povesti-voi cum naşteţi rînd pe rînd.
A : negrul brîu păros al gîzelor dansînd
Puzderii lucitoare pe-un stîrv, roînd în jur,

Golf de noapte ; E : boare ne-întinată, cort, strajă,
Trufaşe lănci de gheaţă, regi albi, fior, petale ;
I : purpură de sînge, scuipat, şi rîs de vrajă
Pe buze în mînie ori îmbătată jale.

U : freamăte zeieşti şi cicluri, mări coclite,
Islazuri moi smălţate de vite, frunţi sbîrcite,
Tiparnica-alhimie pe faţa studioasă.

O : goarnă buciumînd supreme, stranii plîngeri ;
Tăcerea străbătută de-atîtea Lumi şi Îngeri,
Omega, sub pleoape o violetă rază !

BOEMA MEA

Porneam, vîrîndu-mi pumnul în buzunarul rupt ;
Şi însuşi pardesiul îmi părea ideal.
Sub cerul 'nalt o, muză, ţi-eram supus feal ;
O, ce iubiri, ce mîndre, în visu-mi întrerupt !...

Nădragii ultimi, bieţii, vai, găuriţi erau !
— Şi, visător de-o şchioapă, ce rime pe cărare
Înşiruiam, în mersu-mi spre hanul Caru-Mare ! —
Şi-n cer atîtea stele cu foşnet îmi şopteau.

Cum le-ascultam, gingaşe... pe margine de cale
Mă aşezam ; pe frunte-mi se prelingeau agale
Stropi, rouă, dînd putere, precum un vin vrăjit ;

Ori rimele cu umbra mi le-mpleteam fantastic ;
Şi din pantofii — lire — răniţi, un fir elastic
Trăgeam, ţinînd piciorul de pieptul meu lipit.

CORBII

O, Doamne, cînd şi plaiu-ngheaţă,
Cînd în cătune pustiite
Pier clopotele prelungite
Pe-a firii vestejită faţă,
Din bolţi-abate-n şir de nori
Corbi, îndrăgiţi, fermecători !

Oşti stranii, aprigă strigare,
Prin vifor cuiburi hăituite
De-a lungul apelor pălite,
De-a lungul vechilor calvare
În gropi şi găuri alungaţi,
Vă risipiţi, vă adunaţi !

Cîmpii din Franţa ce cuprindeţi
Morţi din trecut, a iernii jale,
Voi, mii de corbi, le daţi tîrcoale,
Voi trecătorii să-i surprindeţi,
Le spuneţi datorii uitate
Funebre păsări înoptate !

Dar sfinţi din cer pe culmi de arbori,
— Catarg pierdut în seri vrăjite —
În mai, pitulici îndrăgite
Lăsaţi pentru morţi jalea-n scorburi,
Că-n iarba care le rămîne
Ascund înfrîngeri fără mîine.

ANOTIMPURI...

Anotimpuri, o, castele !
E vreun suflet făr' de rele ?

Anotimpuri, o, castele !

Magic studiu-n vremi prin mine-i
Fericirea : rob oricine-i !

Slavă ! Fie-i viaţa sfîntă
Galicul cocoş de-i cîntă !...

Nici o poftă nu mă-nhaţă
Că-mi grijeşte ea de viaţă !

Trup şi suflu vrajă-ajungă,
Trude toate mi le-alungă.

Ce să spun de vorba mea ?
Prin ea fuge, -n zbor se vrea !

Anotimpuri, o, castele !

Pacostea de-mi stă la pîndă,
Sigur, n-am să scap de-osîndă !

Clipa fugei a venit
Dă-mi, vai, grabnicul sfîrşit !

Anotimpuri, o, castele !

SENZAŢIE

În seri de vară-albastre porni-voi pe cărare
Călcînd firave ierburi, de grîne ciugulit ;
Visînd, cu glesna prinsă de proaspăta răcoare.
Şi-n mers să-mi scalde vîntul, vreau, capul dezgolit.

Nu voi rosti o vorbă, nimic nu voi gîndi :
Ci va urca în suflet iubirea nesfîrşită ;
Departe, mai departe, ţigan, voi rătăci
Voios, cu Firea-alături, precum cu o iubită !...

În româneşte de N. ARGINTESCU-AMZA

gazeta literară

COMITETUL DE REDACŢIE : **Tiberiu Utan** (redactor şef) ; **Teodor Balş ; Al. I. Ghilia ; Ion Lăncrănjan** (redactor şef adjunct) ; **Alexandru Oprea** (redactor şef adjunct) ; **Eugen Simion ; Mihai Stoian** (secretar de redacţie)

Prezentarea artistică : Radu Georgescu
Prezentarea grafică : Mircea Popescu

Imprimat la Întreprinderea poligrafică „Informaţia"